

LIETUVOS RESPUBLIKOS
VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJA

A T A S K A I T A

**Prekyba žmonėmis:
situacija Lietuvoje 2009 m.**

**Vilnius
2009**

Parengė: Advokatų kontora „Vinkleris ir partneriai“

Vadovas ir recenzentas: Doc. dr. Rokas Uscila
Mykolo Romerio Universitetas.
Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras.

Darbo koordinatoriai:
Advokatas Paulius Vinkleris
Teisininkė Živilė Anušauskaitė
Advokatų kontora „Vinkleris ir partneriai“

Parengta įgyvendinant:
„Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009-2012 metų programą“

LR Vidaus reikalų Ministerija
Advokatų kontora „Vinkleris ir partneriai“

ISBN 978-609-95134-0-9

TURINYS

ĮVADAS	5
1. BENDRA PREKYBOS ŽMONĖMIS APŽVALGA LIETUVOJE	8
1.1. Pagrindinės socialinės, ekonominės ir kitos priežastys, lemiančios prekybą žmonėmis ir jos mastus Lietuvoje	8
1.2. Pagrindinės aukų charakteristikos, eksporto, tikslų valstybės	21
1.3. Prekybos žmonėmis nusikalstamos grupuotės ir pavieniai asmenys, jų veikla	31
1.4. Prekybos žmonėmis statistika Lietuvoje: 2005-2009 m.	37
SUMMARY	44
2. REIŠKINIAI SUSIJĘ SU PREKYBA ŽMONĖMIS	46
2.1. Moterų prostitucija kaip vienas iš prekybos žmonėmis varomųjų veiksnių	46
2.2. Vaikų seksualinis išnaudojimas, kaip prekybos žmonėmis dalis	55
2.3. Gyventojų migracijos procesai Lietuvoje ir Europoje bei jų įtaka prekybai žmonėmis	67
2.4. Kita prekybos žmonėmis problematika: priverstinis darbas ir jo ypatumai	72
2.5. Kiti reiškiniai susiję su prekyba žmonėmis bei jų tendencijos	82

SUMMARY	91
3. TEISINĖ BAZĖ PREKYBOS ŽMONĖMIS ASPEKTU. TEI- SĖSAUGOS, VALSTYBĖS INSTITUCIJŲ, NVO VEIKLA ...	93
3.1. Nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys prekybos žmonėmis klausimus	88
3.2. Pagrindiniai tarptautiniai teisės aktai dėl prekybos žmonėmis ir jų reikšmė Lietuvai	109
3.3. Valstybės institucijų, NVO veikla prekybos žmonėmis sferoje. Nacionalinė prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės sistema	115
3.4. Lietuvos bendradarbiavimas su užsienio valstybėmis	131
SUMMARY	139
4. REKOMENDACIJOS, PROGNOSTINIAI PASTEBĖJIMAI	141
IŠVADOS	145
LITERATŪRA	149
PRIEDAI	156
Priedas Nr. 1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas "Dėl prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009-2012 metų programos patvirtinimo"	156
Priedas Nr. 2. Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009-2012 metų programa	158

IVADAS

Prekyba žmonėmis – vienas ciniškiausių nusikaltimų šiuolaikiniame pasaulyje, kai žmogus netenka savo prigimtinio orumo, laisvės, yra sudaiktinamas, paverčiamas nelegalios komercinės apyvartos objektu – gyva preke. Žmogus, galintis būti tik teisės subjektu ir tikslu, bet jokia būdu ne priemone, staiga tampa nusikalstamo verslo – prekybos žmonėmis – objektu. Prekiautojai žmonėmis nepaiso fundamentaliųjų žmogaus teisių bei laisvių: svarbus tampa tik milijardinis globalaus masto pelnas, gaunamas iš kito žmogaus nelaimės.

Prekybos žmonėmis aukomis šiuo metu tapę apie 12,3 milijonų žmonių visame pasaulyje – tokius skaičius 2008 m. pateikė Jungtinių Tautų Narkotikų ir nusikaltimų biuras.¹ Kiek iš tiesų prekybos žmonėmis atvejų esama visame pasaulyje?

Aiškesnį atsakymą pateikti būtų sudėtinga dėl šio nusikaltimo latentiskumo.

Prekyba žmonėmis – nusikaltimas, kurio teisinė konstrukcija kilo iš tarptautinės teisės, o vėliau adaptuota Europos Sąjungos teisėje, nuo 2005 m. birželio 23 d. Lietuvos

---

¹ JAV ambasados Lietuvos Respublikoje prieiga per internetą: http://vilnius.usembassy.gov/lithuanian_index/tip2009lt.html [žiūrėta: 2009 11 10]

Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147⁽¹⁾, 199⁽¹⁾, 199⁽²⁾, 267⁽¹⁾, 270⁽¹⁾, 308⁽¹⁾ straipsniais įstatymu, perkelta ir į Lietuvos Respublikos baudžiamąją teisę (naujoji norma).² Šis nusikaltimas apima daugybę formų, būdų ir tikslą – išnaudojimą, kuris sukuria pelną. Aukos išnaudojamos prostitucijai, priverstiniam darbui, pornografijai, sandoriai sudaromi siekiant panaudoti žmogaus organus, audinius, ląsteles, įvaikinti ir begalei kitų atvejų. Potencialios aukos įtraukiamos apgaule, pažadais, įtikinėjimu, skatinimu, fizine, psichine prievarta, pasinaudojant aukos priklausomumu, pažeidžiamumu, kitais būdais.

Prekyba žmonėmis sąlygoja kitus neigiamus reiškinius: narkomaniją, ŽIV/AIDS, kitas lytiškai plintančias ligas, psichikos sutrikimus ir sunkiai išvardijamą kiekį kitų reiškinių.

Turint galvoje tokį globalų nusikaltimų mastą ir pasekmių gausą, prekyba žmonėmis susirūpinta dar 1904 m., kai Paryžiuje pasirašyta sutartis “Dėl kovos su baltųjų vergių prekyba”. Šiuo aktu prasidėjo tarptautinės bei nacionalinės teisės rai-

---

² Fedosiuk. O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. Jurisprudencija Nr. 8(98), 2007, Vilnius. P. 54-61.

da siekiant kovoti su prekyba žmonėmis ir jos sukeliama padariniais.

Lietuvoje ši problema išryškėjo atgavus nepriklausomybę, kai nesant tvirtos teisinės bazės ir laisvai valstybei dar tik žengiant pirmuosius žingsnius, ėmė kurtis nusikalstami dariniai, besinaudojantys teisės spragomis bei dar netvirtu valstybės pamatu.

Toks reiškinys paskatino ir Lietuvą imtis ryžtingų priemonių kovoje su prekyba žmonėmis: prisijungti prie pagrindinių tarptautinių teisės aktų, kurti aiškia ir efektyvia nacionalinę teisės aktų bazę, vadovautis kitų valstybių „geriausia praktika“ kovoje su šiomis nusikalstamomis veikomis.

1. BENDRA PREKYBOS ŽMONĖMIS APŽVALGA LIETUVOJE

1.1. Pagrindinės socialinės, ekonominės ir kitos priežastys, lemiančios prekybą žmonėmis ir jos mastus Lietuvoje.

Pasaulio valstybes krečianti ekonominė recesija neaplenkė ir Lietuvos, kurios ekonominė padėtis šiuo metu smukusi, kaip teigia dauguma ekonomikos ekspertų, į 2007 m. lygmenį. Augantis nedarbas (Statistikos departamento 2009 m. III ketvirčio duomenimis registruotų darbo biržoje bedarbių asmenų skaičius kaime ir mieste siekė 228 100 asmenų, kai, tuo tarpu, dar 2009 m. I ketvirtį jų buvo 193 900, o 2008 m. paskutinį ketvirtį - ženkliai mažiau – 129 800 nedirbančių asmenų)³, laiku neišmokamas ir nuolat mažinamas darbo užmokestis tiek valstybiniame, tiek privačiame sektoriuje bei kiti neigiami ekonominio nuosmukio veiksniai lemia ir toliau gausėjančią Lietuvos gyventojų emigraciją. Mūsų šalies gyventojų, kaip rodo emigracijos masto augimas, tikėjimas, jog sėkmingai įsidar-

---

³ Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės prieiga per internetą:
<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=6975&PHPSESSID=98c2ed270c976cdbed8503933eadaef3> [žiūrėta: 2009 12 08]

bins, gaus orų ir tinkamą gyvenimo lygį užtikrinantį darbo užmokestį savo šalyje, tolydžio menkėja, todėl dideli asmenų srautai išvyksta uždarbiauti į kitas valstybes, nepaisant ir kitose šalyse ekonominio nuosmukio keliamų problemų. Vien Statistikos departamento 2009 m. (iki šių metų lapkričio mėnesio) duomenimis iš Lietuvos emigravo apie 18 255 gyventojų ir šis judėjimas progresuoja.⁴

Toki intensyvų asmenų judėjimą, ypač Europos Sąjungos erdvėje, veikia ne tik susiklosčiusi ekonominė situacija, bet ir, visų pirma, Lietuvos prisijungimas prie Europos Sąjungos 2004 m. gegužę, JAV bevizio režimo politika, galiojanti mūsų valstybei, bei įsiliejimas į Šengeno erdvę 2007 m. gruodžio 21 d. drauge su Latvija, Estija, Lenkija, Čekija, Slovakija, Slovėnija, Vengrija bei Malta. Šie svarbūs Lietuvos Respublikos žingsniai tarptautinėje Europos bei kitų pasaulio šalių bendradarbiavimo erdvėje atvėrė kelią laisvam asmenų judėjimui, kuris yra ir vienas esminių ES principų, bei galimybę be pasienio formalumų vykti į daugumą ES valstybių, taip pat į JAV.

Lietuvos gyventojų judėjimas į užsienio valstybes, kuriam tinkamai dar nėra pasirengta, gali būti susijęs su tam tik-

---

⁴ Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1024> [žiūrėta: 2009 11 27]

romis tarptautinėmis problemomis, kurių viena skaudžiausių ir bene latentiškesnių – **prekyba žmonėmis**. Šis reiškinys ekonominės krizės kontekste gali įgauti naujas formas, tokias kaip prekyba žmonėmis, siekiant įgyti žmogaus organų, audinių ir panašiai, kurios Lietuvoje kol kas nėra paplitusios.

Žmonės, netekę darbo ar nebesugebantys jo susirasti dėl susiaurėjusios darbo rinkos, taip pat tie asmenys, kurių atlyginimas nebegali garantuoti normalių gyvenimo sąlygų, dažnai pasirenka vieną paprasčiausių ir populiariausių išeičių – vyksta uždarbiauti į užsienio valstybes. Statistikos departamento duomenimis, aukščiausią poziciją mūsų valstybės gyventojų emigracijos požiūriu užima Didžioji Britanija, į kurią pvz.: 2008 m. paskutinį ketvirtį išvyko 4 472 asmenys.⁵ Didžiausios emigracijos tendencijos, žinoma, didžiuosiuose šalies miestuose bei apskrityse – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio. Išvykusiųjų į užsienį Kauno apskrityje 2008 m. skaičius sudarė 4 017 asmenų, tuo tarpu, Vilniaus apskrityje – 4 036 asmenis. Šiaulių apskritis taip pat nežymiai skiriasi nuo Klaipėdos pagal išvykimo mastą: iš pastarosios įvardytu laikotarpiu išvyko 2 596 asmenys, o Šiaulių – 2 299. Mažiausia iš minėtų apskričių

---

⁵ Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1024> [žiūrėta: 2009 11 15]

- Panevėžio - išvykusiųjų skaičiumi gana ženkliai skiriasi nuo kitų apskričių: 2008 m. emigravusiųjų į užsienį skaičius čia siekė 843 asmenis, panašus į Panevėžio emigracijos srautas iš gerokai mažesnės apskrities – Telšių (892 išvykę asmenys 2008 m.).⁶ Tačiau reikia pabrėžti, jog sudėjus vidinę bei tarptautinę migraciją matyti visai kitoks vaizdas – mažesnės apskritys (Šiaulių, Panevėžio) lenkia didesnes. Iš nurodytų duomenų darytina išvada, jog tam tikros Lietuvos apskritys gyventojams ekonominio nuosmukio laikotarpiu yra mažiau patrauklios, jose, manytina, sunkiau susirasti darbą, esama kitų veiksnių (sudėtinga įvardyti, kokių. Tai galėtų būti platesnė darbo pasiūla didmiesčiuose ir pan.), kurie skatina vykti į užsienį. Galima manyti, jog Vilnius ir Klaipėda Lietuvos gyventojams patrauklesni ir iš jų emigruoja mažesnis žmonių skaičius, nes tai yra stambesni ir sėkmingesni ekonominiai šalies centrai – sostinė bei uostamiestis, į kuriuos investuojama bene daugiausia lėšų, turint galvoje ir užsienio investuotojus.

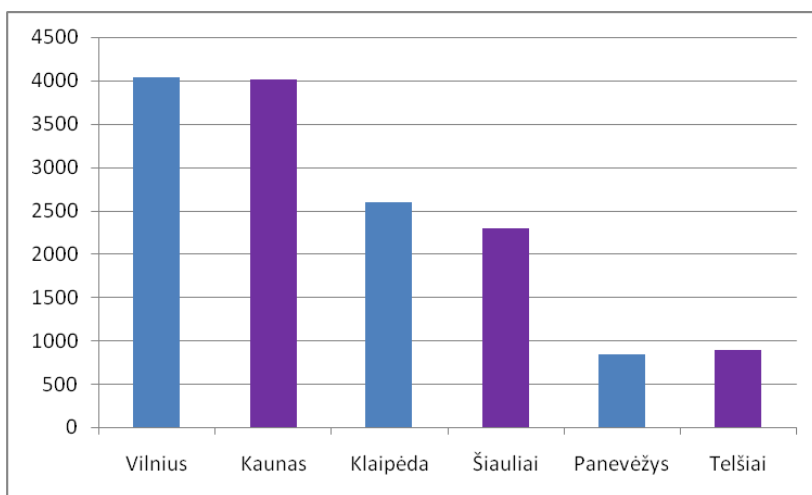
---

⁶ Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1024> [žiūrėta: 2009 11 15]

Pastaba: naujesnių duomenų statistikos departamentas kol kas nepateikia.

Toliau pateikiama diagrama, atspindinti emigracijos tendencijas 2008 m. laikotarpiu Lietuvoje pagal didžiausią į užsienio šalis išvykusiųjų skaičių atitinkamoje apskrityje:

(Gyventojų emigracija pagal apskritį 2008 m. Emigravusių asmenų skaičius nurodytas vnt.)

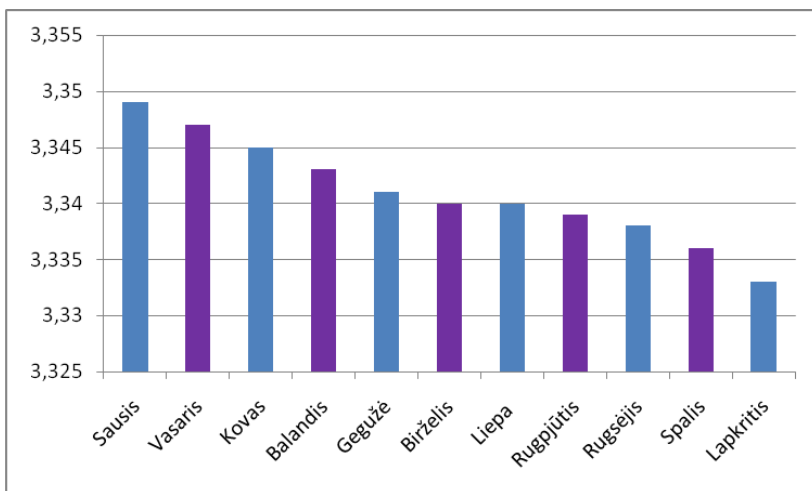
(Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys)⁷

---

⁷ Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1024> [žiūrėta: 2009 11 15]

Toliau pateikiama dar viena palyginamoji diagrama, atspindinti šių metų sausio-lapkričio mėnesių visos Lietuvos gyventojų skaičiaus kitimą ir emigracijos tendencijas:

(Lietuvos gyventojų skaičiaus pokyčiai 2009 m. sausio – lapkričio mėn. Kintantis gyventojų skaičius nurodytas mln. gyv.)

(Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys)⁸

---

⁸ Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1024> [žiūrėta: 2009 11 27]

Visgi Lietuvos Respublikos Vyriausybė (toliau – Vyriausybė) prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009-2012 metų programoje nurodo, jog patys prekybą žmonėmis Lietuvoje lemiantys veiksniai kinta nežymiai, tačiau pokyčiai vyksta prekybos žmonėmis formų, masto, potencialių aukų verbavimo taktikos ir būdų srityse. Drauge Vyriausybės programoje išskiriami **vidiniai** bei **išoriniai veiksniai**, kurie lemia šį nusikaltimą ir jo raidą.

Prie **vidinių** veiksnių derėtų priskirti tokius faktorius, kaip nestabili asmens finansinė būklė, kaip jau minėta aukščiau, skatinanti vykti uždarbiauti į užsienį ar ieškoti tam tikrų nelegalių, neteisėtų alternatyvų pragyvenimui (ekonominis-socialinis veiksnys). Dar viena vidinė paskata prekybai žmonėmis – lyčių lygybės klausimai, kurie vis dar kelia gausybę problemų, o moteris vis dar tebelieka paklausiausia preke seksualinio išnaudojimo tikslais. Į moterį vis dar žiūrima kaip į seksualinį objektą, o ne lygiavertę darbo rinkos ir kitų gyvenimo sričių dalyvę. Galiausiai, prekybą žmonėmis lemia ir tokie vidiniai moraliniai veiksniai kaip šeimos instituto sumenkėjimas šiuolaikinėje visuomenėje bei materialinės gerovės, turto išaukšti-

nimas, kas taip pat skatina lengviausiais būdais siekti materialinės naudos.⁹

Prie vidinių veiksnių, manytina, dar priskirtini ir tokie, kaip savikontrolės stoka, nesugebėjimas kritiškai vertinti susiklosčiusios situacijos bei rizikingų „darbo“ siūlymų, taip pat tarpasmeninių santykių pokyčiai, kaip rodo praktika labai paranku, kai savi žmonės nesirūpina, neieško artimųjų ir t.t.

Greta įvardytų vidaus veiksnių esama ir **išorinių**, kurie lemia prekybą žmonėmis. Tarp tokių veiksnių įvardytina didžiulė prostitucijos paslaugų paklausa Vakaruose (tai ypač siejasi ir su vienu iš vidinių šio nusikaltimo veiksnių – šeimos, kaip vertybės nuosmukiu), taip pat, tam tikri skirtumai ir spragos valstybių teisinėse bazėse, reglamentuojančiose prekybą žmonėmis bei aktyvi nusikalstamų struktūrų veikla visame pasaulyje.¹⁰

Taigi matyti, jog prekybą žmonėmis bei jos mastą keičia susiklosčiusi ekonominė situacija, su ja besisiejantys socialiniai procesai, tokie kaip nedarbas bei jo augimas valstybėje, silpnėsių visuomenės grupių (moterų, vaikų, pensininkų, neigaliųjų) socialinių teisių ignoravimas, šeimos, kaip vertybės su-

---

⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009-2012 metų programa. Valstybės Žinios: 2009-09-19, Nr. 112-4761.

¹⁰ Ten pat.

menkėjimas, lengvo uždarbio vaikymasis ir materialių gėrybių išaukštinimas. Iš šių išvardytų požymių matyti ir tam tikra visuomenės moralinė krizė, kuri taip pat prisideda prie prekybos žmonėmis neigiamų tendencijų. Visgi su ekonominės krizės įtaka prekybos žmonėmis mastų kitimui ne visiškai sutinka baudžiamosios teisės specialistas, Generalinės prokuratūros prokuroras Erikas Vaitekūnas bei Kriminalinės policijos biuro, Prekybos žmonėmis tyrimų skyriaus viršininkė Reda Sirgedienė. Šių specialistų manymu, remiantis veiklos praktika, kol kas nėra pastebimos ryškios prekybos žmonėmis kitimo tendencijos – nei drastiškas skaičių augimas, nei mažėjimas. Jų teigimu, nevyriausybinių organizacijų neretai išpučia prekybos žmonėmis atvejų skaičius, nes remiasi daugiau ne teisiniu, o socialiniu-psichologiniu požiūriu. Tačiau teisėsaugos institucijų pareigūnai privalo vadovautis grynai teisiniu požiūriu, nes nėra tokios teisinės sąvokos kaip „auka“, tik „nukentėjusysis“, kuris tokiu turi būti pripažintas baudžiamajame procese pagal specialią procedūrą. Prokuroro teigimu, žmonės į užsienį vykdavo ir vyks, siekdami geresnio gyvenimo, ieškodami darbo, bet ne visada susimąstydami apie tai, kur vyksta ir kas jų iš tiesų laukia – tai nebūtinai tiesioginis ekonominės krizės padarinys. Tokiam požiūriui pritaria ir Policijos atstovė R. Sirgedienė.

Drauge būtina atsižvelgti į teigiamus aspektus, kurie padeda kovoti su prekybos žmonėmis nusikaltimo apraiškomis. Pirmiausia paminėtinas Lietuvos Respublikos institucijų darbas šioje srityje: nuolat tobulinama teisės aktų sistema (apie tai plačiau žr. III dalį), nuo 2005 m. padaryti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) straipsnių (147, 147⁽¹⁾, 157, 307, 308 str.), susijusių su prekyba žmonėmis, išskiriant vaikus, kaip ypatingą asmenų grupę, taip pat išnaudojimu prostitucijai ir kiti pakeitimai, kur sugriežtinta baudžiamoji atsakomybė, numatyta, jog už aukščiau įvardytas nusikalstamas veikas atsako ir juridiniai asmenys. Tuo tarpu, Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse (toliau – LR ATPK) numatyta nebausti prostitucija užsiėmusių asmenų, jei prieš tokį asmenį buvo naudojama prievarta ir pan. Be to, 2009 m. kovo 1 d. įsigaliojo *Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo pakeitimo įstatymas*, kuriame **išplėsta smurtinio nusikaltimo sąvoka**, apimanti ir prekybą žmonėmis.

Teigiamų pokyčių esama ne tik teisinėje bazėje, bet ir valstybės, tarptautinių institucijų bei įstaigų, nevyriausybinių organizacijų (toliau – NVO) veikloje. Lietuvoje veikia trijų pakopų prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės koordinavimo sistema (apie ją plačiau 3.4. skyriuje), LR Švietimo ir mokslo mi-

nisterija į pilietinio ugdymo programas mokyklose įtraukė ir kursą apie prekybą žmonėmis, prostituciją, lytiškumo ugdymą. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos užsakymu Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras parengė nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis grąžinimo į Lietuvą sistemą.¹¹ Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės veikloje aktyviai dalyvauja (kuruoja daugelį prekybos žmonėmis kontrolės, prevencijos klausimų) LR Vidaus reikalų ministerija, LR Užsienio reikalų ministerija, LR Teisingumo ministerija, kitos ministerijos, taip pat, Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Lietuvos teisėsaugos institucijos (Lietuvos Respublikos prokuratūra, Lietuvos policija, Specialiųjų tyrimų tarnyba ir kitos institucijos) bei nevyriausybinės organizacijos (Moterų krizių centras, Dingusių žmonių šeimų paramos centras, Lietuvos Caritas, Moterų informacijos centras bei daugelis kitų).

Derėtų paminėti dar vieną teigiamą tendenciją: visuomenėje itin padaugėjo asmenų, žinančių apie prekybą žmonėmis ir jos keliamus pavojus. Tai parodė ir LR Vidaus reikalų ministerijos užsakymu 2005-2008 m. atlikti visuomenės nuo-

---

¹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009-2012 metų programa. Valstybės Žinios: 2009-09-19, Nr. 112-4761.

monės apklausų duomenys. Nemažai informacijos gyventojai gauna iš žiniasklaidos priemonių, reklaminių stendų, bukletų ir kitos vaizdinės bei garsinės medžiagos, pvz.: jaunimui 2005 m. Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro vykdytas projektas: *Lengvas? Darbas? Užsienyje?* Šiuo projektu jaunimas skatintas akiai nepasitikėti viliojančiais darbo pasiūlymais ir skelbimais užsienyje, kurie neretai slepia nusikalstamus ketinimus. Buvo apmokyti net 300 pedagogų Lietuvos mokyklose, kurie galėtų vesti užsiėmimus moksleiviams, susijusius su prekyba žmonėmis, parengta 1200 mokomųjų leidinių mokytojams. Šiuo metu minėtoji organizacija vykdo projektą Kaliningrado srityje: *Prekybos žmonėmis prevencija ir pagalbos teikimo nukentėjusiems gebėjimų stiprinimas Kaliningrado regione* (projekto trukmė: 2008 m. kovo 1 d. – 2010 m. kovo 1 d.). Tuo tarpu Dingusių žmonių šeimų paramos centras 2004 - 2008 m. trimis etapais vykdė projektą: *Prekybos žmonėmis aukų integracija ir reintegracija į dabartinę visuomenę*. Visais įvardytais NVO projektais siekiama ne tik parodyti prekybos žmonėmis pavojus, grėsmę tapti potencialia auka, bet ir paskatinti visuomenę pažvelgti į nuo šio nusikaltimo nukentėjusius asmenis kaip į aukas, o ne to vertus, neva, nusipelnčius savo elgesiu (pvz.: prostitucija užsiiminėjusias moteris). Toks teigiamas požiūrio formavimosi rakursas matyti ir LR BK bei ATPK

straipsnių, kitų teisės aktų pakeitimuose, visuomenės nuomonėje bei žiniasklaidoje (apie tai plačiau kalbama tolesniuose leidinio skyriuose), teisėsaugos institucijų veikloje. Be abejonės, negalima paneigti tarptautinio bendradarbiavimo bei tarptautinių dokumentų (konvencijų, bendradarbiavimo sutarčių, susitarimų, deklaracijų ir kt.) kolosalios svarbos tiek nacionalinės teisės aktų lygmenyje, tiek pačioje visuomenėje.

Visgi visuomenės informavimas bei švietimas prekybos žmonėmis klausimais dar yra nepakankamas (arba jau nebepakankamas), turint galvoje ekonominį sunkmetį, nes žmonės vis tiek lengvabūdiškai tiki mitais, kurie sukuria iliuziją, jog „nieko nenutiks“ arba tarsi užsimerkia prieš tam tikras grėsmes, nenori jų matyti, desperatiškai ieškodami būdų įsidarbinti, gauti normalų pragyvenimo šaltinį. Tokių žmonių nenorą suvokti, kad jiems gali kilti pavojus tapti prekybos žmonėmis aukomis ir darbo paieškas užsienyje „bet kokia kaina“, nesigilinant į visas esmines aplinkybes pastebi ir Teisės instituto tyrėjas, kriminologas Simonas Nikartas.

Apibendrinant pasakytina, jog esminės priežastys, lemiančios prekybą žmonėmis, standartiškai išlieka finansiniai sunkumai (ypač dabartiniu laikotarpiu, kaip pastebi Teisės instituto tyrėjas S. Nikartas, – didėjantis skurdas), skatinantys as-

menis desperatiškai ieškoti uždarbio šaltinių, dažnai ir nelegalių, taip pat socialinės problemos, tokios kaip moterų diskriminacija visuomenėje, jų prilyginimas seksualiniam objektui ir vengimas traktuoti kaip lygiavertį vyrui visose gyvenimo srityse asmenį. Taip pat įvardijamą nusikaltimą lemia smukęs šeimos instituto vertinimas, hiperbolizuotas poreikis didinti materialines gėrybes, siekti karjeros, turto, o tik tada atsigręžti į šeimą. Visuomenėje ilgą laiką buvo gajus požiūris, jog prekybos žmonėmis aukos, ypač moterys, dirbusios prostitutėmis, nusišnešė tokio likimo ir pačios dėl to kaltos. Tai visiškai neteisingas požiūris, kurį reikia išrauti iš visuomenės sąmonės, nes jis stabdo prekybos žmonėmis aukų iniciatyvą bendradarbiauti su teisėsauga, nevyriausybinėmis organizacijomis ar kitais būdais atskleisti savo patirtį, bijant, jog bus nesuprasti, pasmerkti, apkaltinti. Tokio bendradarbiavimo iniciatyva jau ir taip labai menka, kaip nurodo Kriminalinės policijos biuro, Prekybos žmonėmis tyrimų skyriaus viršininkė R. Sirgedienė.

1.2. Pagrindinės aukų charakteristikos, kilmės, tikslo vaisingybės.

Vienas iš esminių prekybos žmonėmis aspektų – aukų charakteristika. Efektyvus ir tinkamas požymių, lemiančių

grėsmę tapti potencialia auka identifikavimas, padeda sėkmingiau įgyvendinti šio nusikaltimo prevencijos bei kontrolės uždavinius ir tikslus. Kuo tiksliau bus nustatomos galimų aukų charakteristikos, tuo sėkmingiau valstybė gebės kovoti su prekyba žmonėmis ir bent kiek efektyviau kontroliuoti jos mastą.

JAV Valstybės departamento Stebėjimo ir kovos su prekyba žmonėmis biuro 2008 m. birželio 4 d. bei 2009 m. birželio 16 d. ataskaitose apie prekybos žmonėmis situaciją Lietuvoje pažymima, jog „Lietuva yra moterų ir nepilnamečių merginų, parduodamų seksualinio išnaudojimo tikslais, importo, eksporto ir tranzito šaltinis.“¹² Be to, abiejose ataskaitose teigiama, jog dauguma aukų yra nepilnmetės merginos (2008 m. jos sudarė 21 proc. prekybos žmonėmis aukų, o 2009 m. – 20 proc.).¹³ Ataskaitose nurodoma, jog Lietuvos moterimis prekiaujama ir pačioje šalyje, bet visgi daugiausia jų išgabenama į šias pagrindines paskirties valstybes: Didžiąją Britaniją, Nyderlandus (2008 m. ataskaitoje antroji pagal gabenimo tikslo valstybę buvo Vokietija), Graikiją, Italiją, Prancūziją, Čekiją (2008

---

¹² JAV ambasados Lietuvos Respublikoje prieiga per internetą:

http://vilnius.usembassy.gov/lithuanian_index/tip2009lt.html

http://vilnius.usembassy.gov/lithuanian_index/tip2008lt.html [žiūrėta: 2009 11 15]

¹³ Ten pat.

m. ataskaitoje įvardytos ir kitos Europos šalys: Vokietija, Ispanija, Danija, Norvegija). Taip pat moterys į Lietuvą, kaip tranzito šalį vežamos iš Baltarusijos (pagal 2009 m. JAV Valstybės departamento Stebėjimo ir kovos su prekyba žmonėmis biuro ataskaitoje pateikiamus duomenis), tuo tarpu, 2008 m. duomenimis, tranzito šalimi Lietuva buvo taip pat moterų iš Rusijos, Ukrainos gabenimui į tikslo valstybes.¹⁴

Didžiąją Britaniją kaip pagrindinę šalies gyventojų **emigracijos** valstybę rodo ir Lietuvos Respublikos Statistikos departamento duomenys: 2008 m. paskutinį ketvirtį išvykusiųjų į Jungtinę Karalystę skaičius siekė 4 472 asmenų.¹⁵ Iš pateiktamų JAV Valstybės departamento Stebėjimo ir kovos su prekyba žmonėmis biuro duomenų (žr. 9-11 nuorodas 6 psl.) bei 2008 m. Tarptautinės migracijos organizacijos ir Moterų Carito vadovių parengto pranešimo – *Krizės metu ryškėja naujos prekybos žmonėmis tendencijos*, galima pagrįstai teigti, jog dvi pagrindinės tikslo valstybės yra būtent Didžioji Britanija ir Vokietija. Tačiau Generalinės prokuratūros prokuroro Eriko Vai-

---

¹⁴ JAV ambasados Lietuvos Respublikoje prieiga per internetą: http://vilnius.usembassy.gov/lithuanian_index/tip2008lt.html [žiūrėta: 2009 11 15]

¹⁵ Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1024> [žiūrėta: 2009 11 15]

tekūno teigimu, pagrindinės tikslo šalys, į kurias daugiausia išvyksta ar išgabenamos potencialios prekybos žmonėmis aukos yra Ispanija ir Vokietija. Prokuroras pažymi, kad Didžioji Britanija taip pat nėra antraeilė tikslo šalis, tačiau daugiau asmenų visgi nukenčia išvykę į Ispaniją (išnaudojami daugiausia priverstiniam darbui), kiek tenka susidurti su šia nusikalstama veikla. Prokuroras nurodė, kad į Ispaniją šiemet buvo išgabenta didelė grupė asmenų priverstinio darbo tikslais – skinti mandarinų, kuriais ir maitindavosi, negaudami lėšų pragyvenimui. Tai – vienas iš stambesnių prekybos žmonėmis atvejų šalyje. Lietuvos policijos atstovė Reda Sirgedienė taip pat išskiria Ispaniją, Nyderlandus, Vokietiją (tendencija kaip prieš keletą metų, kai buvo itin populiari vykti į Vokietiją). Specialistė neatmeta galimybės, kad tikslo šalimis greitai gali tapti Italija, padaugėti išvykimų į Graikiją, kaip gana patrauklias Viduržemio regiono valstybes.

Pažymėtina, jog gana sudėtinga nurodyti prekybos žmonėmis aukų gabenimo maršrutus, tačiau iš pateiktų duomenų matyti ir tokia negatyvi tendencija, kad Lietuva jau taipogi tampa tranzito šalimi, ypač gabenant moteris iš Rusijos (Kali-

ningrado srities), Baltarusijos, Ukrainos.¹⁶ Kartu ir ne visada tikslinga išskirti tranzito šalis, ypač atsivėrus sienoms Europoje.

Grįžtant prie aukų charakteristikos pažymėtina, jog būtent ekonominis nuosmukis daro tam tikrą poveikį naujiems faktoriams atsirasti: daugėja prekybos žmonėmis aukų, kurios turi aukštąjį išsilavinimą, nors ankstesniais metais aukomis daugiausia tapdavo menko išsimokslinimo žmonės iš provincijos, jauno amžiaus merginos, neretai augusios vaikų namuose ar patyrusios smurtą, taip pat vienišos motinos ir kitos socialiai pažeidžiamų asmenų grupės. Ekonominio nuosmukio laikotarpiu, Lietuvos Caritas vykdomo projekto „*Pagalba prostitucijos ir prekybos moterimis aukoms*“ koordinatorės Kristinos Mišienienės teigimu, aukų portretas tampa gerokai spalvingesnis: daugėja išsilavinusių asmenų, tampančių aukomis, kinta pačios prekybos žmonėmis formos – daugėja žmonių, išnaudojamų priverstiniam darbui. Su tokiu požiūriu apie aukų charakteristikos kaitą sutinka ir Generalinės prokuratūros prokuroras E. Vaitekūnas. Jis teigia, kad iš tiesų jau esama ir ne tik socialiai

---

¹⁶ JAV ambasados Lietuvos Respublikoje prieiga per internetą: http://vilnius.usembassy.gov/lithuanian_index/tip2009lt.html [žiūrėta: 2009 11 15]

pažeidžiamų asmenų, tampančių aukomis. Be to, Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro (toliau - TMO Vilniaus biuras) 2008 m. ataskaitoje nurodyta, jog užregistruoti, kaip nukentėjusieji nuo prekybos žmonėmis asmenys, žinojo, kad vyksta dirbti į pasilinksminimo vietas ir teikti prostitucijos paslaugas. Taigi matyti, jog net ir esant pakankamai aukštam visuomenės informuotumo apie prekybos žmonėmis grėsmes lygiui, žmonės vyksta į užsienio valstybes uždariauti lengvabūdiškai pasitikėdami draugų, pažįstamų ar abejotinių įdarbinimo organizacijų pasiūlymais, rekomendacijomis, arba išvyksta jau suvokdami, jog užsiims nelegalia veikla. Tokį naivų žmonių požiūrį pastebi ir apklausti baudžiamosios teisės specialistai – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Doc. dr. Olegas Fedosiukas, Generalinės prokuratūros prokuroras Erikas Vaitekūnas. Lengvabūdiškas pasitikėjimas, minėtų specialistų manymu, ypač būdingas vaikų globos namų auklėtiniams, asocialių šeimų vaikams, neturintiems gyvenimo patirties, kurie yra ypač lengvas „grobis“ prekeiviams žmonėmis. Tačiau neatmetama ir ta nuomonė, jog dabartiniu laikotarpiu daugybė asmenų (ypač moterų) vyksta užsiimti prostitucija iš anksto žinodami apie būsimą veiklą.

Visgi pažymėtina, jog tarp prekybos žmonėmis aukų dominuoja jauni asmenys, turintys menką gyvenimo patirtį, pvz.: 21-23

metų amžiaus asmenys (2008 m. TMO Vilniaus biuro duomenimis sudaro 16% nukentėjusiųjų), 15% nukentusiųjų sudaro 19-20 bei 24-26 m. amžiaus žmonės (deja, nutrūkus finansavimui, naujesnių duomenų ši organizacija nepateikia). Tačiau Kriminalinės policijos biuro, Prekybos žmonėmis tyrimų skyriaus viršininkė R. Sirgedienė pabrėžia, jog nepilnamečių asmenų, įtrauktų į prekybą žmonėmis Lietuvoje užfiksuojama labai mažai, tačiau išnaudojamų prostitucijai – gana daug. Už vertimąsi prostitucija šiais metais iš 302 įtariamų (kaltinamų) asmenų nenubaustas nė vienas nepilnametis, o 2008 m. iš 330 tokių asmenų – tik 4 nepilnamečiai. Taigi nepilnamečių rodikliai prekybos žmonėmis (vaikais) požiūriu yra nedideli.

Visgi nemažai merginų susigundo šokėjos ar modelio karjera, tačiau būdamos labai jaunos, visiškai nesusimąsto apie grėsmes, nepasidomi modelių agentūrų statusu, ryšiais, veikla, kitomis ten dirbančiomis merginomis. Rezonansą visuomenėje sukėlė dar 2005 m. vykę Lietuvos modelių agentūrų patikrinimai, kai nustatyta, jog daugybe atveju dangstomas nelegalus prostitucijos verslas. Tikrų modelių agentūrų Lietuvoje tik keletas, - taip teigia garsiausių modelių agentūrų Lietuvoje savininkai ir vadovai.

Pastebima ir tai, jog asmenys (ypač merginos) iš vaikų namų, asocialių šeimų, taip pat patyrusių smurtą šeimose, linke

patikliai pasiduoti kitų asmenų įtakai, lengvai patiki viliojančiais pasiūlymais išvykti į užsienį ir greitai praturtėti. Tokios aukos dažnai verbuojamos būtent prostitucijai, o verbavimo būdai patys įvairiausi: įtikinėjimas, įkalbinėjimas, šantažas, apgaulė, net smurtas ir kita. Prokuroras E. Vaitekūnas ir teisėjas, Doc. dr. O. Fedosiukas teigia, kad dažnas būdas įtraukti auką į prostituciją, priverstinį darbą – **pasinaudojimas pažeidžiamumu, priklausomumu** (potencialiai aukai perkami drabužiai, apmokama kelionė, maistas, o po to liepiama „už skolą“ atidirbti arba ieškoma skurdžiai gyvenančių merginų, kurios neturi jokio užnugario, paramos ir panašiai). Aukos, kaip nurodoma ir LR Vyriausybės „Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009-2012 metų programoje“, neretai verbuojamos ir **gru-pėmis**, ar pavieniui (**individualus verbavimas**), taip pat **tiksliniu** ar **atsitiktiniu būdu**.¹⁷ Taigi ir patys įvairiausi sumanūs potencialių aukų verbavimo būdai skatina prekybos žmonėmis mastų augimą bei aukų charakteristikų pokyčius.

Akivaizdžiai matyti, jog prekybos žmonėmis aukomis ypač dažnai tampa moterys. Kaip minėta, į moteris labai dažnai žiūrima kaip į seksualinius objektus, jos visame pasaulyje išlie-

---

¹⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009-2012 metų programa. Valstybės Žinios: 2009-09-19, Nr. 112-4761.

ka labai paklausia sekso industrijos preke, iš kurios susikraunami milijardai. Be to, net demokratinėse, išsivysčiusiose pasaulio šalyse neretai susiduriama su moterų diskriminacija darbo rinkoje, kitose visuomeninio gyvenimo sferose.

Tuo tarpu, Lietuvoje jau matyti tokio stagnacinio požiūrio atsisakymas, tačiau tam tikri neigiami aspektai vis dar išlieka, ypač konkurencingoje darbo rinkoje. Antai, Moterų informacijos centro 2009 m. tyrimo duomenimis (tyrimas: *Moterys ir vyrai Lietuvos visuomenėje – 2009 m.*), apklausus abiejų lyčių Lietuvos gyventojus paaiškėjo, jog esama labai patriarchališkų nuostatų, kurių vis dar laikosi vyrai. Tai išryškėjo pasiteiravus, ar vyrams, ieškantiems darbo ekonominio nuosmukio laikotarpiu, turėtų būti suteikiama pirmenybė pretenduoti į darbo vietą. Daugiau nei pusė vyrų atsakė teigiamai, o moterys – atvirkščiai. Visgi aukštesnio išsilavinimo ir didmiesčiuose gyvenantys 20-29 m. bei 50-59 m. amžiaus vyrai nelinkę laikytis tokio diskriminacinio požiūrio, tačiau iš bendro rezultato matyti, kad vyro pirmenybės į darbą nuostata dar gaji. Kitos šio tyrimo apklausos taipogi parodė, jog daugeliu atveju moterų ir vyrų vaidmuo visuomenėje gerokai skiriasi: vyrų gyvenimo vertybių skalėse vyrauja darbas, karjeros galimybės, materialinė gerovė, o tik

tada šeima, draugai, tuo tarpu, moterų – atvirksčiai.¹⁸ Tai rodo, žinoma, ne tik neigiamas tendencijas. Visgi tokie vertybinių požiūrių skirtumai atspindi ryškų visuomenės vaidmenų pasiskirstymą į vyriškas ir moteriškas sritis, prisiimamus vaidmenis – „šeimos maitintojo“, „namų ūkinio saugotojos“ ir panašius stereotipus. Tokie vaidmenys, be abejo, nėra vien neigiami, bet neabejotinai gali skatinti diskriminacinį požiūrį į moteris, ypač ekonomikos perkaitimo pasaulyje laikotarpiu.

Taigi apibendrinant prekybos žmonėmis aukų charakteristikas, pasakytina, jog vis dar tebevyrauja tendencija, jog aukomis tampa daugiausia jaunimas iki 25 m. amžiaus (ypač merginos), dažnai iš asocialių šeimų ar vaikų namų, taip pat vaikai, patyrę smurtą šeimose. Potencialių aukų rodiklis yra ne tik asmens amžius bei gyvenimo patirtis, bet ir išsilavinimas. Kaip matyti iš pateiktų duomenų, galima daryti išvadą, jog daugiausia prekybos žmonėmis aukų - tarp žemiausią išsilavinimą turinčių asmenų (vidurinių, specialųjų, aukštesnųjų ir pan.). Visgi dabartinis laikotarpis jau leidžia stebėti ir šio rodiklio pokytį – daugėja aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų, kurie nukentčia

---

¹⁸ Doc. dr. Purvaneckienė G. Moterys ir vyrai Lietuvos visuomenėje – 2009 m. Moterų ir vyrų padėties pokyčių visose srityse išplėstinis tyrimas ir vertinimas. Tyrimo ataskaita, 2009, Vilnius.

nuo prekybos žmonėmis nusikalstamų veikų. Tokias tendencijas, manytina, taip pat diktuoja ekonominė recesija, socialinių problemų didėjimas, t.y. nedarbo augimas, kuomet net aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys nebegali užsitikrinti darbo vietos ir normalaus pragyvenimo lygio, o tai skatina jų migraciją ir neretai „bet kokio“ darbo paiešką, kad galėtų apskritai išgyventi bei išlaikyti savo šeimas. Aiški ir kita tendencija pagal lyties rodiklį – daugiausia aukų – moterų, paprastai verčiamos ar savo noru (sąlyginai) pradedančios verstis prostitucija. TMO Vilniaus biuro vadovės Audros Sipavičienės teigimu, didėja ir priverstiniam darbui, nusikaltimų darymui išnaudojamų vyrų, prekybos vaikais nusikaltimų, šiuo sudėtingu laikotarpiu. Visgi tokie atvejai ypač latentiški ir teismų dažniausiai nepasiekia, todėl lieka neidentifikuoti. Su tokiu požiūriu sutinka ir prokuroras E. Vaitekūnas, kuris šiemet susidūrė su dviem prekybos žmonėmis atvejais ir apskritai pastebi daugiausia išnaudojimo prostitucijai atvejų.

1.3. Prekybos žmonėmis nusikalstamos grupuotės ir pavieniai asmenys, jų veikla.

Pirmiausia, kalbant apie prekybą žmonėmis užsiimančius asmenis, derėtų aiškiau išskirti pačių prekeivių charakte-

ristikas, kurios padėtų suvokti, kokie asmenys, kokių priežasčių skatinami įsitraukia į šį nusikalstamą verslą.

Jungtinių Tautų ekspertų teigimu, apie 49 procentai (taigi beveik pusė) prekybos žmonėmis aukų verbuotojų yra žmonės, su kuriais auka palaikė asmeninius ryšius, t. y. aukos juos įvardijo kaip **draugus**, o 3 procentai – kaip **šeimos narius**. Be to, pagal lyties kriterijų, dauguma prekeivių žmonėmis yra vyrai (apie 71 procentas) ir beveik 1/3 – moterys. Pastebima tendencija, jog moterų-prekeivių žmonėmis skaičius auga.¹⁹

Apskritai globaliu mastu išskiriamos šios nusikaltėlių sąlyginės kategorijos prekybos žmonėmis tinkle:

1. tie, kurie įsitraukę į pinigų „plovimą“, turto valdymą ir prekybos žmonėmis tinklo tęstinumą;
2. tie, kurie atsakingi už prekybos žmonėmis pelno surinkimą ir paskirstymą;
3. tie, kurie rūpinasi barų, naktinių klubų, viešnamių, sąvadautojų valdymu ir saugumu;
4. tie, kurie siekia papirkti teisėsaugos pareigūnus, kitas įtaką turinčias viešąsias įstaigas;

---

¹⁹ Trafficking in human beings. United Nations expert group meeting on international migration and development, 2005, New York.

5. tie, kurie rūpinasi asmens dokumentų klastojimu, kelionės dokumentais;
6. tie, kurie atsakingi už aukos pervežimą;
7. tie, kurie verbuoja ir parūpina aukas.²⁰

Taigi matyti savotiška nusikalstamų struktūrų „hierarchinė“ sistema, kurios funkcionavimas itin aukšto išsivystymo lygio.

Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro duomenimis, verbuotojai dažnai atrodo patikimi, turintys šeimas, padorūs, todėl potencialioms aukoms nekelia nepasitikėjimo. Atlikus prekybos aukų analizę paaiškėjo tam tikros verbuotojų kategorijos:

1. seni geri pažįstami, draugai;
2. giminės;
3. „kieti“ vaikinai ar merginos (prabangiai gyvenantys, važinėjantys gerais automobiliais, besirengiantys prabangiais drabužiais ir pan.);
4. vaikinai, meilužiai (angl. k. - „the lovers“);
5. profesionalūs verbuotojai;
6. šantažuotojai („jei nevažiuosiu – pasakysiu, kokia tu esi“ ir pan.);

---

²⁰ Trafficking in Persons. Global Patterns// United Nations Office on Drugs and Crime, 2006.

7. užsienio „jaunikai-princai“.²¹

Drauge galima išskirti tam tikrus etapus, kaip žmonės įkliūva į prekyautojų žmonėmis spąstus: kilmės šalyje žmonės verbuojami, tada per tranzito valstybes pervežami ir išnaudojami tikslo šalyje. Tai, aiškumo dėlei, galima pavaizduoti grafiškai:

Prekeiviai žmonėmis siekia įvairiais būdais maksimizuoti aukos kontrolę bei paklusnumą:

1. besikartojančiu psichologiniu smurtu;
2. aukos galių sumažinimu;
3. nuolatinio baimės jausmo sukėlimu;
4. fizinės prievartos naudojimu;

---

²¹ Prekyba moterimis. Problema, prevencija, pagalba aukoms.// Tarptautinė migracijos organizacija ir Vilniaus universitetas, 2004, Vilnius.

5. grasinimais aukai, jos artimiesiems;
6. aukos savarankiškumo jausmo sunaikinimu;
7. prekeivio, kaip visagallo, įvaizdžio aukos sąmonėje kūrimu;
8. aukos izoliavimu nuo aplinkos.

Taip paveikta auka prisitaiko prie jai primestų gyvenimo sąlygų, žino, kad yra kontroliuojama, todėl paklūsta ir nediršta priešintis.²²

Kalbant apie Lietuvos kriminogeninę situaciją prekybos žmonėmis aspektu pasakytina, kad JAV Valstybės departamento Stebėjimo ir kovos su prekyba žmonėmis biuro 2009 m. birželio 16 d. ataskaitoje pažymima, jog 2008 m. Lietuvoje buvo pradėta 16 ikiteisminių tyrimų dėl prekybos žmonėmis, siekiant išnaudoti seksualiai. Trys tyrimai pradėti dėl išnaudojimo priverstiniam darbui. 2007 m., to paties šaltinio duomenimis, tokių prekybos žmonėmis pradėtų tyrimų buvo devyni. Per ataskaitinį (2009 m.) laikotarpį **20 kaltinamųjų Lietuvoje buvo patraukti baudžiamojon atsakomybėn už prekybą žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais**, 2007 m. – aštuoni, o 2008

---

²² O'Connor M., Healy G. Ryšys tarp prostitucijos ir prekybos žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais. Informacinis vadovas, 2006.

m. – 13 kaltinamųjų buvo nuteisti.²³ Tai vertinama, kaip ženklus nuteistųjų skaičiaus padidėjimas nuo 2007 m. Taip pat įvardytose (2008 m. ir 2009 m.) ataskaitose pažymima, jog Lietuva sėkmingai kovoja su prekybos žmonėmis nusikaltimais, deda pakankamas pastangas prevencijos bei kontrolės srityse.

Generalinės prokuratūros prokuroras E. Vaitekūnas ir Kriminalinės Policijos biuro ekspertė R. Sirgedienė laikosi tos nuomonės, jog prekybos žmonėmis nereikėtų kategoriškai sieti su nusikalstamomis grupuotėmis ir tuo labiau – su organizuotu nusikalstamumu arba būtina daryti išlygą, jog prekyba žmonėmis (dažniausiai – prostitucijos tikslais) tėra tik nedidelė dalis tokių grupuočių „verslo“. Daugiausia nusikalstamos grupuotės užsiima didelį pelną atnešančiomis nusikalstamomis veikomis, tokiomis kaip prekyba narkotikais, ginklais, finansinėmis machinacijomis, o prekyba žmonėmis jiems tėra šalutinis pajamų šaltinis. Tokiam požiūriui pritaria ir teisėjas, Doc. dr. O. Fedosiukas, kuris pabrėžia, kad prekyba žmonėmis paprastai nėra organizuoto nusikalstamumo veiklos produktas. Šių baudžia-

---

²³ JAV ambasados Lietuvos Respublikoje prieiga per internetą: http://vilnius.usembassy.gov/lithuanian_index/tip2009lt.html [žiūrėta: 2009 11 15]

mosios teisės specialistų teigimu, bent jau žvelgiant į Lietuvos kriminogeninę situaciją, daugiausia prekyba žmonėmis užsiima pavieniai asmenys ir dažniausiai būtent siekdami asmenis išnaudoti prostitucijai. Nors tokie asmenys ir gali įgauti tam tikrą organizuotumo formą, t. y. vienas verbuoja, kitas gabena, trečias parūpina aukai darbo, bet tų asmenų ryšiai paprastai tik labai formalūs, nežymūs arba jie net tarpusavyje nekontaktuoja, veikia nestruktūruotai. Taigi baudžiamosios teisės specialistai vengia tiesiogiai sieti prekybą žmonėmis su nusikalstamomis grupuotėmis ar tuo labiau mafiniais tinklais, nes Lietuvoje tokia tendencija nėra ryški arba jei ir yra, tai tokios grupuotės prekyba žmonėmis verčiasi kaip šalutiniu verslu. Prokuroro E. Vaitekūno teigimu, daugiausia prekyba žmonėmis Lietuvoje užsiima pavieniai asmenys, kurie tam tikru metu gali veikti su kitais asmenimis, tačiau tai būna fragmentiška ir aiškiais organizaciniais ryšiais nesusieta veikla.

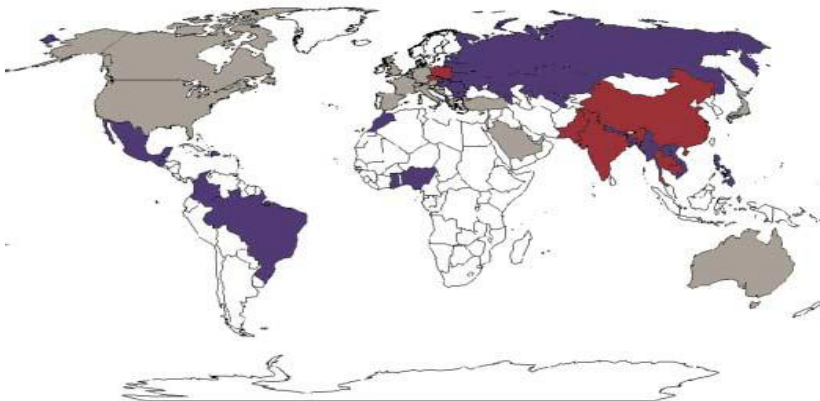
1. 4. Prekybos žmonėmis statistika: 2005-2009 m.

Šiame skyriuje pateikiamos tam tikros tendencijos ir statistinė medžiaga, susijusi su prekybos žmonėmis nusikaltimų rodikliais per pastaruosius penkerius metus. Dera pabrėžti, jog tai – tik registruoto nusikalstamumo skaitinės vertės, kurios

iš tiesų neatspindi realaus veikų skaičiaus ir paplitimo dėl savo didelio latentškumo.

Žemiau pateikiamas žemėlapis, atspindintis prekybos žmonėmis paskirties, kilmės bei tranzito valstybes. Mėlyna spalva pažymėtos kilmės (eksporto) šalys; raudonai – tiek tikslo, tiek eksporto šalys, o pilka spalva – tikslo šalys.

JT Narkotikų ir nusikaltimų biuras išskiria 127 valstybes, iš kurių žmonės parduodami (eksporto šalys), ir 137 – į kurias vežami (tikslo valstybės).²⁴

---

²⁴ JAV ambasados Lietuvos Respublikoje prieiga per internetą: http://vilnius.usembassy.gov/lithuanian_index/tip2009lt.html [žiūrėta: 2009 11 15]

Matyti, kad Lietuva jau yra ne tik kilmės šalis, kartu su pvz., Baltarusija, Bulgarija, Albanija, Kinija, Rusija, Ukraina, bet ir tranzito bei paskirties (tikslu) valstybė.

Toliau pateikiamas dar vienas žemėlapis, kuriame pa-vaizduotos prekybos Lietuvos gyventojais tendencijos (pasta-ba: spalvinės reikšmės tos pačios, kaip ir žemėlapyje, pateikta-me aukščiau).

Kalbant apie patį aukų skaičiaus kitimą per pastaruosius penkerius metus, reikėtų pritarti Generalinės prokuratūros prokuroro E. Vaitekūno pastebėjimams, jog itin ryškių, svyruojančių pokyčių nematyti (išskyrus 2007 metus – ženklų registruotų

atvejų sumažėjimą). Šiais metais nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis pagal LR BK 147 straipsnį, kriminalizuojantį būtent prekybos žmonėmis nusikalstamą veiką, tapo (registruota) 14 asmenų, iš jų – net 10 Vilniuje. Tuo tarpu , 2008 m. nukentėjusiųjų buvo kiek daugiau – 18 asmenų. Pastarųjų penkerių metų palyginamoji nuo prekybos žmonėmis nukentėjusiųjų ir įtariamų (kaltinamų) asmenų lentelė pateikiama žemiau:

(Nuo prekybos žmonėmis nukentėję asmenys ir įtariamieji pagal LR BK 147 str. normą)

2005 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m. ²⁵
LR BK 147 str. (nukentėjo)	13	25	9	18	14
LR BK 147 str. (įtariama)	15	25	3	20	6

(Informatikos ir ryšių departamento prie LR VRM duomenys)²⁶

---

²⁵ Pastaba: 2009 m. duomenys pateikiami pagal sausio-spalio mėnesius, tad turėtų būti atsižvelgiama į tai, kad laikotarpis dar nepasibaigęs. Praėjusių metų duomenys, pateikiami už visus metus kitose lentelės grafose.

Šie skaičiai apima tik prekybą žmonėmis pagal 147 straipsnį LR BK. Kaip minima tolesniuose skyriuose, vaikų pirkimo ar pardavimo atvejų užregistruojama dar mažiau – keli atvejai per metus. Šiais ir praėjusiais metais įtariamų (kaltinamų) šiuo nusikaltimu atvejų registruotoje statistikoje apskritai nematyti, tačiau Lietuvos policijos atstovė R. Sirgedienė nurodo, jog šiemet ir pernai tokių atvejų buvo (šiemet pradėtas vienas ikiteisminis tyrimas pagal LR BK 157 str., 2008 m. – 3), o 2006 m. vaikų pirkimo ir pardavimo atvejų buvo keturi. Kiek kitokios tendencijos lyginant LR BK 307 ir 308 straipsnius, susijusius su asmenų įtraukimu ir pelnymusi iš kito asmens prostitucijos.

Toliau pateikiama lyginamoji nuo šių dviejų nusikalstamų veikų nukentėjusiųjų ir įtariamų (kaltinamų) asmenų lentelė:

---

²⁶ Informatikos ir ryšių departamento prie LR vidaus reikalų ministerijos prieiga per internetą:

http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=9&metai=2009&menuo=11&regionas=0&id3=1&idAta=2#Atas [žiūrėta: 2009 12 01]

Pastaba: R. Sirgedienė pažymi, jog šie skaičiai ne visai tikslūs, nes suvedami pagal Policijos specialias veikų registracijos korteles, kurios surenkamos nevienodu laiku, todėl dera į šią statistiką žiūrėti kritiškai.

*(Užregistruoti nukentėjusieji ir įtariamieji (kaltinami) pagal LR
BK 307 ir 308 str.)*

LR BK	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.²⁷
LR BK 307 str. (nukentėjo)	4	12	10	2	9
LR BK 308 str. (nukentėjo)	3	8	1	2	5
LR BK 307 str. (įtariama)	22	26	27	21	23
LR BK 308 str. (įtariama)	3	2	2	4	3

(Informatikos ir ryšių departamento prie LR VRM duomenys)²⁸

---

²⁷ 2009 m. duomenys pateikiami pagal sausio-spalio mėnesių duomenis, todėl turėtų būti atsižvelgiama į tai, kad laikotarpis dar nepasibaigęs, priešingai nei praėjusių metų duomenys, pateikiami kitose lentelės grafose.

²⁸ Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos prieiga per internetą: http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=9&metai=2009&menuo=11&regionas=0&id3=1&idAta=2#Atas [žiūrėta: 2009 12 01]

Pastaba: statistiniai duomenys pateikiami kiekvienų metų metų sausio-gruodžio mėnesiais, o 2009 m. - iki spalio mėnesio. Ikitiesminio tyrimo įstaigose registruotos veikos. Statistika vertintina kritiškai dėl minėtos registracijos kortelių apskaitos tvarkos Lietuvos policijoje.

Apibendrinant šią statistinę apžvalgą galima pastebėti, jog labai ženklių svyravimų penkerių metų periodu nematyti, tačiau vargu ar galima daryti aiškesnes išvadas matant tokius nedidelius registruoto nusikalstamumo skaičius. Ypač sunku plačiau kalbėti apie prekybą vaikais, kuri statistikoje apskritai beveik nefigūruoja per pastaruosius penkerius metus.

SUMMARY

Trafficking in persons is stipulated by various range of reasons. Under such circumstances as economical hardship in the world, huge unemployment, problems of moral values in the modern society, new forms of this crime occur. There are also very positive political-social changes that paradoxically bring not only great results. For example, joining the EU, Schengen or having free access to the United States bring a wide field of problems connected to the free migration among the countries. One of the most deliquescent crimes that is usually conditioned by the free migration, desperate job search abroad, poverty, social problems and lack of life experience is trafficking in persons. This crime is being committed in a bunch of ways, such as threats, violence, manipulating the victims dependence from the culprit and many others. The victims nowadays are being trafficked by telling them the potential job they will get (prostitution, pornography, etc.) or by fraud, fake promises, persuasion and some other ways. The penal law and criminology specialists state that this crime and its development is not the direct cause of economical crisis around the globe. The crisis may change some features of this crime but it is not the core reason for the extension or any other

significant aspects of trafficking in persons. The experts also notice, that there might be some extensions in the field of forced labour as the crime form of trafficking in persons but the main branch of this crime in Lithuania remains transportation and exploitation for prostitution. As the statistics shows, the victims or potential victims are mostly young women, that experience sexual abuse, violence in their families or come from orphanage, with naive attitude towards life and people surrounding them. Such socially attackable people are the best bait for the human traffickers. The statistics also shows that this crime is especially latent and there are just few criminal investigations every year. The most common cases are trafficking in persons for sexual purposes or forced labour and very little cases, connected to child trafficking or even more specific trafficking sphere – trafficking for selling organs, cells and some other forms. In general, the traffickers are not well organized, they act separately or if there is a group of criminals, human trafficking is not the main illegal business to them. The biggest profits come from drug dealing, guns or illicit financial operations but not the trafficking in persons.

2. REIŠKINIAI SUSIJĘ SU PREKYBA ŽMONĖMIS

2. 1. Prostitucija kaip vienas iš prekybos žmonėmis varomųjų veiksnių.

Prostitucija, kaip jau minėta aukščiau, yra vienas iš esminių tikslų, dėl kurių prekiaujama žmonėmis, nes sukuria didžiulį pelną pasauliniu mastu. Tai yra atskira nelegalaus verslo rūšis, pagal pelnus prilyginama prekybai ginklais bei narkotikais. Kaip nurodo Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikaltimų biuras, 2008 m. duomenimis, apie 79 procentai prekybos žmonėmis atvejų sudarė seksualinis išnaudojimas. Tuo tarpu, JAV Valstybės departamento šių metų duomenimis, prekybos žmonėmis aukomis seksualinio išnaudojimo ir priverstinio darbo tikslai tapo 12,3 mln. žmonių visame pasaulyje, iš jų – 1,39 mln. vien seksualinio išnaudojimo tikslais nacionaliniu ir transnacionaliniu lygmeniu (duomenys apima 175 pasaulio valstybes).²⁹

---

²⁹ JAV Valstybės departamento prieiga per internetą:
<http://www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2008/index.htm#> [žiūrėta: 2009 11 25]

Moterys ir merginos (dažniausiai būtent jos tampa prostitutcijos tinklo aukomis) verbuojamos viliojančiais pasiūlymais, pažadais greitai praturtėti, paprastai apgaulės būdu, bet vis dažniau ir atvirai pasakant, koks darbas jų laukia, tačiau dažniausiai nuslepamos realios gyvenimo sąlygos bei sunkumai, kurių teks patirti (sutenerių pasiimamas atlygis, labai blogos gyvenimo sąlygos, smurtas ir kt.).

LR BK yra įtvirtintos net kelios normos, kurios siejasi būtent su prostitucija. LR BK 147 str. (*prekyba žmonėmis*) įtvirtintas, iš esmės, Konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą bei jos papildomą protokolą (Palermo protokolą), atitinkantis apibrėžimas: „Tas kas pardavė, pirko <...> žmogų, panaudodamas fizinį smurtą ar grasinimus arba kitaip atimdamas galimybę priešintis, arba pasinaudodamas nukentėjusiojo asmens priklausomumu ar pažeidžiamumu <...> arba sumokėdamas pinigų ar suteikdamas kitokią turtinę naudą asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį, jeigu kaltininkas žinojo arba siekė, kad nukentėjęs asmuo **būtų įtrauktas į prostitutciją ar būtų pelnomasi iš šio asmens prostitutcijos arba jis būtų išnaudojamas pornografijai ar priversti-**

*niam darbui baudžiamas*³⁰...Kitos nuostatos LR BK, susijusios su prostitucija, įtvirtintos 307 bei 308 straipsniuose (*pelny-masis iš kito asmens prostitucijos ir įtraukimas į prostituciją*). Taip pat atskirai paminėtinas 157 straipsnis, susijęs su vaiko pirkimu ar pardavimu, žinant arba siekiant, kad jis būtų įtrauktas į prostituciją ar būtų pelnomasi iš jo prostitucijos arba jis būtų išnaudojamas pornografijai ar priverstiniam darbui. Nega-na to, LR BK esama ir kitų normų, susijusių su prostitucija, nors ir netiesiogiai: 159 straipsnis (*vaiko įtraukimas į nusikals-tamą veiką*), 147⁽¹⁾ (*išnaudojimas priverstiniam darbui*).

Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – LR ATPK) 182⁽¹⁾ straipsnyje nurodoma: „*Vertimasis prostitucija ar atlygintinis naudojimasis prosti-tucijos paslaugomis* <...> užtraukia baudą“³¹...Kartu straipsny-je nurodyta pastaba, jog administracine tvarka neatsako tie prostitucija vertęsi asmenys, kurie buvo įtraukti į prostituciją kito asmens, nuo kurio yra materialiai ar kitaip priklausomi ar-ba buvo įtraukti panaudojant kitus neteisėtus būdus (apgaulę, fizinį smurtą ir kt.), taip pat, jei tokie asmenys buvo nepilname-

---

³⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės Žinios 2000, Nr. 89-2741 (2009 m. liepos 9 d., įstatymo Nr. VIII-1968, redakcija).

³¹ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Valsty-bės Žinios 1985, Nr. 1-1 (2009 m. liepos 15 d., įstatymo Nr. ADM, redakci-ja).

čiai ar tapo prekybos žmonėmis aukomis ir pripažinti nukentėjusiais baudžiamajame procese.

Taigi matyti, jog LR BK numato keletą veikų sudėčių, kurios siejasi su prostitucija vienu ar kitu sudėties požymiu (pvz.: veikos tikslu), atskirai formuluojamos vaikų išnaudojimo prostitucijai nuostatos. Be to, LR ATPK taip pat suformuluota prostitucijos norma, o sveikintina tai, jog padarytas pakeitimas – pastaba (apie teisės aktų bazės pakeitimus plačiau žr. 3.1. skyriuje), kuri numato keletą alternatyvių požymių, kuomet asmuo, vertęsis prostitucija negali būti baudžiamas. Tai, manytina, yra didelis žingsnis į priekį ne tik tuo aspektu, jog numatoma nebausti įvardytų asmenų grupių, bet ir tuo, jog ši nuostata turėtų padėti teisės saugos institucijoms bei pačiai visuomenei prostitucija užsiiminėjusius asmenis laikyti *aukomis*, o ne kaltinti juos ir smerkti. Toks postūmis pagrindiniuose teisės aktuose yra teigiamas žingsnis, be abejonės, ir patiems prostitucija besivertusiems asmenims, nes skatina labiau pasitikėti teisės saugos institucijomis, bendradarbiauti su jomis atskleidžiant nusiikalstamas veikas ir išaiškinant jas padariusius asmenis, mažiau gėdytis ir bijoti būti patrauktiems atsakomybėn už prostituciją.

Drauge, trumpai apžvelgus Lietuvos teisinę bazę prostitucijos aspektu atsižvelgtina į pasaulinio masto duomenis ir tendencijas, susijusias su prekyba moterimis ir vaikais seksualiai

nio išnaudojimo tikslais, taip pat į kitus prostitucijos ir verbavimo prostitucijai požymius. Kaip nurodo JAV Valstybės departamentas savo 2009 m. pranešime, ypač daug moterų ir vaikų pradeda užsiiminėti prostitucija, neturėdami kitos išeities ir siekdami tiesiog išgyventi.³² Pranešime taip pat pabrėžiama, kad silpniausia grandis prieš prekybos žmonėmis grėsmes yra vaikai ir moterys, kurios dėl ekonominių, socialinių, politinių priežasčių visame pasaulyje dažnai yra priklausomos nuo vyrų ir tampa seksualinio išnaudojimo objektais, prieš jas neretai smurtaujama (apie 70 procentų moterų patiria smurtą, prieš jas parduodant išnaudojimui). Dažna moteris neturi savo pragyvenimo šaltinio, jai sunku lygiai su vyrais konkuruoti darbo rinkoje ir pasiekti vienodą atlyginimą už tokį patį darbą. Be to, daugybė vienišų motinų taip pat verčiasi prostitucija tam, kad išmaitintų savo vaikus arba tampa lengvomis prekiautojų žmonėmis aukomis. JAV Sekretorės Hillary Clinton teigimu, moterys vis dar sudaro didžiąją dalį nemokytųjų, skurstančiųjų ir baidujančiųjų pasaulyje. Jos vis dar išnaudojamos milijoniniame prekiautojų žmonėmis versle.³³

---

³² JAV Valstybės departamento prieiga per internetą:

<http://www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2008/index.htm#> [žiūrėta: 2009 11 25]

³³ Ten pat.

Kalbant apie Lietuvą pažymėtina, kad dauguma moterų visgi žino arba numano, jog teks užsiimti prostitucija, ir tik apie 23 procentai moterų išnaudojimo prostitucijai tikslais išvežamos apgaule.³⁴ Vis dėlto, reikia pabrėžti, jog net moters žinojimas, kad bus verčiamasi prostitucija, nesudaro pagrindo preziumuoti jos kaltę.³⁵ Paprastai tokia moteris laikoma auka, nes už žinojimo, kokiais tikslais vykstama į užsienį, dažniausiai slypi ir apgaulės elementas (moterims nepranešama, jos nesu pažindinamos su visa realia situacija, kuri jų laukia, tik parodoma ta prostitucijos pusė, kurią paranku pateikti verbuojančiam asmeniui ar pan.), smurtas (tiek fizinis, tiek psichinis), tam tikra priklausomybė (skolos, giminystės ryšiai ir kt.). Taigi matyti, jog moters (merginos) sutikimą vykti į užsienį ar savo šalyje užsiimti prostitucija reikia vertinti labai atsargiai ir kritiškai.

Žmogaus teisių centras savo 2006 m. pranešime pažymi, jog moterys verbuojamos įvairiausiai būdais: per skelbimus laikraščiuose (darbas, mokslai), internete (pažinčių portalai ir kt.), per neformalius tinklus (draugus, pažįstamus), per specialius agentus (profesionalūs verbuotojai), per nelegalias turizmo, įdarbinimo ar mokslo agentūras užsienyje, per pažinčių tarny-

---

³⁴ Prekyba žmonėmis: prevencija, aukų apsauga, problemos, sprendimo būdai. Lietuvos žmogaus teisių centras. Vilnius, 2006.

³⁵ Dr. Bazylevas. I. Prekybos žmonėmis prevencija (taip pat ir prostitucijos klausimas). Vilnius, 2002 m. balandžio 11 d.

bas, fiktyvias santuokas (kaip, pvz., ilgą laiką populiariu Vietname – „nuotakos paštu“ siunčiamos į Vakarų šalis), net SMS žinutėmis.³⁶ Tokie būdai aktualūs ir šiandien, o jų įvairovė taip pat liudija, jog moterų sutikimas įsitraukti į prostituciją gali būti labai migloto pobūdžio, gerai nesuvoktas ir pan.

Kaip jau minėta bendrai kalbant apie prekybos žmonėmis aukų charakteristikas Lietuvoje, prostitutėmis (tiek Lietuvos sekso rinkai, tiek ir užsienio) tampa jaunos moterys, dažnai buvusios vaikų globos namų auklėtinės, socialinės rizikos, asocialių šeimų vaikai, smurtą, seksualinę prievartą šeimose patyrusios merginos. Dauguma jų turi menkumą gyvenimo patirtį, neturi artimųjų arba jie asocialūs, nekritiškai ir naiviai žiūri į gyvenimą, neturi darbo, skursta, todėl yra akivaizdus masalas prekytojams žmonėmis. Nemažai moterų (merginų) prostitutėmis tampa dėl narkomanijos (neturi už ką nusipirkti narkotinių medžiagų, todėl pardavinėja savo kūną).³⁷ Be to, dauguma moterų, užsiimančių prostitucija yra patyrusios ir seksualinę prievartą vaikystėje ar paauglystėje (tėvas, patėvis, motinos draugai ir kt.), dėl to jų savivertė būna labai menka, jos mano

---

³⁶ Dr. Bazylevas. I. Prekybos žmonėmis prevencija (taip pat ir prostitucijos klausimas). Vilnius, 2002 m. balandžio 11 d.

³⁷ Prekyba žmonėmis: prevencija, aukų apsauga, problemos, sprendimo būdai. Lietuvos žmogaus teisių centras. Vilnius, 2006.

„nusipelnusios“ tokio darbo ir gyvenimo.³⁸ Prokuroras E. Vaitėkūnas mini ir atvejus, kuomet atitinkamai įsitraukimą į prostituciją gali lemti net ir ankstyvas lytinis gyvenimas, dažnas tarp vaikų namų auklėtinių.

Pagal tautybės požymį labai populiarios tiek užsienio šalyse, tiek Lietuvoje yra rusės ar NVO šalių rusakalbės moterys. Yra prostitučių, kurios kalba net keliomis užsienio kalbomis, bet dažniausiai moterys beveik nemoka kitų kalbų, išskyrus savo gimtąją. Tai neretai laikoma net privalumu, nes leidžia lengviau eksploatuoti moterį, ją manipuluoti.³⁹

TMO Vilniaus biuro viename iš tyrimų apie moterų prostituciją pažymima, jog be visų aukščiau įvardytų charakteristikų, lietuvės, įsitraukusios į prostituciją, prastai žino savo teises, teisinės gynybos būdus prieš jas kontroliuojančius asmenis, neretai sunkiai kalba kitomis kalbomis. Taigi lengvai tampa žiauriausios manipuliacijos ir išnaudojimo objektais.⁴⁰

Prostitutės paprastai serga infekcinėmis, lytiškai plintančiomis ligomis, dažna vartoja narkotines medžiagas (ypač vadinamosios „gatvinės“ arba (Vilniuje) - „stotinės“ - t. y. pi-

---

³⁸ Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro prieiga per internetą: <http://www.iom.lt/documents/PZ-soc.darb.LT.pdf> [žiūrėta: 2009 11 30]

³⁹ Ten pat.

⁴⁰ Ten pat.

giausios prostitutės). Taigi prostitucija tokioms moterims tampa ir lėšų šaltiniu įsigyti svaiginamųjų medžiagų.

Spaudoje ir per televiziją nuolat kalbama apie lietuvių merginų (moterų) prostitucijos masto augimą. Prostitucijų, ne vieno leidinio teigimu, esama tarp aukštųjų mokyklų studentų, taip pat „normalų“ darbą turinčių moterų, kurios „uždarbiauja“ papildomai, tarp šokėjų, modelių profesija prisidengiančių moterų. Be to, vienas iš naujausių atvejų aprašomų spaudoje (2009 m. lapkričio 13 d.) straipsnis „Lietuvos ryte“: „*Lietuvės prostitutės – į Olandiją*“, kur rašoma, jog olandų verslininkas, gyvenantis Lietuvoje suorganizavo darbą penkioms lietuvišioms Olandijos viešnamyje.

Apibendrinant moterų prostituciją, kaip prekybą žmonėmis stimuliuojantį veiksnių pasakytina, jog tai yra viena pagrindinių globalaus masto problemų: kol yra didžiulė seksualinių paslaugų paklausa, visada bus ir didelė pasiūla, o iš tokio verslo sukuriamas didžiulis nelegalus pelnas. Verbavimo ir įtraukimo į prostituciją formos ir būdai yra patys įvairiausi: nuo smurto ir apgaulės, iki įtikinėjimo, skatinimo, pažadų ir kt. Taigi visada reikia labai kritiškai žvelgti į moterų sutikimą verstis prostitucija.

Aukų charakteristikos Lietuvoje yra labai įvairios, bet dominuoja standartiniai požymiai: merginos yra patyrusios smurtą, prievartą šeimoje, dauguma skursta, vartoja narkotines medžiagas, alkoholi, yra iš asocialių šeimų ar vaikų namų, taip pat turinčios mažą gyvenimo patirtį. Visgi nepamirština, jog yra ir vadinamųjų „elitinių“ prostitučių, kurios išvežamos į užsienį ar prekiauja savo kūnu Lietuvoje, prisidengdamos modelio, šokėjos darbu, gauna didelį atlygį už paslaugas. Jos paprastai žino, koks darbas jų laukia, bet toks žinojimas jokių būdu automatiškai nesuponuoja moters kaltės, nes esama daugybės giluminių priežasčių, paskatų, dėl kurių ji gali būti verčiama užsiimti prostitucija.

Lietuvos teisės aktų bazė (pirmiausia – LR BK ir LR ATPK) formuluoja kelias normas, susijusias su prostitucija. Normų formuluotės ir alternatyvių požymių gausa leidžia daryti išvadą, jog visais atvejais reikia labai kruopščiai išanalizuoti visas aplinkybes, detales, nes šis reiškinys slepia daugybę latentinių niuansų, kurie turi būti tinkamai ir efektyviai išaiškinti, siekiant nubausti kaltininkus.

2.2. Vaikų seksualinis išnaudojimas, kaip prekybos žmonėmis dalis.

Vaikų gabenimas ir prekyba jais yra nevienareikšmiškai pasaulio valstybėse suvokiamas reiškinys. Be to, atkreiptinas dėmesys į tai, jog nemažai valstybių dėmesį sutelkia į prekybą žmonėmis apskritai, plačiau nedetalizuodamos prekybos būtent vaikais problemų.⁴¹

Išskiriamos kelios visame pasaulyje paplitusios prekybos vaikais formos (rūšys), tarp kurių bene labiausiai paplitęs seksualinis išnaudojimas, konsumacija, pedofilija, pornografija, tačiau tai tik seksualinio išnaudojimo tikslais, kaip atskiros prekybos vaikais rūšies, atspindys. Vaikais prekiaujama ir priverstiniam darbui bei įtraukimui į nusikalstamas veikas, kaip trečią bloką (prekybos rūši) galima išskirti prekybą vaikais nelegalios medicininės donorystės tikslais (prekyba vaikų organais, audiniais, ląstelėmis), taip pat išskirtina atskira (ketvirtoji) sritis - prekyba vaikais šeimos kūrimo su tuo vaiku tikslais.

Atsižvelgiant į globalias tendencijas pastebėtina, jog vaikai neretai išvežami ir parduodami **seksualinio išnaudojimo tikslais**. Didžioji dalis vaikų yra iš Azijos valstybių, taip pat Rytų Europos (postkomunistinių) šalių, Pietų Amerikos. Aukų charakteristikų prasme, vaikai apibūdinami plačiau ir

---

⁴¹ Dottrige M., Child trafficking for sexual purposes. A contribution of ECPAT International to the World Congress III against Sexual Exploitation of Children and Adolescents. Rio de Janeiro, Brazil, 2008 November 25-28.

tiksliu nei prekybos žmonėmis aukos – suaugusieji, tačiau tai jokiu būdu neparodo reiškinio paplitimo masto ir tikslesnių jo eigos, paskirties šalių, gabenimo maršrutų rezultatų. Nevienareikšmiai valstybių duomenys neleidžia tiksliai atsakyti į klausimą, ar prekybos vaikais mastas sumažėjo, padidėjo ar išliko nepakitęs.⁴² Taip teigiama 2008 m. *Prekybos vaikais seksualinio išnaudojimo tikslais pranešime Pasauliniame Kongrese prieš vaikų ir paauglių seksualinį išnaudojimą*.

Vaikų gabenimo seksualinio išnaudojimo tikslais Jungtinių Tautų leidinyje pateikiamos gairės-patarimai iki 2013 m. valstybėms, kaip išvengti, sumažinti prekybą vaikais seksualinio išnaudojimo tikslais:

1. Identifikuoti ir pašalinti tas teisinės bazės nuostatas, kurios nepasiteisino ar net pastūmėjo prekybos vaikais problemų augimą (mastus).
2. Remiantis tarptautiniais standartais užtikrinti prekybos seksualinio išnaudojimo tikslais aukų apsaugą ir reintegraciją, patirtos žalos kompensaciją (nurodomas koordinacinės sistemos nacionaliniu lygiu poreikis).

---

⁴² Dottrige M., Child trafficking for sexual purposes. A contribution of ECPAT International to the World Congress III against Sexual Exploitation of Children and Adolescents. Rio de Janeiro, Brazil, 2008 November 25-28.

3. Paskirti kiekvienam, manomai, prekybos auka buvusiam vaikui globėją-apsaugos darbuotoją (24 val. laikotarpiui), jei nėra galimybės operatyviai pasiekti vaiko tėvų, kitų artimųjų po išaiškėjusio nusikaltimo.
4. Palyginti ir įvertinti buvusią ir esamą teisinę bazę, kad galima būtų nustatyti prekybos žmonėmis reglamentacijos trūkumus ir privalumus bei pritaikyti tinkamiausias nuostatas. Tai turi būti daroma rengiant teisėkūros subjektų apklausas, dėl to, kas padaryta šioje srityje, kas keistina ar tobulintina.
5. Užtikrinti tinkamą komunikaciją tarpvalstybiniame lygmenyje, t. y., kad būtų prieinamas ir tinkamas susisiekimas su prekybos vaikais „paskirties“ valstybėmis, atitinkamomis jų institucijomis.
6. Inicijuoti programą, kurioje būtų aiškiai nurodoma, kokie veiksniai palaiko, skatina seksualinį smurtą ir vaikų išnaudojimą, ypač mergaičių. T.y., programoje tiksliai nurodyti, kad vyrų dominavimas, ypač seksualinis („mačizmas“), yra iškreipta seksualinė kultūra, kurią reikia naikinti ir formuoti tinkamą

7. vaikų suvokimą apie vyrų ir moterų padėtį, lygybę visuomenėje, šeimoje, darbe ir kt.⁴³

Tokios gairės neabejotinai naudingos ir Lietuvai, kurios registruotoje nusikalstamumo statistikoje labai nežymiai atsispindi prekybos vaikais reali situacija.

Didelę įtaką požiūrio kaitai ir nusikaltimų, susijusių su vaikų gabenimu, prekyba jais, išaiškinamumui pasaulio valstybėse padarė Jungtinių Tautų (toliau – JT) konvencijos, toliau aptariamoms kiek plačiau.

Du svarbiausi dokumentai, priimti prekybos vaikais klausimais nuo 2000 m. tarptautiniu lygmeniu yra *JT Vaiko teisių konvencijos papildomas protokololas „Dėl prekybos vaikais, vaikų prostitucijos ir pornografijos“* (ratifikuotas apie 130 valstybių, kaip savo šių metų pranešime nurodė Šventojo Sosto stebėtojas JT, arkivyskupas Migliore. Pačią Konvenciją ratifikavo apie 200 valstybių, tarp jų ir Lietuva, kuriai ši Konvencija įsigaliojo dar 2003 m. rugsėjo 29 d.), taip pat *JT Protokolas „Dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais sustabdy-*

---

⁴³ Dottrige M., Child trafficking for sexual purposes. A contribution of ECPAT International to the World Congress III against Sexual Exploitation of Children and Adolescents. Rio de Janeiro, Brazil, 2008 November 25-28.

mo bei baudimo už vertimąsi ja“ (*Palermo protokolas*), papildantis *JT Konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą*. Būtent Palermo protokolas daugelio autorių bei prekybos žmonėmis reiškinių tyrėjų globaliu mastu nuomone, kol kas vienintelis tinkamiausiai atskleidžia sąvokos „prekyba žmonėmis“ reikšmę ir prasmę. Lietuva Palermo protokolą pasirašė 2002 m. balandžio 25 d., o 2003 m. gruodžio 25 d. jis įsigaliojo.

JT Prekybos žmonėmis protokole pati sąvoka „**prekyba**“ (kalbant apie vaikus) aiškinama kaip bet kokiam seksualiniam išnaudojimui verbuotas vaikas, nepaisant to, ar jis buvo transportuojamas, gabenamas ar kitaip keičiama jo buvimo vieta. Ne visada būtina vaiką gabenti, kad būtų konstatuota prekyba tokiu vaiku (visgi tai ginčytinas aspektas įrodinėjimo prasme).

Papildomas protokolas „Dėl prekybos vaikais, vaikų prostitucijos ir pornografijos“ įpareigoja valstybes-nares imtis visų įmanomų priemonių vaikų, kaip prekybos aukų, socialinei reintegracijai, psichologiniam ir fiziniam atsistatymui.

Dar viena svarbi tarptautinio lygmens iniciatyva prekybos vaikais klausimu – 2006 m. nepriklausomo eksperto Paulo Sergio Pinheiro *tarptautinis pranešimas JT Generalinėje Asamblėjoje pagal JT studiją „Dėl smurto prieš vaikus“*. Šis

ekspertas pateikė rekomendacijas ne tik prevencijos srityje, bet ir jau prekybos aukomis tapusių vaikų apsaugos, pagalbos jiems klausimais. Taip pat pranešime siūloma tobulinti teisės aktų bazę nacionaliniame lygmenyje.

Taipogi svarbi 2007 m. Europos Tarybos priimta *Konvencija „Dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis“* bei *Konvencija „Dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo“*.⁴⁴ Tuo tarpu *Europos socialinė chartija* taip pat įpareigoja valstybes ypač ginti vaikų ir paauglių teises bei interesus, nuo jiems iškylančių fizinių bei moralinių pavojų (Chartijos 7 str.).⁴⁵

Nepakanka tik konstatuoti, kad valstybėje pasiekti užsibrėžti prekybos vaikais tikslai, esama teigiamų rezultatų, vadovaujamosi tarptautiniais teisės aktais. Būtina nurodyti, kas konkrečiai pasiekta, ko dar reikia siekti, toliau vykdyti monitoringą. „*Geriausios praktikos*“ ir užsibrėžtų nuostatų bei tarptautinių dokumentų nuostatų laikymuisi dera įsteigti **pranešėjo** pareigybę.⁴⁶ Štai tokie siūlymai pateikiami Pasaulinio Kongreso, vykusio 2008 m. Brazilijoje, viename iš pranešimų.

---

⁴⁴ Duomenys apie šiame skyriuje minimų konvencijų pasirašymą ir priėmimą pateikiami III leidinio dalyje.

⁴⁵ Ši Chartija Lietuvai įsigaliojo 2001 m. rugpjūčio 1 d.

⁴⁶ Dottrige M., Child trafficking for sexual purposes. A contribution of ECPAT International to the World Congress III against Sexual Exploitation of Children and Adolescents. Rio de Janeiro, Brazil, 2008 November 25-28.

Akivaizdu, jog prekybos vaikais, ypač seksualinio išnaudojimo tikslais, prevencijai ir kontrolei dedamos didžiulės pastangos globaliu mastu tiek teisės aktų bazės stiprinimo prasme (matyti iš visų įvardytų tarptautinių dokumentų), tiek novatoriškų pasiūlymų, kaip kovoti su vaikų seksualiniu išnaudojimu bei prekyba prasme. Kadangi vaikai yra bene jautriausia visuomenės grandis, turi būti dedamos milžiniškos pastangos, jog jie netaptų prekybos žmonėmis, o ypač – seksualinio išnaudojimo (prostitucijos, pornografijos) tikslais aukomis. Pastebima, jog šis nusikaltimas Lietuvoje yra labai latentiškas ir jo paplitimo ribos yra miglotos. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos duomenys apie iki 18 m. nuo LR BK 157 straipsnyje numatyto nusikaltimo nukentėjusius vaikus yra labai abejotina. Nustatyta po kelis atvejus per metus, kai buvo pirktas ar parduotas vaikas.

Taigi visiškai akivaizdu, jog registruotas nusikalstamumas niekada neatspindi tikrosios nusikalstamumo situacijos šalyje ir neleidžia nedviprasmiškai nurodyti tikrosios padėties.

Turint tokius menkus registruotų vaiko pirkimo ar pardavimo atvejų skaičius belieka apgailestauti, jog sudėtinga nurodyti ir pagrindines tikslo valstybes, gabenimo maršrutus ir ki-

---

tus svarbius aspektus, nes apskritai Lietuvoje šis klausimas nagrinėjamas gana vangiai ir retai, susitelkiant į prekybą moterimis, prostituciją ir priverstinį darbą.

Galima tik pakartoti, kaip nurodoma ankstesniuose leidinio skyriuose, jog vaikų pirkimas ar pardavimas atsispindi nepilnamečių merginų, tapusių prostitutėmis statistikoje. Lietuvos policijos atstovės Redos Sirgedienės teigimu, nepilnamečių merginų, išnaudojamų prostitucijai daug, bet pačių prekybos žmonėmis atvejų, kai nukenčia nepilnamečiai Lietuvoje iš tiesų labai mažai.

Išskirtinos ir tam tikros vaikų, kaip seksualinio išnaudojimo tikslais perkamų ar parduodamų aukų, charakteristikos. Galima teigti, jog daugiausia aukomis (apskritai prekybos vaikais, neįvardijant konkrečių formų) tampa 17-18 metų amžiaus vaikai. Tai vėlgi asocialių šeimų atžalos, vaikų namų auklėtiniai, patiriantys smurtą, skurdą, kai kurie dar ir vartojantys narkotines medžiagas. Vaikų namų auklėtinių potencialą tapti prekybos vaikais aukomis ypač pabrėžia ir Teisės instituto tyrėjas Simonas Nikartas. Žinoma, nederėtų pamiršti ir kitų atvejų, pvz.: minėtųjų „modelių agentūros“, kurios slepia nusikalstamas veikas, tokias kaip pelnymasi iš kito asmens prostitucijos, įtraukimą į prostituciją ir kita. Tokių „agentūrų“

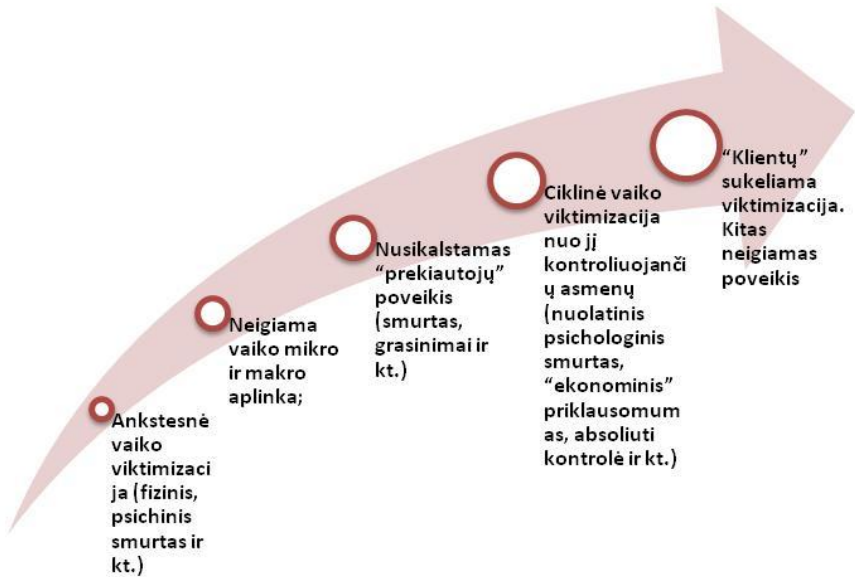
veikloje esama ir normalių šeimų vaikų, kurie nukenčia nuo prekybos žmonėmis, bet tai pasitaiko rečiau.

Galima išskirti tam tikrą vaiko viktimizacijos ciklą, į kurį valstybinės ir nevalstybinės institucijos, siekdamos efektyvios prekybos vaikais kontrolės bei prevencijos turėtų ypač atkreipti dėmesį:

1. Ankstesnė vaiko viktimizacija (psichinis, fizinis smurtas šeimoje ir pan.);
2. Neigiama vaiko mikro-makro aplinka (asocialūs, girtuokliaujantys tėvai, broliai, seserys, kiti giminės, antisanitarinės gyvenimo sąlygos ir kt.);
3. Nusikalstamas „prekiautojų“ poveikis (grasinimai, apgaulė, pažadai ir kt.);
4. Ciklinė vaiko viktimizacija nuo jį kontroliuojančių asmenų (nuolatinis psichologinis smurtas, absoliuti kontrolė ir kt.);
5. „Klientų“ sukeliama viktimizacija, kitas neigiamas poveikis.

Visą šį ciklą galima pavaizduoti grafiškai:

Visuomenėje vis dar labai paplitęs mąstymas - „man (mano vaikui) taip nenutiks“. Tai paremta informacijos stoka, manymu, jog į prekyautojų žmonėmis spąstus pakliūva tik nai-vūs, neatsargūs žmonės, kurie dažnai priklauso socialinės rizi-kos grupėms, nepagrįstu optimizmu ir perdėtu pasitikėjimu ki-tais asmenimis.⁴⁷ Įvardytas visuomenės požiūris tampa priežas-timi ar net paskata prekybai žmonėmis, o ypač – vaikais, prie kurių dar prisideda vartotojiškos kultūros išplitimas (kaip mi-

---

⁴⁷ Prekybos žmonėmis pavojai ir prevencinė veikla mokyklose. Tarptautinė migracijos organizacija, 2004, Vilnius.

nėta pirmajame skyriuje, vienas iš vidinių veiksnių, lemiančių prekybą žmonėmis, būtent ir yra plintantis materializmas), nepakankama vaikų priežiūra, laisvalaikio organizavimas, lengvabūdiškas požiūris į santykių su vaiku, neigiama jo aplinkos įtaka (blogi draugai ir pan.). Prie viso to prisideda ir jau paties vaiko nuostatos bei polinkiai: siekis turėti daugiau pinigų – greitai ir daug (ypač esant mažoms šeimos pajamoms, skurdui), noras išbandyti narkotikus, alkoholį, ankstyvą seksualinį gyvenimą, būti „kietam“ prastų draugų kompanijoje, kartu – nepasitikėjimas savimi, savo jėgomis ir daugelis kitų priežasčių, lemiančių prekybą vaikais. Prekyba vaikais sąlygoja ir tam tikras neigiamas pasekmes, kurias patiria jau aukomis tapę nepilnamečiai ar mažamečiai: emocinė depresija ar nejautrumas, fobijų atsiradimas, miego sutrikimai, gėdos, kaltės jausmas, disociacija (fantazijos, realių įvykių painiojimas su tikrai buvusiais), noras nusižudyti, elgesio sutrikimai, nesugebėjimas bendrauti bei daugybė kitų neigiamų pasekmių.⁴⁸

Taigi valstybė turėtų daugiau dėmesio skirti prekybos vaikais bei jų seksualinio išnaudojimo klausimams, ne tik bendriesiems prekybos žmonėmis aspektams. Į tai turėtų būti ypač

---

⁴⁸ Prekyba moterimis ir vaikais: metodiniai patarimai pedagogams. Prevenčinės veiklos aspektai Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ministerija, Lietuvos Respublikos švietimo ministerija, 2003, Vilnius.

atsižvelgiama ekonominės krizės kontekste, kadangi, kaip minėta, prognozuojamas įvairialypis prekybos žmonėmis (vaikais) aukos portretas, naujos tokios prekybos formos ir būdai (pvz.: suintensyvėjusi prekyba vaikais, kurie įtraukiami į nusikalstamų veikų darymą. Tai darosi iš tiesų aktualiu reiškiniu.). Ypač turėtų būti atkreipiamas dėmesys į viktimizacijos procesus bei vaikų-aukų resocializaciją, įvairiapusę pagalbą jiems, nes iki šiol tam dėmesio skiriama nepakankamai.

2.3. Gyventojų migracijos procesai Lietuvoje ir Europoje bei jų įtaka prekybos žmonėmis reiškiniui.

Natūralu, jog Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, atsivėrus valstybių sienoms Šengeno sutartimi, JAV nustačius bevizį režimą, didelis skaičius mūsų šalies gyventojų laikinai ar visam laikui išvyksta į užsienio valstybes. Tokie procesai akivaizdūs ir Europoje.

Kaip pastebi TMO Vilniaus biuro vadovė Audra Sipavičienė, matyti ryškėjanti re-emigracija, t.y. tie asmenys, kurie jau paliko savo kilmės (pilietybės) valstybes ir išvyko gyventi į kitas šalis, išvažiuoja į dar kitas valstybes, kitaip tariant, – re-

emigruoja. Dažniausia iš Didžiosios Britanijos, Airijos išvykstama į Skandinaviją, Nyderlandus, Prancūziją.⁴⁹

Be to TMO Vilniaus biuro vadovė pastebi, jog matyti ir netradicinės grįžtamosios migracijos atmainos ir kitose Europos šalyse: Didžiosios Britanijos pensininkai, nebeturėdami lėšų išlaikyti savo vilas Kipre ar Ispanijoje gana masiškai grįžta į savo šalį. Panašios tendencijos ir Vokietijoje, Danijoje. Taip pat pastebima, jog po truputį kinta migracijos tikslo valstybės, pats imigracijos procesas pasaulio valstybėse lėtėja (nors imigrantų skaičius išlieka stabilus), tačiau kai kuriuose regionuose turėtų išaugti (pvz. Vidurio Azijoje). Be to, prognozuojama, jog gali persiskirstyti ir miesto-kaimo gyventojų kontingentas pasaulyje, t.y. bankrutavus fabrikams, kitoms įmonėms, darbininkai gali grįžti į kaimo vietas (kol kas tokie reiškiniai tik pavieniai).⁵⁰

Trumpai apžvelgus pasaulines tendencijas, derėtų grįžti prie Lietuvoje vykstančių migracijos procesų. Iš žemiau pateikiamos lentelės matyti 2005-2008 m. migracijos situacija Lietuvoje, kuri gana aiškiai rodo progresuojančią emigraciją bei imigraciją. Be to, kaip minėta ir pirmajame leidinio skyriuje,

---

⁴⁹ Sipavičienė A. Ekonominės krizės poveikis migracijai ir migrantams: padėtis pasaulyje ir Lietuvoje. Padalomoji medžiaga. Vilnius, 2009 m. gegužės 22 d.

⁵⁰ Ten pat.

daugiausia iš Lietuvos vis dar išvykstama į Didžiąją Britaniją (4 472 tūkst. asmenų paskutinį 2008 m. ketvirtį), Vokietiją. Be to, Lietuvos policijos atstovė R. Sirgedienė pažymi, kad lietuviai pamažu reemigruoja į Skandinavijos valstybes, kur darbo pasiūla dar yra pakankama.

Tai skatina tokie kolosalūs veiksniai kaip ekonominė recesija, drastiškas nedarbo augimas ir, neretai, desperatiškas darbo, nereikalaujančio aukštos kvalifikacijos ieškojimas užsienyje, kur ekonominiai sunkumai lygiai taip pat aktualūs ir aštrūs, bet darbo rinka kiek platesnė.

*Emigracijos ir imigracijos srautų lygio dinamika Lietuvoje
(tūkst.)*

	2005	2006	2007	2008
Emigrantai	15,571	12,602	13,853	17,015
Imigrantai	6,789	7,745	8,609	9,297

Šaltinis: Statistikos departamentas (pagal deklaruotą gyvenamąją vietą)

Kadangi nedarbo lygis 2009 m. III-iojo ketvirčio duomenimis Lietuvoje siekė 228 100 tūkst. žmonių, akivaizdu, kad vien šis faktorius yra reikšmingas šalies gyventojų migracijos

prasmė. Žemiau pateikiama lentelė rodo 2005-2008 m. Lietuvos gyventojų, nedeklaravusių išvykimo į užsienio valstybes bei asmenų, kurie išvyko į užsienį dirbti, bet nedeklaravo išvykimo palyginamieji duomenys.

Lietuvos gyventojai nedeklaravę išvykimo į užsienį (tūkst.)

	2005	2006	2007	2008
Nedeklaravo išvykimo	32 500	15 200	12 700	6 700
Išvyko dirbti, bet nedeklaravo išvykimo	26 600	9 600	8 800	4 700

Šaltinis: Statistikos departamentas (pagal išvykimo priežastis)

Pastaba: derėtų gana kritiškai žiūrėti į šiuos duomenis, nes 2009 m. duomenų Statistikos departamentas dar nepateikia, tačiau galima prognozuoti, jog šių metų duomenys ženkliai skirsis nuo praėjusiųjų.

Europoje taip pat pastebimos itin ryškios asmenų judėjimo tendencijos ir jų sukeltos problemos. Kaip pranešama 2009 m. liepos-rugpjūčio mėnesio informaciniame biuletenyje Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus rei-

kalų ministerijos tinklapyje, nepaisant dar 2004 m. sugriežtintų imigracijos sąlygų, 2008 m. į Nyderlandus imigravo apie 140 tūkst. asmenų, daugiausia iš Rytų Europos, Turkijos bei Maroko. Didžiulis Europos valstybių vadovų susirūpinimas buvo išreikštas ir 2009 m. birželio 18-19 d. dėl nelegalios imigracijos srautų išaugimo Viduržemio jūros baseino valstybėse (Graikijoje, Kipre, Italijoje, Maltoje). 2009 m. birželio 20 d. 79 dienų bado streike Briuselyje, Belgijoje dalyvavo nelegalūs imigrantai. Airijoje darbą prarandantys žemos kvalifikacijos darbininkai vis tiek neskuba grįžti į savo kilmės valstybes.⁵¹ Štai tokie pavyzdžiai atspindi nūdienos situaciją migracijos aspektu. Atsiranda vis naujų sudėtingų reiškinių, kurių Europos valstybės tampa nepajėgios išspręsti operatyviai ir efektyviai. Matyti, kad ES didžiulių problemų kelia nelegali migracija, nuosmukio laikotarpiu ryškėjančios rasistinės tendencijos (Didžiojoje Britanijoje su imigrantais iš trečiųjų šalių migracijos departamente buvo elgiamasi kaip su nusikaltėliais, o Švedijos migracijos departamentas uždraudė vienam teisėjui spręsti prieglobsčio prašytojų klausimus, dėl jo rasistinių pasisakymų. Vokietijos rytinėje dalyje taip pat justai ksenofobija ir tai tik keletas pavyzdžių

---

⁵¹ Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos prieiga per internetą: <http://www.iom.lt/documents/PZ-soc.darb.LT.pdf> [žiūrėta: 2009 12 30]

iš daugybės panašių atvejų)⁵², ES valstybių-narių piliečių nenoras įsileisti į savo darbo rinką imigrantų (darbo vietas norima išsaugoti savo šalies piliečiams).

Tokios tendencijos atspindi besikomplikuojančius asmenų judėjimo procesus, ryškėjančias naujas migracijos charakteristikas tiek Lietuvoje, tiek Europoje, kurios kelia prekybos žmonėmis grėsmę, todėl prognozuotinas aukų skaičiaus augimas. Atiranda vis daugiau silpnų visuomenės grupių: daugėja skurstančiųjų, netekusiųjų darbo, išitraukiančių į nusikalstamas veikas, kitą nelegalią veiklą, kad užsidirbtų pragyvenimui ar tiesiog nepalankiu valstybėms metu pasinaudotų teisės aktų sistemos spragomis. Be to, daug asmenų nedeklaruoja išvykimo, tai irgi kelia rimtų problemų, stengiantis identifikuoti prekybos žmonėmis potencialias ar jau esamas aukas.

2.4. Kita prekybos žmonėmis problematika: priverstinis darbas, jo ypatumai.

---

⁵² Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos prieiga per internetą: <http://www.iom.lt/documents/PZ-soc.darb.LT.pdf> [žiūrėta: 2009 12 30]

Kaip rodo statistiniai duomenys bei pabrėžiama moksliniuose, publicistiniuose leidiniuose, dauguma prekybos žmonėmis esant tikslui išnaudoti priverstiniam darbui aukų yra Rytų Europos, Azijos, Pietų Amerikos šalių gyventojai, bet tarp aukų esama ir asmenų iš ES valstybių–narių (tarp jų, ir Lietuvos).

Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikaltimų biuro duomenimis, 2009 m. prekybos žmonėmis priverstiniam darbui aukomis tapo apie 18 procentų visų prekybos žmonėmis aukų.⁵³ JAV Valstybės departamento praėjusių metų duomenimis, 12,3 mln. suaugusiųjų tapo prekybos žmonėmis priverstinio darbo bei seksualinio išnaudojimo tikslais aukomis, o 56 procentus visų priverstinio darbo aukų pasaulyje sudaro moterys ir merginos (duomenys surinkti iš 155 pasaulio šalių).⁵⁴ Visgi Lietuvoje 2008 m. pradėtas tik vienas ikiteisminis tyrimas dėl priverstinio darbo, bet nebuvo nubaustas nė vienas asmuo. Deja, tikrovė yra visiškai kitokia, tačiau dėl itin didelio šio nusikaltimo latentškumo, sudėtinga būtų pasakyti bent apytikrį aukų skaičių.

---

⁵³ JAV Valstybės departamento prieiga per internetą:

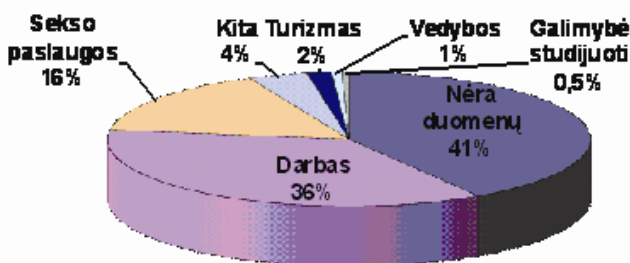
<http://www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2008/index.htm#> [žiūrėta: 2009 11 25]

⁵⁴ Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikaltimų biuro prieiga per internetą:

http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Global_Report_on_TIP.pdf [žiūrėta: 2009 11 30]

Daugybė žmonių kratosi prekybos žmonėmis sąsąjū su vergišku darbu, nesąmoningai nenori jo pripažinti, todėl teismų tokios bylos dažniausiai nepasiekia.

Žemiau pateikiama skritulinė diagrama rodo 2008 m. TMO Vilniaus biuro depersonalizuotos asmenų bazės pateikiamus duomenis, iš kurių matyti, jog didžioji dalis prekybos žmonėmis aukų tikėjosi (buvo verbuojami) legalaus darbo užsienyje:

Pagrindinės asmenų išnaudojimo priverstiniam darbui sritys, kalbant tiek apie Lietuvos gyventojus, vykstančius į užsienį, tiek apie kitų šalių gyventojus, daugiausia apima agrokultūrinę sferą, statybų sektorių, namų valymo, priežiūros, slaugos bei kitas sritis. Taip nutinka dėl gana akivaizdžių priežasčių: mažo atlygio už tokį darbą, kuris nereikalauja aukštos kvalifikacijos, ir didelės tokių darbuotojų paklausos darbo rin-

koje. Visi šie veiksniai ir tampa prekybos žmonėmis turint tikslą išnaudoti priverstiniam darbui *perpetuum mobile*.

Atskirai paminėtini vaikai, kurie dažniausiai išnaudojami namų valymo darbuose, kreditinių kortelių (dažniausia vogtų) neteisėtų operacijų inicijavimui, prekyboje narkotikais, kavinių, restoranų versle, valkatavimui gatvėje prašant pinigų (kito asmens naudai) bei kita⁵⁵. Asmenų išnaudojimą smulkių nusikalstamų veikų darymui, kaip gana naują tendenciją išvelgia ir Kriminalinės policijos biuro, Prekybos žmonėmis skyriaus viršininkė R. Sirgedienė.

Leidinio *Trafficking for the purposes of labour exploitation: literature review*⁵⁶ autoriai pabrėžia, jog Didžioji Britanija (panaši situacija ir žvelgiant į Lietuvos statistiką bei JAV Valstybės departamento Stebėjimo ir kovos su prekyba žmonėmis biuro 2008 m. bei 2009 m. ataskaitas) vis dar užima pagrindinę paskirties valstybės poziciją prekybos žmonėmis aspektu.

Kalbant apie prekybą žmonėmis, siekiant išnaudoti priverstiniam darbui teisės aktų kontekste, vertėtų atsižvelgti ne tik į *Palermo protokolą*, kurio nuostatos formuluoja, jog preky-

---

⁵⁵ Dowling S., Moreton K., Wright L., Trafficking for the purposes of labour exploitation: literature review. Home office online report, 10/07.

⁵⁶ Ten pat.

ba žmonėmis apima ir tikslą išnaudoti priverstiniam darbui, bet ir EŽTT pateikiamą apibrėžimą bei *TDO Konvenciją dėl priverstinio darbo Nr. 29 (1930 m.)*⁵⁷. Įvardytuose šaltiniuose pasisakoma, jog **priverstinis darbas** yra bet koks darbas ar paslaugos, kurių iš asmens reikalaujama grasinimo pagrindu (grasinant bausmėmis ir kt.), kai nėra jokio savanoriško asmens sutikimo. Priverstinis darbas apima daugybę aspektų, kurie ne visada yra pagrindas konstatuoti esant būtent tokio pobūdžio darbą (pvz.: blogos darbo sąlygos).

TDO minėtoji Konvencija ragina vadovautis 6-iais kriterijais, kad galima būtų įvardyti esant priverstinį darbą:

1. grasinimai ir fizinis smurtas;
2. draudimas keisti buvimo vietą, vertimas būti tik darbo vietoje;
3. pavergimas už skolas;
4. atlygio nemokėjimas ar mokėjimo sustabdymas, nesilaikant ankstesnių susitarimų;
5. paso, kitų asmens dokumentų sulaikymas, atėmimas;
6. grasinimas pranešti valdžios institucijoms, kai asmuo dirba nelegaliai.

---

⁵⁷ Ši TDO konvencija Lietuvai įsigaliojo 1995 m. rugsėjo 26 d. (ratifikuota 1994 m. birželio 23 d.).

Beje, verta pažymėti, jog prekybos žmonėmis, turint tikslą išnaudoti priverstiniam darbui, aukomis tampa ne tik moterys (jos dominuoja seksualinio išnaudojimo sferoje), bet ir vyrai. Tai paaiškinama tuo, jog nemaža dalis aukštos kvalifikacijos nereikalaujančių darbų yra sunkaus fizinio pobūdžio (statybos, remontas, žemės ūkis ir kt.), kur daugiausia dirba būtent vyrai. Deja, nė vienas vyras, prekybos žmonėmis auka, nesikreipė į teisėsaugos institucijas dėl prieglobsčio, kaip nurodoma JAV Valstybės departamento Stebėjimo ir kovos su prekyba žmonėmis biuro 2009 m. ataskaitoje apie prekybos žmonėmis situaciją Lietuvoje.⁵⁸

Aptariamo leidinio autoriai priverstinį darbą apibrėžia 3D principu: *difficult, dirty and dangerous* (lietuvių k.: sunkus, purvinas ir pavojingas). Tokios prekybos aukos patiria ir kitų sunkumų: jokios arba labai prasto lygio sveikatos apsaugą, itin mažą (ar taipogi jokio) atlygį už darbą, diskriminaciją, grasinimus ar netgi smurtą, prastas gyvenimo sąlygas, ilgas darbo valandas, jokių ar itin mažai atostogų, poilsio pertraukų bei kt.

---

⁵⁸ JAV ambasados Lietuvos Respublikoje prieiga per internetą: http://vilnius.usembassy.gov/lithuanian_index/tip2009lt.html [žiūrėta: 2009 11 30]

Panašūs požymiai apibūdina ir vaikų, kaip atskiros viktimizacinės grupės, priverstinį darbą.⁵⁹

Kaip pabrėžia VU Teisės fakulteto baudžiamosios teisės doktorantas Darius Mickevičius, būtent nukentėjusio asmens **darbo išnaudojimas** ir yra **prekybos žmonėmis esmė**, kadangi tai yra nelegalaus verslo pajamų šaltinis. Iki tol vykdomas asmenų verbavimas, gabenimas, slėpimas ir kt., tėra tik šio nusikaltimo, asmens būsimo išnaudojimo prielaidos.⁶⁰

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, **kokie asmenys laikomi potencialiais prekeiviais žmonėmis**. Šis klausimas teisinėje mokslinėje literatūroje neretai paliekamas nuošalyje.

To paties leidinio autorių nuomone, tai gali būti tiek tos pačios, kaip ir parduodamas žmogus tautybės (pilietybės) asmuo, tiek paskirties valstybės gyventojas, taip pat netgi buvusi prekybos žmonėmis auka, pati verbuojanti naujus prekybos žmonėmis „objektus“. Vaikų prekybos atveju greta įvardytųjų subjektų gali būti ir jų tėvai, globėjai. Galimų variantų amplitudė yra ge-

---

⁵⁹ Dowling S., Moreton K., Wright L., Trafficking for the purposes of labour exploitation: literature review. Home office online report, 10/07.

⁶⁰ Mickevičius D., Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintų prekybos žmonėmis ir vaiko pirkimo arba pardavimo sudėčių atitikties Lietuvos Respublikos tarptautinėms sutartims ir Europos Sąjungos teisei aspektai. Teisė, 2005, Vilnius.

roakai platesnė šio nusikaltimo subjektų požiūriu, nei nurodyta aukščiau.

Trumpai aptartina ir aktualesnė problematika bei tam tikros ekspertų pateikiamos prognozės, pastebėjimai prekybos žmonėmis išnaudojimo priverstiniam darbui srityje.

Visų pirma, ekspertai (Lietuvos policijos atstovė R. Sirgedienė, prokuroras E. Vaitekūnas ir kiti) pastebi, jog išnaudojimo priverstiniam darbui atvejai tampa vis aktualesni ir Lietuvai. Nors prostitucija ir jos formos išlieka labiausiai paplitusia bei dažniausiai teisėsaugos institucijų identifikuojama nusikalstama veika, antroji vieta pagal prekybos žmonėmis nusikalstamų veikų bei jų atmainų paplitimą Lietuvoje (remiantis LR BK priverstinio darbo normos formuluotės požymiais registruoti nukentėjusieji ar įtariami (kaltinami) asmenys) tenka priverstiniam darbui. Minėti ekspertai pažymi, kad priverstinio darbo atvejų gali daugėti, nes asmenys aktyviai ieško darbo užsienio šalyse, emigruoja dėl įvairių kitų priežasčių (tai liudija ir pirmajame leidinio skyriuje pateikiama Lietuvos gyventojų migracijos statistika, kuri ypač šoktelėjo šiemet).

Remiantis JAV Valstybės departamento Stebėjimo ir kovos su prekyba žmonėmis biuro 2009 m. ataskaitos pateikiamais duomenimis mūsų šalyje 2008 m. buvo pradėti

trys ikiteisminiai tyrimai dėl pardavimo priverstiniam darbui, tuo tarpu 2007 m. pradėti net devyni tokie tyrimai.⁶¹ Apie platesnį priverstinio darbo atvejį, su kuriuo susidurta šiemet, užsimena ir Generalinės prokuratūros prokuroras Erikas Vaitekūnas (žr. I dalį).

Visgi Teisės instituto tyrėjas Simonas Nikartas pastebi, jog dažnas Lietuvos gyventojas nenori pripažinti, kad susidūrė su priverstiniu darbu arba tiesiog nesuvokia šios veikos, reglamentuojamos LR BK požymių, ir apskritai to, jog ši veika yra nusikalstama. Eiliniam Lietuvos gyventojui darbas, pavyzdžiui, mandarinų ar braškių plantacijoje vergiškomis sąlygomis (nėra petraukų, ilgos darbo valandos, draudžiama palikti darbo vietą ir panašiai) neatrodo kaip kriminalinė veika, greičiau, švelnesnio pobūdžio teisių pažeidimas. Toks požiūris taip pat kelia rimtų problemų, nes priverstinio darbo atvejai nustatomi ir ištiriami rečiau, jei asmenys į priverstinį darbą žvelgia būtent taip, kaip įvardyta aukščiau. Taigi būtina dar platesnio profilio informacinė-šviečiamoji valstybės institucijų ir NVO veikla (informavimas apie legalias įdarbinimo agentūras, darbdavių „juoduosius sąrašus“ užsienyje ir pan.).

---

⁶¹ JAV ambasados Lietuvos Respublikoje prieiga per internetą: http://vilnius.usembassy.gov/lithuanian_index/tip2009lt.html [žiūrėta: 2009 11 15]

Apibendrinant derėtų pabrėžti, jog prekybos žmonėmis siekiant išnaudoti priverstiniam darbui aukomis tampa tiek vyrai, tiek moterys, dažniausiai žemos kvalifikacijos, menko išsilavinimo. Tokie asmenys įdarbinami sunkaus fizinio darbo reikalaujančiose sferose: statybos, žemės ūkio, valymo, slaugos sektoriuose. Neretai jie išvyksta savo noru dirbti į kitas valstybes (dažniausiai – Didžiąją Britaniją, kaip nurodoma ir JAV Valstybės departamento Stebėjimo ir kovos su prekyba žmonėmis biuro 2009 m. ataskaitoje)⁶². Asmenys, vykdamai dirbti į užsienį, neretai nors ir tikisi sunkaus darbo, bet nemano, kad pateks į tokias vergiškas sąlygas, kur visiškai paminamas žmogaus orumas ir kitos teisės.

Skaudžiausia, kad nusikaltimams palenkiami vaikai ir išnaudojami „juodam darbui“, tokiam kaip prekyba narkotikais, vogtų kreditinių kortelių bankinės operacijos, pinigų prašymas gatvėse kito asmens naudai.

Vis dar labai sudėtinga nedviprasmiškai įvardyti prekybos žmonėmis, siekiant išnaudoti priverstiniam darbui aukas, jų charakteristiką bei asmenis, darančius tokio pobūdžio nusikalti-

---

⁶² JAV ambasados Lietuvos Respublikoje prieiga per internetą: http://vilnius.usembassy.gov/lithuanian_index/tip2009lt.html [žiūrėta: 2009 11 15]

mus. Sunkumų kyla ypač dėl to, jog prasidėjusi pasaulinė ekonominė krizė kuria naujas tokių nusikaltimų atmainas, sąlyginai keičia viktimizacijos procesus. Tai liudija ir toks paradoksalus atvejis, kai ES valstybių narių piliečiai taip pat vis dažniau tampa prekybos žmonėmis aukomis, be to, tarp jų daugėja aukų, turinčių aukštąjį išsilavinimą⁶³.

2.5. Kiti reiškiniai, susiję su prekyba žmonėmis bei jų tendencijos.

Prekybos žmonėmis nusikaltimą lydi daugybė šalutinių faktorių ir susijusių nusikaltimų: prekyba žmogaus organais, ginklais, narkomanija, AIDS, venerinės ligos, vagystės, plėšimai, sukčiavimas ir daugelis kitų reiškinių. Čia aptariami tik keli itin paplitę atvejai, nes visus atvejus įvardyti būtų pernelyg sudėtinga.

Paprastai pačios prekybos žmonėmis aukos įtraukiamos į prostitutcijos, narkomanijos tinklą, verčiamos vogti, sukčiauti. Didžiojoje Britanijoje net fiksuojami atvejai, kuomet prekybos

---

⁶³ JAV ambasados Lietuvos Respublikoje prieiga per internetą: http://vilnius.usembassy.gov/lithuanian_index/tip2009lt.html [žiūrėta: 2009 11 30]

žmonėmis aukos - vaikai - įtraukiami į sukčiavimą su kreditinėmis kortelėmis ir finansinių operacijų inicijavimą arba vagiliauja, prašo pinigų gatvėse trečiųjų asmenų naudai.⁶⁴ Lietuvoje pastebimos panašios tendencijos: TMO Vilniaus biuro vadovės bei Policijos atstovės R. Sirgedienės teigimu, daug daugiau prekybos žmonėmis aukų būtent krizės metais yra įtraukiamos į vagystes, plėšimus, kitas smulkesnes nusikalstamas veikas.

Pats prekybos žmonėmis nusikaltimas dažniausiai siejamas būtent su tikslu pasipelnyti iš kito asmens prostitucijos, priverstinio darbo, tą asmenį už atlygį perleisti kitiems asmenims ir t.t. Tai, kaip minėta, liudija ir Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikaltimų biuro 2009 m. duomenys: didžiąją daugumą aukų sudarė išnaudojami prostitucijai bei priverstiniam darbui asmenys, ir tik apie 3 procentai kitų prekybos žmonėmis atvejų.

Kadangi šiuo sunkiu valstybių ekonomikai metu ryškėja tam tikros (nors dar nežymios) prekybos žmonėmis tendencijos bei formos, būtina jas kiek plačiau aptarti. Vienas ryškesnių reiškinių, susijusių su prekybos žmonėmis nusikaltimu – prekyba žmogaus organais. Nors Lietuvai tokia prekybos žmonėmis nusikalstamos veikos atmaina nėra būdinga ir tokių atvejų

---

⁶⁴ Dottrige M., Child trafficking for sexual purposes. A contribution of ECPAT International to the World Congress III against Sexual Exploitation of Children and Adolescents. Rio de Janeiro, Brazil, 2008 November 25-28.

ekspertai negalėtų nurodyti, dera trumpai nubrėžti tam tikras šio nusikaltimo charakteristikas, teisinio reguliavimo aspektus.

LR Žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas (11 str. 1 d.) numato, kad gyvo ar mirusio žmogaus audiniai, ląstelės ir organai negali būti civilinių komercinių sandorių objektu bei draudžiama skelbti apie jų prieinamumą siekiant finansinės ar panašios naudos.⁶⁵ Nemažai klausimų reglamentuoja ir Sveikatos apsaugos ministro įsakymai, susiję su asmens sutikimu dėl donorystės po mirties ir kitais klausimais. Tuo tarpu, LR BK kriminalizuoja veikas, susijusias su siekiu įgyti tam tikro asmens organą, audinį, ląstelių, nužudymo, sveikatos sutrikdymo, prekybos žmonėmis, vaiko pirkimo ar pardavimo nusikalstamų veikų sudėtyse (129 str. 2 d. 12 p., 135 str. 2 d. 12 p., 138 str. 2 d. 12 p., 147 str. 2 d., 157 str. 2 d.). Itin svarbūs ir tarptautiniai dokumentai, tokie kaip *Konvencija dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje*, kurios 21 straipsnis taip pat draudžia žmogaus kūną ar jo dalis paversti finansinės naudos šaltiniu. Šią Konvenciją Lietuva pasirašė 1997 m. balandžio 4 d., ji įsigaliojo tik 2003 m. vasario 1 d.

---

⁶⁵ Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas. Valstybės Žinios 1996, Nr. 116-2696 (2006 m. spalio 19 d., įstatymo Nr. I-1626 redakcija).

Nepaisant visų šių teisės aktų gausos ir organų, ląstelių, audinių prekybos kriminalizavimo, pasaulyje tai yra didžiulį pelną duodantis verslas - prekybos žmonėmis atmaina. Esama keleto prekybos žmogaus organais formų:

1. Nelegalus organų paėmimas iš mirusių asmenų;
2. Nelegalus (nors gali būti ir legalus) įvaikinimas organų, audinių, ląstelių paėmimo tikslais;
3. Žmonių grobimas;
4. Nelaimingo atsitikimo imitavimas (pvz.: avarija);
5. Žmonių žudymas;
6. Savanoriškas savo kūno dalių pardavimas siekiant finansinės naudos.

Nacionalinio organų transplantacijos biuro (NOTB) gyd. Astos Kubilienės teigimu, esama atvejų, kai siūlomas organas, dažniausiai – inkstas - pardavimui.

2006 m. Mykolo Romerio universiteto studentų grupės vykdyta visuomenės apklausa (apklausta 110 asmenų) apie prekybą žmogaus organais parodė, jog visgi didesnė asmenų dalis savo organo parduoti nesutiktų, tačiau, prireikus, sutiktų pirkti.⁶⁶ Tai rodo visuomenės prieštarinę požiūrį į prekybą orga-

---

⁶⁶ Mykolo Romerio universiteto prieiga per internetą:
<http://www3.mruni.lt/~akiskis/geriausi/2006/prekyba-zmogaus-organais.ppt>
[žiūrėta: 2009 11 29]

nais nors suabsoliutinti tokio požiūrio nederėtų, nes didelė apklaustų asmenų dalis visgi atsakė, jog nežino, kaip elgtųsi tokiose situacijose (taip atsakė daugiau nei 50 procentų respondentų). Žmonės paprasčiausiai vengia tiesiogiai ir aiškiai atsakyti į visuomeniškai opius klausimus, ko gero, bijodami būti nesuprasti ar patys gerai nesuvokdami klausimo esmės, todėl išlieka neutralūs.

Internete peržvelgus įvairius portalus, išties galima ap- tikti ne vieną skelbimą, kuriame siūloma pirkti organą (dažniausiai – inkstą). Antai, 2009 m. rugsėjo mėnesio viename interneto skelbimų rašoma: *23m vyras parduoda - inksta, kepeni, plauti, bluzni, uz ypatinga kaina sanari. tel 86992xxxx kaina sutartine* (pastaba: skelbimo tekstas neredaguotas, telefono numerio paskutiniai skaitmenys nutrinti). Vienas darbo netekęs vyriškis nusprendė parduoti savo širdį, inkstus, kaulus, rageną, kitus organus bei audinius, nes, jo teigimu, pavargo gyventi ir nusprendė tokiu šiurpiu būdu „įprasminti“ savo gyvenimą. Šie du atvejai – tik mažytė dalis iš daugybės internetinius portalus šiuo metu užplūdusių skelbimų. Tai lemia aukštas bedarbystės lygmuo, pajamų praradimas ir kitos panašios priežastys. Tokiais pažeidžiamais asmenimis lengva manipuliuoti, jie nesunkiai gali tapti ir prekybos žmonėmis turint tikslą paimti orga-

nus, audinius ar ląsteles aukomis, kaip ir daugelis kitų, itin sunkioje materialinėje padėtyje atsidūrusių asmenų.

Kita didžiulė problema, susijusi su prekybos žmonėmis būdingomis pasekmėmis bei šio nusikaltimo tikslais - prostitucija ir narkomanija – AIDS, ŽIV virusas bei LPI (lytiškai plintančios ligos). Užkrečiamųjų ligų ir AIDS centro apskaitos duomenimis, 2008 m. užfiksuoti 95 nauji ŽIV infekcijos atvejai, o per visą ŽIV registravimo Lietuvoje laikotarpį (1998-2008 m.) registruota 1401 užsikrėtusiųjų. Analizuojant užsikrėtusiųjų statistiką pagal lytį 2008 m., nustatyta 30 šiuo virusu užsikrėtusių moterų iš kurių net **pusė** užsikrėtė lytinių santykių metu, o 26,7 procento – per švirkščiamuosius narkotikus. Likusių moterų užsikrėtimo šaltiniai nežinomi. Tuo tarpu, tais pačiais metais užsikrėtusių vyrų skaičius siekė net 60 asmenų. Iš viso 2008 m. užregistruoti 1183 užsikrėtę vyrai ir 218 moterų, o jų amžiaus vidurkis siekia 35 metus. Didžiausi sergamumo rodikliai 2008-aisiais fiksuoti Alytuje ir Klaipėdoje.⁶⁷ Dauguma užsikrėtusiųjų ŽIV yra bedarbiai (daugiau nei 70 procentų asmenų), neturi socialinio draudimo, turintys daugiausia tik vidurinę arba pagrindinę išsilavinimą. Didžioji dalis asmenų, paklaustų, kas galėtų būti ŽIV užkrato šaltinis, teigė nežinantys,

---

⁶⁷ Lietuvos AIDS ir užkrečiamųjų ligų centro prieiga per internetą: <http://www.ulac.lt/ataskaitos/ZivLpi/zivlpi2008.pdf> [žiūrėta: 2009 11 29]

dalis nurodė, jog galėjo užsikrėsti nuo sekso paslaugas teikiančio asmens.

Panaši situacija ir dėl LPI – sifilio, kuriuo dauguma asmenų užsikrėtė lytinių santykių metu, o kas dvyliktas – nuo prostitucija užsiimančio asmens. AIDS centro 2008 m. duomenimis, dauguma sergančiųjų - Vilniuje, didžioji dalis užsikrėtusiųjų - vyrai.⁶⁸

Iš šių rodiklių matyti, jog daugiausia AIDS, ŽIV bei LPI užsikrečiama lytinių santykių metu, dažnai – po lytinio kontakto su prostitucija užsiimančiomis moterimis. Dauguma asmenų vengia nurodyti, jog santykiavo su prostitutėmis, dėl suprantamų priežasčių, todėl statistika apie užkrato šaltinius paprastai labai miglota. Be to, nors šių ligų statistinių duomenų negalima automatiškai „pritempti“ prie esamos prekybos žmonėmis situacijos, visgi galima daryti tam tikras abstraktus pobūdžio išvadas. Visų pirma, asmenų užsikrėtimo šaltinis dažniausia – seksualinis partneris, tarp jų neretai (apie 6 proc. atveju)⁶⁹ – prostitucija besiverčiantis asmuo. Galima preziumuoti, jog dažna moteris, besiverčianti prostitucija, yra prekybos žmonėmis, išnaudojimo prostitucijai tikslais (pagal LR BK 147 str.

---

⁶⁸ Lietuvos AIDS ir užkrečiamųjų ligų centro prieiga per internetą: <http://www.ulac.lt/ataskaitos/ZivLpi/zivlpi2008.pdf> [žiūrėta: 2009 11 29]

⁶⁹ Ten pat.

formuluotę) arba pelnymosi iš kito asmens prostitucijos (pagal LR BK 307 str.) auka. Be to, kaip minėta, kad Lietuva jau yra tapusi ne tik kilmės, bet ir tranzito bei tikslo valstybe, į kurią gabenamos ir kurioje prostitucijai išnaudojamos moterys.⁷⁰ Mūsų šalyje, kaip jau minėta, dirba nemažai moterų iš Rusijos (Kaliningrado srities), buvusių NVS šalių. Taigi matyti, jog tam tikrų, nors negalima teigti, kokios tiksliai apimties, sąsajų tarp AIDS, ŽIV bei LPI sergamumo duomenų ir prekybos žmonėmis (ypač moterimis) esama. Visame pasaulyje daugiau nei 40 milijonų žmonių serga AIDS, o prekyba žmonėmis, tik skatina šio skaičiaus augimą. Moterys, įtrauktos į prostituciją patiria milžinišką riziką užsikrėsti šiomis ligomis ir tapti tolesnio užkrato šaltiniu. Vien Afrikoje ŽIV užkratą nešiojančių prostitučių yra daugiau nei 70 procentų. Grįžtant prie bendro Lietuvos sergamumo, jo tendencijos leidžia teigti, jog lytiniu keliu plintančios ligos skatinamos prostitucija besiverčiančių asmenų, AIDS bei ŽIV virusas – dar ir narkomanijos problemų, kurias sukelia įvairūs giluminiai visuomenės veiksniai, iš kurių išskirtinas ir pelnymasis iš kitos asmens prostitucijos bei prekyba žmonėmis, turint tikslą asmenį įtraukti, išnaudoti prostitucijai.

---

⁷⁰ JAV ambasados Lietuvos Respublikoje prieiga per internetą: http://vilnius.usembassy.gov/lithuanian_index/tip2009lt.html [žiūrėta: 2009 11 29]

Apibendrinant pasakytina, jog prekyba žmonėmis turi daugybę atmainų tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje. Pagrindines formas globaliu mastu išskiria JAV Valstybės departamentas: moterų ir vaikų išnaudojimas seksualinių paslaugų sferoje, asmenų išnaudojimas priverstiniam darbui, vaikų karių rengimas, asmenų įtraukimas į nusikalstamas veikas, skolos vergystė ir kita. Lietuvoje, kaip vienos būdingiausių išskirtinos šios prekybos žmonėmis atmainos: moterų išnaudojimas seksualinių paslaugų industrijoje (daugiausia – prostitucijai), priverstinis darbas bei retesnis, bet naujai besiformuojantis reiškinys – prekyba žmonėmis siekiant įtraukti asmenis į nusikalstamas veikas.

Tokia gausybė nusikaltimo formų suponuoja dar platesnį šio nusikaltimo sukiamų pasekmių ratą, kaip minėta: narkomaniją, AIDS, ŽIV viruso, LPI, kitų ligų plitimą, įsitraukimą į nusikalstamas veikas, prekybą žmogaus organais ir daugelį kitų aspektų, kurie lydi prekybą žmonėmis, kaip neišvengiami veiksniai. Vieni jų, kaip minėta, Lietuvos teisėsaugos institucijų darbe užregistruojami ir išaiškinami dažniau, kiti galbūt ne itin aktualūs, tačiau verti bent teorinių apsvarstymų, kuris padėtų tokius reiškinius identifikuoti ateityje.

SUMMARY

Trafficking in persons is basically connected to sexual purposes, such as exploitation for prostitution or pornography. Penal and criminal law specialists also note the tendency of sexual abuse as a result of trafficking in persons. This can be easily explained because there is no doubt, that women are the most saleable „commodity“ in the illicit market. Women are the most common victims of the trafficking in persons for the purposes of prostitution and forced labour. This is caused by many factors: unequal treatment (discrimination) in the society: women still earn less than men in the same job positions, they are being treated like sexual objects, disrespected and so on. Those problems must be faced even in modern and developed countries. Prostitution creates a huge profit for the criminals all around the world, there is an enormous requisition of this „service“ in the West countries.

The other significant problem that follows human trafficking is children sexual exploitation. This phenomenon is not very common in Lithuania but it should be noted because the forms of this crime might change rapidly. Once again, young girls are being trafficked for prostitution, children also become victims of the forced labour, they are draged into drug

dealing or crimes (illegal operations with credit cards, begging, etc.). The victims characteristics also shows many standard features: poverty, orphanage, violence and sexual abuse in the families, degraded parents, not sufficient control and activities for children.

Forced labour in human trafficking is also a problem worth while noticing. As the experts of penal law and criminology say, this form of crime is expanding and economical crisis might be one of the reasons of this trend. There are still not many cases of men exploitation for this purpose but the situation is tended to change. The most popular spheres of forced labour are low qualified, low paid and physically hard jobs, such as constructions, cleaning, agriculture and some others.

There are a lot of other problems, caused by human trafficking, such as drug addiction, AIDS other illnesses, organs marketing and many others. A wide field of problems are also caused by free migration and desperate job search all around the world. There is a grave danger for such people to become the victims of human trafficking.

3. TEISINĖ BAZĖ PREKYBOS ŽMONĖMIS ASPEKTU. TEISĖSAUGOS, VALSTYBĖS ĮSTAIGŲ BEI INSTITUCIJŲ, NVO VEIKLA

3.1. Nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys prekybos žmonėmis klausimus.

Lietuvos Respublikos teisės aktų bazė ženkliai pakito, lyginant 2004-2009 m. laikotarpį. Būtent šiuo laikotarpiu padaryta esminių pakeitimų tiek kodifikuotuose teisės aktuose, tiek paprastuosiuose įstatymuose. Šie pakeitimai vertintini išties teigiamai, nes įvesta naujų alternatyvių požymių, susijusių su prekyba žmonėmis, vaikais, atsirado ir labai svarbi nuostata dėl juridinių asmenų atsakomybės už daugelį nusikalstamų veikų LR BK.

Taigi pirmiausia, laikantis teisės aktų hierarchijos principo, aptartini kodifikuoti teisės aktai – LR BK ir LR ATPK, kuriuose nemaža ryškių pokyčių per paskutinius penkerius metus.

Antai, LR BK 147 straipsnis lyginant su 2004 m. gruodžio 22 d. redakcija, pasikeitė kardinaliai. Jei 2004 m. gruodžio mėnesio redakcijoje ši norma tebuvo lakoniškai formuluojama, kaip asmens pardavimas, pirkimas ar kitoks perleidimas turint tikslą gauti turtinės ar kitokios naudos, tai jau 2005 m. birželio 23 d. redakcijoje padaryti esminiai pakeitimai. 147 baudžiamojo kodekso straipsnyje išplėsti šios nusikalstamos **veikos padarymo** alternatyvūs **požymiai**: *pardavė, pirkio, kitaip perleido, verbavo, gabeno, laikė nelaisvėje*. Taip pat išplėsti veikos padarymo **būdai**: *fizinio smurto panaudojimas, grasinimai, kitoks atėmimas galimybės priešintis, apgaulė, pasinaudojimas asmens priklausomumu ar pažeidžiamumu, pinigų sumokėjimas, kitokios turtinės naudos suteikimas kitam asmeniui, kontroliuojančiam nukentėjusįjį*. Taipogi išskiriami **tiksiai**: *kaltininkas žinovojo arba siekė, kad asmuo būtų įtrauktas į prostituciją ar būtų pelnomasi iš jo prostitucijos, arba jis būtų išnaudojamas pornografijai arba priverstiniam darbui*. Šio straipsnio trečioji dalis po 2005 m. birželio 23 d. pakeitimų numato ir **juridinių asmenų atsakomybę**. Taigi akivaizdu, jog lyginant su dar 2004 m. gruodį buvusia straipsnio redakcija, padaryti modernūs ir kardinalūs pakeitimai, atsižvelgiant į Palermo protokolo ir Konvencijos prieš organizuotą nusikalstamumą prekybos žmonėmis formuluotes. Greta nustačius juridinių asmenų atsakomybę,

eglamLietuva priartėjo prie tarptautiniais teisės aktais reglamentuojamos prekybos žmonėmis sampratos lygmenis. Toks priartėjimas paaiškinamas tuo, jog pati nusikalstama veika (prekyba žmonėmis) yra transnacionalinio pobūdžio, ir paprastai siejama su asmenų gabenimu iš vienos valstybės į kitą, todėl itin svarbu kiek galima daugiau suderinti nacionalinės bei tarptautinės teisinės reglamentacijos lygmenis.⁷¹

Kalbant apie kitų LR BK straipsnių pakeitimus, įvykdytus per penkerių metų laikotarpį pasakytina, jog taip pat įvestas naujas straipsnis - 147⁽¹⁾, kuriame reglamentuotas baudimas už prekybą žmonėmis išnaudojimo **priverstiniam darbui** tikslais. Ši nauja ir kaip pažangi vertinama norma atsirado 2005 m. birželio 23 dienos LR BK redakcijoje, kurioje numatyta: „*Tas, kas panaudodamas fizinį smurtą ar grasinimus arba kitaip atimdamas galimybę priešintis, arba pasinaudodamas žmogaus priklausomumu neteisėtai vertė jį dirbti tam tikrą darbą, baudžiamas*“⁷²...Taip pat numatyta juridinio asmens atsakomybė už šią nusikalstamą veiką, o antroji straipsnio dalis numato **kvalifikuotą sudėtį** - veikos padarymas verčiant žmogų dirbti vergovės ar kitokiomis nežmoniškomis sąlygomis. Šių požymių

---

⁷¹ Fedosiuk O. Prekyba žmonėmis baudžiamojoje teisėje ir teismų praktikoje. Teisė Nr. 54, 2005, Vilnius. P. 70-71.

⁷² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės Žinios 2000, Nr. 89-2741 (2005 m. birželio 23 d., įstatymo Nr. VIII-1968, redakcija).

įtvirtinimas LR BK liudija įstatymų leidėjo siekį atsižvelgti į tarptautinius dokumentus, konkrečiai, - į 1956 m. *Konvenciją dėl vergovės ir į vergovę panašių institutų bei papročių panaikinimo*, taip pat 1926 m. *Konvenciją dėl vergovės* bei 1921 m. *Ženevos konvenciją dėl kovos su baltųjų vergių prekyba*.

Ši norma labai svarbi ypač greitai kintančioms sąlygoms pasaulyje, kai valstybių neaplenkia ekonominis sunkmetis, o įvairių formų priverstinis darbas tampa itin dažna žmogaus išnaudojimo forma ir civilizuotose Vakarų šalyse. Vis dėlto, moderni ir nauja norma Lietuvos teisėsaugos institucijų veikloje kol kas taikoma itin retai nors pati veika, tenka apgaillestauti, labai dažna ir turi potencialo plėstis šiuo sudėtingu periodu. Kaip jau minėta skyriuje apie asmenų išnaudojimą priverstiniam darbui, šio nusikaltimo latentiskumas ypač didelis, nes nukentėjusieji nenori pripažinti, jog buvo išnaudojami priverstiniam darbui ir tapo aukomis, dažnai gerai nesuvokia tokiam vergiškame darbe glūdinčių aspektų, pačios priverstinio darbo sampratos bei reglamentacijos mūsų teisinėje sistemoje.

Greta aukščiau įvardytų pakeitimų 2005 m. birželio 23 d. redakcija kardinaliai pakeistas ir 157 straipsnis (vaiko pirkimas arba pardavimas). Dar 2004 m. gruodžio 22 d. LR BK redakcijoje, kaip ir prekybos žmonėmis norma, vaiko pirkimo arba pardavimo norma buvo itin glausta: „*Tas, kas pardavė, pirko,*

ar kitaip perleido arba įgijo **mažametį** vaiką, baudžiamas“⁷³...Taigi ši norma turėjo esminių trūkumų, nes, visų pirma, įtvirtino tik prekybą **mažamečiais** vaikais, be to, buvo matyti alternatyvių prekybos vaikais požymių nepakankamumas kaip ir tų metų redakcijos prekybos žmonėmis normoje. Jau 2005 m. birželį straipsnis gerokai išplėstas. Numatytos **alternatyvios veikos**: *siūlė pirkti, kitaip įgyti, pardavė, pirkto, kitaip perleido, įgijo, gabeno, verbavo, laikė nelaisvėje*. Be to, numatytas ir veikos **tikslas**: *siekdamas, kad vaikas būtų įtrauktas į prostituciją ar būtų pelnomasi iš jo prostitucijos, arba jis būtų naudojamas pornografijai ar priverstiniam darbui*. Antroji straipsnio dalis, numato **kvalifikuotą veikos sudėtį** – veikos padarymas **mažamečiui**, dviems ar daugiau vaikų, taip pat veikiant organizuotoje grupėje ar turint tikslą įgyti asmens organą, audinį, ląstelių. Taigi matyti, kad mažamečio vaiko pirkimas ar pardavimas naująja redakcija jau priskirtas prie kvalifikuotos nusikaltimo sudėties, o ne bendrosios sudėties, taigi už tokias sunkinančias aplinkybes jau numatoma griežtesnė baudžiamoji atsakomybė. Dauguma kvalifikuotos sudėties požymių 157 straipsnyje atitinka ir 147 straipsnio kvalifikuotą sudėtį (siekis

---

⁷³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės Žinios 2000, Nr. 89-2741 (2004 m. gruodžio 22 d., įstatymo Nr. VIII-1968, redakcija).

įgyti organų, audinių, ląstelių, organizuotos grupės požymis, veikos padarymas dviems ar daugiau asmenų). Taipogi pažymėtina, kad kaip ir daugeliui kitų nusikalstamų veikų LR Baudžiamajame kodekse, vaiko pirkimo arba pardavimo straipsnio 3 dalyje numatyta juridinio asmens atsakomybė. Tai be galo reikšmingas pakeitimas, nes pasitaiko atvejų, kai prekyba vaikais ar apskritai žmonėmis užsiima juridiniai asmenys, prisidengę teisėtos veiklos kauke (modelių agentūros, šokių studijos, moksleivių kelionių agentūros ir kt.).

Taip pat pažymėtina, jog vaiko pirkimo ar pardavimo norma formuluojama paprasčiau nei prekybos žmonėmis norma, t. y. 157 straipsnio 1 dalyje nėra įtvirtinami veikos padarymo būdai (fizinis smurtas, grasinimai ir t.t.) ir nekalbama apie vaiko laisvės varžymą, kaip prekybos žmonėmis normoje, kadangi vaikas laikomas (priklausomai nuo jo amžiaus) neveiksniu ar tik dalinį veiksnumą turinčiu asmeniu, todėl kalbama ne apie vaiko laisvės varžymą, o apie veikos priešingumą vaiko teisėms. Sveikintina ir tai, jog nėra įtvirtintų veikos padarymo vaikui būdų, nes tai leidžia paprasčiau inkriminuoti 157 straipsnio atitinkamą dalį – pakanka bent vieno veikos padarymo požymio (gabeno, verbavo ir pan.). Tokia teisinė reglamentacija paaiškinama vaiko, kaip itin jautraus įvairiems poveikiams visuomenės nario teisių bei interesų didesnės apsaugos būtinybė.

Deja, ši **norma turi ir aiškių reglamentacijos trūkumų**, kitaip tariant, įstatymų leidėjas nebespėja su socialine ir ekonomine realybe. 157 straipsnio formuluotėje trūksta **vaikų pardavimo elgetauti** (kas pastebima, kaip nauja ryškėjanti tendencija) bei **vaikų pardavimo įvaikinti** požymių. Daugelis baudžiamosios teisės mokslo atstovų sutinka, kad šiuo aspektu yra susidaręs tam tikras teisinis vakuumas, kurį būtina užpildyti platesniu teisiniu reguliavimu, orientuojantis į sparčiai besikeičiančią gyvenimo realybę.

Labai svarbūs ir kitų BK normų pakeitimai: 156 str. (vaiko pagrobimas), 162 str. (vaiko išnaudojimas pornografijai), kuriuose taip pat išplėsti veikų požymiai, o 162 str. įvesta juridinio asmens atsakomybė. Atskirai paminėtini ir straipsniai, susiję su prostitucija: 307 str. (pelnymasis iš kito asmens prostitucijos) bei 308 str. (įtraukimas į prostituciją), kurie tiesiogiai susiję su prekyba žmonėmis, bet yra inkriminuojamos kaip atskiros veikos, nes prekybos žmonėmis sudėtis neapima asmens **išnaudojimo ar įtraukimo į prostituciją**, tik suvokimą ar tikslą, kad asmuo ateityje bus įtrauktas į prostituciją ir jai išnaudojamas. Komentuojami du straipsniai pakeisti 2006 m. birželio 22 d. redakcija – straipsniai papildyti 4 dalimi, kuria įvesta **juridinio asmens atsakomybė**.

Svarbu paminėti ir procesinių teisės normų aktus. Vienas iš jų – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (toliau – LR BPK), kurio 282 straipsnyje reglamentuojami **liudytojo, kuriam taikomas anonimiškumas apklausos** ypatumai. Tokia norma labai svarbi ir prekybos žmonėmis nukentėjusiesiems, kitiems šio nusikaltimo liudytojams procese, kad jiems nebūtų daromas parodymus, tolesnę proceso eigą iškraipantis neigiamas poveikis ir keliamas pavojus gyvybei, sveikatai, turtui ir panašiai. Atskirai LR BPK reglamentuoti nepilnamečio apklausos ypatumai (psichologo dalyvavimas, tam tikrais atvejais – draudimas dalyvauti tėvams, globėjams, jei šie darytų neigiamą įtaką apklausiamam vaikui ir kiti niuansai). Be to LR BPK 9 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta ir galimybė esant atitinkamoms sąlygoms pačią **baudžiamąją bylą nagrinėti neviešai**, tačiau, be abejo, tuo neturėtų būti piktnaudžiaujama ir toks bylos nagrinėjimas taikomas kaip išimtis iš bendros taisyklės.

Atskirai aptartinas LR ATPK 182⁽¹⁾ (vertimasis prostitucija ar atlygintinis naudojimasis prostitucijos paslaugomis). Šis straipsnis papildytas pastaba 2005 m. birželio 16 d. redakcija: *„Administracinė atsakomybė netraukiamas prostitucija vertėsis asmuo, kuris į prostituciją buvo įtrauktas būdamas materialiai, dėl tarnybos ar kitaip priklausomas arba įtrauktas į*

*prostituciją panaudojant fizinę ar psichinę prievartą, ar apgaulę, arba bet koku būdu įtrauktas į prostituciją būdamas nepilnametis ar (ir) nukentėjęs nuo prekybos žmonėmis ir yra pripažintas nukentėjusiuoju baudžiamajame procese.*⁷⁴ Tokios nuostatos įvedimas 2005 m. birželio 16 d. redakcija taip pat laikytinas dideliu postūmiu modernesnio ir pažangesnio mąstymo link, nes į prostituciją užsiiminėjusius asmenis žiūrima ne tik kaip į administracinio teisės pažeidimo subjektus (kaltininkus), bet dažniau, kaip į nukentėjusiuosius. Taip leidžia teigti šio ATPK straipsnio pastaboje suformuluota alternatyvių įtraukimo į prostituciją bei vertimosi ja būdų gausa (priklausomybė nuo kito asmens, fizinė, psichinė prievarta ir kt.), kiti požymiai (visais atvejais neatsako asmuo, įtrauktas į prostituciją būdamas nepilnametis, taip pat neatsako prekybos žmonėmis auka) turėtų skatinti priverstus užsiimti prostitucija asmenis drąsiau bendradarbiauti su teisėsauga, nebijant būti patrauktiems administracinėn atsakomybėn.

Visgi pažymėtina viena ryški juridinės technikos klaida LR ATPK komentuojamame straipsnyje: teisinės technikos (teisėkūros) požiūriu nekorektiška ir neleistina įstatyminio tei-

---

⁷⁴ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Valstybės Žinios 1985, Nr. 1-1 (2005 m. birželio 16 d., įstatymo Nr. ADM, redakcija).

sės aktų lygmens atitinkamų straipsnių nuostatas formuluoti kaip **pastabas**. Tai gana dažna ir šiurkšti įstatymų leidėjo klaida, ypač nepateisinama kodifikuotuose teisės aktuose. Taigi ateičiai dera atsižvelgti, jog naujos normos ar senųjų pakeitimai negali būti performuluoti kaip pastabos ar panašūs teisiniai „nesusipratimai“. Naujas nuostatas reikia įtraukti į atitinkamą straipsnį kaip atskiras straipsnio dalis ar punktus, kad įstatymas nepasidarytų panašus tik į taisytino ar svarstomo projekto lygmenį.

Nederėtų pamiršti ir kitų įstatymų, ne tik kodifikuotų, kuriuose padaryta esmingų pakeitimų, susijusių su prekyba žmonėmis. Vienas iš jų – *Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas* (toliau – Įstatymas), kuris įsigaliojo, 2005 m. liepos 14 d., o 2009 m. kovo 1 d. redakcija padaryti šio Įstatymo pakeitimai. Įstatyme ne tik apibrėžiama smurtinio nusikaltimo bei patirtos žalos samprata, į kurią, beje, **įeina ir prekybos žmonėmis nusikaltimu padaroma žala** (įvesta naujojoje redakcijoje), bet ir gana smulkiai reglamentuota žalos atlyginimo asmenims, nukentėjusiems nuo smurtinių nusikalstamų veikų sistema.

2009 m. Įstatymo redakcija išplėsta bendradarbiavimo su ES valstybių-narių institucijomis, dėl ES valstybės-narės teritorijoje smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo

vimo samprata, gilinant integracijos bei valstybių tvaraus vystymosi ir plėtros principus. Taip pat atskirai apibrėžiamos sąvokos: „*smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimas avansu*“ bei „*smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimas*“. Naujaja Įstatymo redakcija pakeistas ir asmenų, turinčių teisę į tokios žalos kompensavimą kontingento reglamentavimas. Kitaip tariant, nebevardijamos asmenų kategorijos, kaip tai daryta 2005 m. Įstatymo redakcijoje, bet nurodoma konkrečiau ir apibrėžčiau: žala, padaryta smurtiniu nusikaltimu, priteisiama teismo sprendimu ar jo patvirtinta sutartimi dėl turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo. Asmeniui, turinčiam teisę į žalos atlyginimą mirus, kompensacija paveldima ir priteisiama pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nustatytą tvarką.⁷⁵ Tokia reglamentacija išvengiama bereikalingo įstatymo apkrovimo ir kazuistiškumo, vardijant kiekvieną asmenį, jų grupę ar atvejį atskirai, įstatymas įgauna taip pasigendamo kai kuriuos teisės aktuose aiškumo bei konkretumo.

Be to, naujaja Įstatymo redakcija **padidinti žalos**, padarytos smurtiniais nusikaltimais, **maksimalūs atlyginimo dy-**

---

⁷⁵ Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas. Valstybės Žinios 2005, Nr. 85-3140 (2008 m. lapkričio 14 d., įstatymo Nr. X-296, redakcija).

džiai: už gyvybės atėmimą turtinės žalos atlyginimo dydis siekia 100 MGL, kai, tuo tarpu, senojoje redakcijoje ji siekė tik 75 MGL. Neturtinės žalos dydis naujajame Įstatyme negali viršyti 120 MGL, jei nusikaltimu atimta žmogaus gyvybė, ir tik 30 MGL (maksimali neturtinės žalos riba) senajame Įstatyme žmogaus gyvybės atėmimo atveju. Atitinkamai, skiriasi ir kiti žalos (turtinės ir neturtinės) atlyginimo maksimalūs dydžiai – naujoje redakcijoje jie taip pat padidinti. Visgi šie dydžiai galėtų tapti teisinių diskusijų objektu, t. y., kiek tokios jų maksimalios ribos yra pagrįstos ir proporcingos padarytos žalos mastui, ypač gyvybės atėmimo, sveikatos sužalojimo atvejais, kai įvairiapusė žala yra tiesiog milžiniška. Žinoma, neturtinė žala nuo pat jos reglamentacijos Lietuvos teisės aktuose pradžios iki dabar yra diskusijų ir ginčų objektas, ypač dėl teismo diskrecinių galių savo „vidiniu įsitikinimu“ bei „teisėjo teisine sąmone“, labai abstrakčiais protingumo, sąžiningumo bei teisingumo principais nuspręsti, koks visgi turėtų būti priteisiamas neturtinės žalos dydis kiekvienu konkrečiu atveju. Tai labai sudėtinga ir vargu ar realiai išsprendžiama teisinė problema.

Tęsiant taip pat pasakytina, jog minimame Įstatyme plačiau sureglamentuota ir prašymų dėl žalos atlyginimo, institucijų, nagrinėjančių prašymus veikla, **įvesta baudžiamojo poveikio priemonė – įmoka į Nukentėjusių nuo nusikaltimų as-**

menų fondą (Įstatymo 15 str.). Teisingumo ministerijai ar jos įgaliotai institucijai 2009 m. įstatymo redakcijoje numatyta ir pareiga informuoti visuomenę apie smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo sąlygas bei tvarką (Įstatymo 16 str.). Tai skatina visuomenę būti aktyvesnę, ypač nukentėjusius asmenis, kuriems aktualiausia kreiptis dėl smurtiniu nusikaltimu padarytos žalos atlyginimo, nesijausti bejėge auka, kuria valstybė nesirūpina. Informavimas apskritai atlieka vieną svarbiausių funkcijų šiuolaikinėje visuomenėje, ypač, jei jis pateikiamas paprastam žmogui prieinamiausiomis formomis – per spaudą, televiziją, radiją. Taigi turi būti skatinama šviečiamoji-informacinė valstybės valdžios institucijų funkcija, o ypač tokiomis atvejais, kai atskiri visuomenės nariai ar jų grupės nukentčia (krizės laikotarpiu vis dažniau) nuo nusikalstamų veikų, kurios padaro didžiulę žalą ne tik asmenų sveikatai, turtui ar kitoms esminėms vertybėms, bet ir psichikai.

Greta įvardytų teisinės sistemos pokyčių pasakytina, kad Vyriausybė ketverių metų laikotarpiui periodiškai rengia *prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos programą*, apėmiančią opiausią to meto problematiką, nuveiktus darbus, kovojant su šia nusikalstama veika bei jos atmainomis, teisės aktų patobulinimus, numatomus pakeitimus, institucijas, dirbančias prekybos žmonėmis sferoje ir kita.

Šių metų Vyriausybės sudarytoje prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės programoje (II skyriaus 19 p.) nurodyta, jog Lietuvos teisės aktai iš esmės atitinka Jungtinių Tautų, ES, Europos Tarybos, Interpolo, Europolo ir kitų tarptautinių organizacijų nustatytus prekybos žmonėmis, prostitucijos kontrolės ir prevencijos reikalavimus.⁷⁶ Nurodomi esminiai nacionalinės teisės aktų pakeitimai, papildymai. Kartu dera pastebėti, jog Lietuvos įstatymų leidėjas pernelyg tiesmukai suvokia atitikimą JT, ES, kitiems tarptautiniams teisės aktams ir suderinamumą su jais. Tai ypač pastebima LR BK, kuris tiesiog „ak-lai“ perkėlė Palermo protokolo prekybos žmonėmis apibrėžimą, nesistengiant atsižvelgti į nacionalinę teisę, jos ypatumus. Tai pastebi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Doc. dr. Olegas Fedosiukas. Jis teigia, jog pernelyg kazuistiškos, gremėzdiškos ir pačios prekybos žmonėmis, vaikais normos – išvardyta begalė alternatyvių veikų, jų padarymo būdų, bet neat-sižvelgtą į tai, kad taip sparčiai kintant socialinėms, ekonomi-nėms ir kitoms gyvenimo sąlygoms, gali atsirasti ne vienas naujas veikos padarymo būdas, forma. Argi tuomet reikės keis-

---

⁷⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009-2012 metų programa. Valstybės Žinios: 2009-09-19, Nr. 112-4761.

ti kodeksą? Retoriškai klausia baudžiamosios teisės specialistas Doc. dr. O. Fedosiukas. Jo manymu ir siūlymu, reikėjo atsižvelgti į nacionalinės teisės ypatumus keičiant prekybos žmonių normas, taip, kaip tai padarė Vokietija, o ne tiesiogiai perkelti tarptautinių dokumentų apibrėžimus bei sąvokas, kurios toli gražu ne visada atitinka nacionalinę teisinę reglamentaciją. Doc. dr. O. Fedosiukas taip pat siūlytų prekybos vaikais normą BK 157 straipsnyje formuluoti glausčiau, nevardijant visų veikos padarymo būdų.

Panašią kritiką „aklam“ apibrėžimų perkėlinėjimui į nacionalinę teisę išsako ir Lietuvos Teisės instituto tyrėjas S. Nikartas bei Kriminalinės policijos biuro, Prekybos žmonėmis tyrimų skyriaus viršininkė R. Sirgedienė. Šie specialistai pastebi ir naujų prekybos žmonėmis formų: prekiaujama žmonėmis, kad jie būtų įtraukti į nusikalstamų veikų darymą, o šio požiūrio LR BK 147 straipsnis jau neapima. Be to, minėtoji specialistė pastebi, jog Lietuvos teisės aktų bazė turi ir kitą trūkumą – vis dar neregamentuojama užsieniečių, prekybos žmonėmis aukų, grąžinimo į jų kilmės valstybes tvarka, kas privalo būti padaryta vadovaujantis LR Įstatymu dėl užsieniečių teisinės padėties. Taigi būtina išleisti poįstatyminį teisės aktą, kuris sureguliuotų šią teisinę situaciją.

Tad nors nacionaliniai teisės aktai, formaliai žiūrint, atitinka tarptautinių teisės aktų reikalavimus, tas atitikimas yra sąlyginis – dėl per didelio „pareigingumo“ įgyvendinant tarptautinius teisės aktus nukenčia nacionalinės teisės aktų kokybė, o kituose teisės aktuose, reikalaujančiuose tolesnio jų nuostatų įgyvendinimo poįstatyminiu lygmeniu, to pasigendama.

Nepaisant išsakytos kritikos matyti, jog nacionalinė įstatyminė prekybos žmonėmis (turimi galvoje, tiek kodeksai, tiek paprastieji įstatymai) bazė yra kardinaliai patobulinta per paskutiniuosius penkerius metus. Nauju poslinkiu teisės aktuose laikytini prekybos žmonėmis, vaikais alternatyviųjų veikų požymių plėtra LR BK. Be abejonės, juridinių asmenų atsakomybės įvedimas, praplėtęs baudžiamosios atsakomybės subjektų ratą bei skatinantis operatyvesnę ir sėkmingesnę kovą su prekyba žmonėmis, kaip būtinybę išaiškinti ne tik konkrečius fizinius asmenis, kurie tuo užsiima, bet ir įmones, įstaigas, organizacijas, kaip šio pavojingo nusikaltimo koordinatorių ar šaltinį.

Visgi tam tikrų problemų kelia sparčiai besikeičianti socialinė-ekonominė tikrovė, į kurią įstatymų leidėjas nepajėgus laiku reaguoti. Daugybę problemų atneša ir besitęsiantis ekonominis sunkmetis, kuris nustumia į šalį dalį teigiamų iniciatyvų

dėl prekybos žmonėmis teisės aktų bazės tobulinimo, visuomenės supažindinimo su teisine medžiaga, jos panaudojimo galimybių. Stingant lėšų, nutraukus daugelio projektų (labiausiai tai palietė NVO) finansavimą, dažnai net iniciatyvinio lygmens nepasiekia novatoriškos ir teigiama linkme teisinę sistemą, visuomenės švietimą galinčios nukreipti idėjos.

3.2. Pagrindiniai tarptautiniai teisės aktai dėl prekybos žmonėmis ir jų reikšmė Lietuvai.

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, iškilo nacionalinės ir ES teisės suderinamumo būtinybė. Lietuvos teisės aktai apskritai turi būti orientuojami ES teisinės bazės linkme. Tuo tarpu, LR aukščiausios galios teisės aktas – Lietuvos Respublikos Konstitucija (138 str. 3 d.) – numato ir kitą reikalavimą - tarptautines ratifikuotas sutartis laikyti Lietuvos teisinės sistemos dalimi, o nacionalinių teisės aktų (išskyrus, be abejo, Konstituciją) prieštaravimas tokioms tarptautinėms sutartims išsprendžiamas pastarųjų naudai.

Nacionalinei Lietuvos teisės aktų sistemai, jos raidai bei naujų teisės aktų priėmimui įtaką daro tokie esminiai dokumentai prekybos žmonėmis aspektu (išdėstyta chronologiškai):

1. 1949 m. **Jungtinių Tautų Konvencija Dėl kovos su žmonių prekyba ir trečiųjų asmenų išnaudojimu prostitucijos tikslams;**
2. 1950 m. **Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija** (Lietuva šią Konvenciją pasirašė 1993 m. gegužės 14 d.. Konvencija įsigaliojo 1995 m. birželio 20 d.) **ir jos papildomi protokolai;**
3. 1961 m. **Europos socialinė chartija;**
4. 1996 m. **Europos socialinė chartija (pataisyta)** (Lietuva šį dokumentą ratifikavo 2001 m. Tų pačių metų rugpjūčio 1 d. Chartija įsigaliojo Lietuvai) ir jos **papildomi protokolai** (Lietuva yra ratifikavusi 1, 4, 6, 7, 11 protokolus);
5. 1995 m. Pekine vykusio **Ketvirtoji pasaulinė konferencija dėl moterų padėties;**
6. 1989 m. **Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija** (ratifikuota 1995 m. liepos 3 d.);
7. 2000 m. **Jungtinių Tautų Konvencija prieš tarptautinę organizuotą nusikalstamumą** (Lietuvos pasirašyta 2000 m. gruodžio 13 d. ir įsigaliojusi 2003 m. rugsėjo 29 d.) ir jos **papildomas Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir**

vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja (Palermo protokolas), pasirašytas 2002 m. balandžio 25 d. ir įsigaliojęs 2003 m. gruodžio 25 d.

8. **Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos Europos Tarybos valstybėms:** dėl prekybos vaikais ir jaunimu, dėl jų seksualinio išnaudojimo, pornografijos ir prostitucijos; dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais, dėl veiksmų plano kovai su žmonių grobimu;
9. Lietuva taip pat atsižvelgia į **Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos nuostatas** (rekomendacijas: dėl prekybos vaikais ir kitų vaikų išnaudojimo formų, dėl nelegalios slaptos migracijos: slaptų nelegalių migrantų gabentojai ir darbdaviai; dėl vaikų seksualinio išnaudojimo; dėl prekybos moterimis ir prievartinės prostitucijos Europos Tarybos valstybėse);
10. Taip pat atsižvelgiama į **Hagos Ministrų deklaraciją dėl Europos priemonių, skirtų kovai su prekyba moterimis seksualinio išnaudojimo tikslais.**

11. 2008 m. vasario 13 d. Lietuva pasirašė **Europos Tarybos konvenciją dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis.**

Lietuva ypač atsižvelgia į **Konvenciją prieš organizuotą nusikalstamumą ir Palermo protokolą**, kuriuose pateikiama prekybos žmonėmis sąvoką inkorporavo į nacionalinį teisės aktą – LR BK.

Europos socialinė chartija (pataisyta) taip pat aiškiai apibrėžia asmenų teises: teisę į darbą, tinkamas darbo sąlygas, tinkamą darbo apmokėjimą, darbo migrantų apsaugą, socialinę dirbančiųjų apsaugą, draudimą diskriminuoti ir daugelį kitų esminių aspektų, susijusių su darbu. Ši Chartija – europinio lygio dokumentas, kuris prisideda prie asmenų saugos darbo sferoje ir tampa neatsiejama nuo prekybos žmonėmis išnaudojimo tikslais kenčiančių žmonių teisių ginties dalimi visoje Europoje, todėl itin aktuali ir Lietuvai. Pagal šią (1996 m.) bei ankstesnę (1961 m.) Europos socialinę chartiją ir jos papildomus protokolus valstybės įsipareigoja ginti pagrindines asmenų ekonomines ir socialines teises.

Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R9(2000) 11 „Dėl veiksmų plano kovai su žmonių grobimu“ Lietuvai svarbi ir prekybos žmonėmis prevencijos aspektais. Šiame dokumente apibrėžiami esminiai principai, kurių pagrindu ir kovojama su prekybos žmonėmis veika, ginamos nuo jos nukentėjusių asmenų teisės. Dokumente šalys įpareigojamos imtis prevencinių priemonių asmenų apsaugai nuo prekybos žmonėmis, išaiškinti, persekioti ir nubausti kaltus asmenis. Valstybės, pagal šį teisės aktą privalo imtis teisinių bei praktinių priemonių nustatytiems tikslams įgyvendinti. Ypač pabrėžiamas NVO, valstybinių institucijų (teisėsaugos ir kt.) vaidmuo prekybos žmonėmis prevencijos, kontrolės bei persekiojimo už šią veiką srityje.

Lietuvai taip pat labai aktuali 1989 m. **Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija** (ratifikuota 1995 m. liepos 3 d., kaip nurodyta aukščiau), kurios 11 straipsnio 1 dalis numato valstybių pareigą kovoti su neteisėtu vaikų perkėlimu ir negražinimu iš užsienio. Be to, valstybės privalo pripažinti vaiko teisę būti apsaugotam nuo ekonominio išnaudojimo, nuo bet kokio darbo, kuris gali būti pavojingas vaiko sveikatai, trukdyti jo mokymuisi, kenkti visokeriopam vystymuisi. Ypač Lietuvai aktualus ir šios konvencijos 2000 m. gegužės 25 d. **Fakultatyvinis**

protokolas dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos (Lietuvai įsigaliojo 2004 m. rugsėjo 5 d.).

Pažymėtina, jog Lietuva 2008 m. vasario 13 d. pasirašė Varšuvoje priimtą **Europos Tarybos konvenciją dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis**, prie kurios rengimo pati aktyviai prisidėjo. Šioje konvencijoje ypač daug dėmesio skiriama nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis teisių bei laisvių apsaugos stiprinimui.

Taigi matyti, jog Lietuva į savo tarptautinius bei ES nustatytus įsipareigojimus žiūri su atitinkamu rūpestingumu: nacionaliniai teisės aktai nuolat tobulinami siekiant suderinamumo su ES bei tarptautine teise, siekiama kokybiško teisinio reguliavimo ir „geriausios praktikos“ diegimo į nacionalinę teisinę bazę, valstybės kasdienio gyvenimo praktiką, galimybės būti lygiaverte partnere ES bei tarptautinėje arenoje.

Lietuvai nėra pareikšta esmingų pastabų dėl teisės aktų spragų, trūkumų ar nesuderinamumo su ES ir tarptautine teise. Konstatuojama, jog mūsų šalies teisės aktai iš esmės atitinka Jungtinių Tautų, ES, Europos Tarybos, Interpolo, Europolo, kitų tarptautinių organizacijų nustatytus prekybos žmonėmis bei prostitucijos kontrolės ir prevencijos reikalavimus. Tačiau kar-

tu dera atsižvelgti į aukščiau išsakytą kritiką dėl pernelyg tiesioginio tarptautinių teisės aktų formuluočių inkorporavimo į nacionalinę teisinę bazę.

3.3. Valstybės institucijų, NVO veikla prekybos žmonėmis sferoje.

Nacionalinė prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos sistema.

Prekybos žmonėmis nusikalstamų veikų kontrolės ir prevencijos funkcijos, kurias privalo atlikti tam priskirtos valstybių įstaigos bei institucijos, nevyriausybinės organizacijos, yra be galo svarbios šio nusikaltimo mastų regresijai, efektyviam ir operatyviam bylų tyrimui, aukų resocializacijai, visuomenės švietimui bei dėl daugelio kitų priežasčių. Lietuvoje dabartiniu laikotarpiu padaryta kolosalių teisinių-organizacinių žingsnių, siekiant prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos sistemos tobulinimo.

Vienu bene svarbiausiu Lietuvos valstybinių institucijų bei NVO veiklos rezultatu laikytina mūsų šalyje sukurta **pakopiniu principu veikianti koordinavimo sistema (toliau – Koordinavimo sistema)**. Ši sistema susideda iš trijų pakopų, kurių pirmoji – visos šios sistemos veiklą organizuojantis **nacio-**

nalinis koordinatorius prekybos žmonėmis prevencijos ir kovos su šiuo reiškiniu klausimais (jį paskyrė vidaus reikalų ministras 2007 m. kovo 30 d. Įsakymu), antroji pakopa – taip pat vidaus reikalų ministro sudaryta **tarpžinybinė darbo grupė** (į šią darbo grupę įeina Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos bei kitų institucijų, įgyvendinančių Vyriausybės prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos 2009-2012 metų programos priemonės atstovai) bei trečioji pakopa – **10 policijos pareigūnų teritorinėse policijos įstaigose** (po vieną kiekvienos apskrities policijos įstaigoje) kovai su prekybos žmonėmis nusikaltimu. Paskirtieji policijos pareigūnai bendradarbiauja su savivaldos lygmens institucijų atstovais, NVO bei pavieniais fiziniais asmenimis (socialiniais darbuotojais, pedagogais ir kt.). Pažymėtina, kad pagrindinio šios sistemos ir jos pakopų koordinatoriaus veiklą atlieka LR Vidaus reikalų ministerija, rengianti programą, kontroliuojanti jos įgyvendinimą. Tarpžinybinių darbo grupių lygmeniu veikia nacionalinis koordinatorius – dabartinis vidaus reikalų viceministras Stanislovas Liutkevičius, kiti ministerijos specialistai. Pati pranešėjo pareigybė įsteigta vadovaujantis tarptautine praktika. Tuo tarpu, trečioje pakopoje veikia specializuoti policijos pareigūnai, apskritys, savivaldybės ir ypač aktyviai – NVO. Vidaus reikalų ministerijos prerogatyva - vykdyti šio lygmens veiklos monito-

ringą ir kontrolę, atsižvelgiant į tai, jog ne visos apskritys aktyviai veikia prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės srityje. Nors Vidaus reikalų ministerija išleido raštą, įpareigojantį savivaldos subjektus suformuoti specialias koordinavimo grupes, tai padaryta ne visose apskrityse. Be to, didžiąją dalį savivaldos subjektų veiklos prekybos žmonėmis sferoje šiuo metu koordinuoja būtent Lietuvos Policijos specializuoti pareigūnai, kaip pastebi Reda Sirgedienė. Šios ekspertės manymu, nemažai problemų Koordinavimo sistemoje kyla būtent dėl to, jog vyksta natūrali specializuotų pareigūnų prekybos žmonėmis srityje rotacija. Palapsniui keičiasi tiek policijos pareigūnai, tiek prokurorai, besispecializuojantys prekybos žmonėmis srityje. Esant tokiai situacijai, tenka vėl apmokyti naujai atėjusius specialistus, kad jų kvalifikacija atitiktų tai sričiai keliamus reikalavimus.

Vyriausybės prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos 2009-2012 metų programoje taip pat nurodoma, jog planuojamas ir aktyvesnis savivaldybių, jų institucijų vaidmuo prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos koordinavimo sistemoje. Siekiama įtraukti savivaldybes į šią veiklą, detalizuoti trečiosios Koordinavimo sistemos pakopos pareigūnų bendradarbiavimą su jomis, t. y., sudaryti savivaldybėse koordinacines darbo grupes prekybos žmonėmis kontrolės bei prevencijos

klausimais. Šių grupių numatomas **tikslas** – prekybos žmonėmis problemų sprendimas savivaldybės lygmeniu. Tikslui pasiekti numatomi **uždaviniai bei funkcijos**: nustatyti pagrindinius veiksnius, lemiančius prekybą žmonėmis atitinkamoje savivaldybėje, inicijuoti ir organizuoti prekybos žmonėmis prevencines priemones ir užtikrinti kompleksinę socialinę pagalbą prekybos žmonėmis aukoms savivaldybėje, spręsti kitas susijusias problemas.⁷⁷ Taigi matyti, kad dalis tikslų ir uždavinių, užsibrėžtų šioje programoje, dar neįgyvendinti ir reikalauja įtvirtinimo.

Ši Koordinavimo sistema reikšminga tuo požiūriu, jog keliais lygmenimis (nuo nacionalinio iki savivaldybių ir jų institucijų, teritorinių įstaigų) sukuriamas, teoriškai, efektyvus mechanizmas kovai su prekyba žmonėmis. Vis dėlto, kaip jau ir paminėta aukščiau, šis mechanizmas įvardytų trijų lygmenų bendradarbiavimo prasme yra pakankamai fragmentiškas. Kiekvienas lygis funkcionuoja ganėtinai „atsiskyrėliškai“ savo nustatytame veiklos lauke ir funkcijų ribose, trūksta sąsajų ir kontaktavimo tarp visų sistemos pakopų. Galima manyti, jog tai lemia ganėtinai didelis Koordinavimo sistemos aparatas, iš-

---

⁷⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009-2012 metų programa. Valstybės Žinios: 2009-09-19, Nr. 112-4761.

sidėstęs visoje valstybės teritorijoje, jos administraciniuose vietuose, skirtingos pačių sistemos lygių veiklos sferos (policija, savivaldybės, socialiniai darbuotojai), kurie sunkiau mezga tarpusavio dialogą. Ši Koordinavimo sistemos kritika suprantama, nes pati sistema yra dar labai neseniai sukurta, todėl jos veikla turi palaiapsniui nusistovėti.

Greta šio valstybinio prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės mechanizmo veikia ir nemažai nevyriausybinių organizacijų, kurios Teisės instituto tyrėjo Simono Nikarto nuomone, dažnai į prekybos žmonėmis problemą žiūri platesniu žvilgsniu nei valstybinės institucijos ir apskritai teisininkai. Tokios organizacijos neretai į prekybos žmonėmis problemą žvelgia iš psichologinės, socialinės pusės, ne vien teisės normos reglamentacijos rėmuose. Tai galima paprastai paaiškinti tuo, jog NVO tiesiogiai susiduria su aukų reintegracijos problemomis, nukentėjusiųjų, dingusiųjų šeimų pagalbos prašymais, kiekvieno asmens individualiomis gyvenimo istorijomis ir tiesiogiai, drįstume teigti, glaudžiau kontaktuoja su tokiais žmonėmis, stengiasi kurti pasitikėjimo, pagalbos, draugiškumo atmosferą. Su kai kuriomis NVO aktyviai bendradarbiauja ir Lietuvos policija (ypač – Lietuvos Caritu).

Iš viso Lietuvoje šiuo laikotarpiu aktyviai veikia apie 20 NVO. Išskirtinos pagrindinės nevyriausybinės organizacijos, veikiančios prekybos žmonėmis srityje.

Viena pagrindinių NVO – **Dingusių žmonių šeimų paramos centras**. Ši nevyriausybė organizacija įkurta 1996 m. ir jau pelniusi pripažinimą bei ne vieną tarptautinį apdovanojimą kovoje su prekyba žmonėmis ir jų dingimu (JT Narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuro apdovanojimas, LR Vidaus reikalų ministro, LR Seimo Šeimos ir vaiko reikalų komisijos bei NVO konfederacijos vaikams padėkos). NVO įkurti paskatino tai, jog tuo laikotarpiu dingusių be žinios asmenų paieška buvo labai neoperatyvi ir nesavalaikė. Organizacija jau 1997 m. pradėjo teikti pagalbą nukentėjusiesiems, o 2001 m. įkūrė pirmąją Lietuvoje prieglaudą prekybos žmonėmis aukoms. Dingusių žmonių šeimų paramos centro veikla – labai plataus diapazono: tai ir bendradarbiavimas su policija (šiuo metu gana retas), paieškos aktyvinimas Lietuvoje, paieškos organizavimas užsienyje, artimųjų konsultavimas, nukentėjusiųjų integracija, prekybos žmonėmis prevencija, visuomenės nuomonės formavimas, tarptautinis bendradarbiavimas ir ki-

ta.⁷⁸ Organizacija nuo 1996 m. iki dabar vykdo daugybę projektų, naujaisi iš jų yra šie:

- 1) Prekybos žmonėmis aukų sugražinimas, vykdytas 2008 m. sausį-rugsėį, finansuojant organizacijai Kvinnoforum;
- 2) Merginų gebėjimų stiprinimas Lietuvoje, vykdytas 2008 m. balandį, finansuojant Alandų salų taikos institutui bei kitai NVO - „Gelbėkit vaikus“;
- 3) Pagalba nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis ir prevencinė veikla Lietuvoje, vykdytas 2008 m. kovą-gruodį, finansuojant LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai bei daugelis kitų projektų.

Šis Centras teikia tiesioginę medicininę, psichologinę, socialinę pagalbą bei teisinės konsultacijas prekybos žmonėmis aukoms, organizuoja savitarpio pagalbos grupių veiklą, vykdo informacines-prevencines akcijas. Šios organizacijos dėka sukurtas potencialių darbdavių paieškos mechanizmas bei jų duomenų bazė.

Dar viena reikšminga NVO prekybos žmonėmis sferoje – **Lietuvos Caritas**, organizuota geros valios asmenų, besiremiančių Katalikų Bažnyčios mokymu, veikla, kuria siekiama

---

⁷⁸ Dingusių žmonių šeimų paramos centro prieiga per internetą: <http://www.missing.lt/kriptys.php> [žiūrėta: 2009 11 30]

mažinti skurdą, socialinę atskirtį, padėti pažeidžiamiausioms visuomenės grandims. Ši institucija vienija savanorius ir profesionalius koordinatorius. Be to, bendradarbiaujama su valstybinėmis socialinės rūpybos įstaigomis, kitomis NVO bei ES valstybių-narių socialinės veiklos fondais, Caritas tinklu. Bendradarbiavimo pavyzdžiu galėtų būti, kaip nurodo Generalinės prokuratūros prokuroras Erikas Vaitekūnas, jog Lietuvos Caritas drauge su keliais Generalinės prokuratūros prokurorais vykdo mokymus vaikų globos namuose. Prokurorai pasakoja vaikams apie galimus pavojus, nepažįstamų asmenų pasiūlymus, ypač merginoms, į kuriuos būtina žiūrėti itin atsargiai. Taip pat vaikams aiškinama, kaip saugotis, pastebėti tokius asmenis ir panašiai. Lietuvos Kriminalinės policijos biuro, Prekybos žmonėmis tyrimų skyriaus viršininkė taip pat pabrėžia, jog Lietuvos policija aktyviai bendradarbiauja būtent su šia NVO.

Organizacijos viena iš veiklos kryptių – pagalba prostitucijos ir prekybos moterimis aukoms. Tokia programa vykdoma nuo 2001 m. rudens, Rizikos grupių skyriaus nustatytose ribose, kuri apima ir kalinių bei buvusių nuteistųjų globą, reintegraciją. Lietuvos Carito centrinė būstinė – Kaune, tačiau ši organizacija dirba su moterimis iš visos Lietuvos. Programa vykdoma ir Vilkaviškio, Telšių, Šiaulių, Panevėžio vyskupijoje. Labai svarbus faktas, jog į Lietuvos Caritą per visą įvardyto

projekto gyvavimo laikotarpį kreipėsi net 500 moterų, tapusių prostitucijos tinklo aukomis tiek užsienio šalyse (Vokietijoje, Didžiojoje Britanijoje, Olandijoje, Ispanijoje, Graikijoje ir kt.), tiek Lietuvoje.⁷⁹

Pagrindinės Lietuvos Carito veiklos kryptys prostitucijos ir prekybos moterimis programoje yra šios:

- 1) krizinė pagalba;
- 2) psichosocialinė rehabilitacija (apgyvendinimas, maistas, psichoterapeuto pagalba, teisinė konsultacija, net darbinės kvalifikacijos įgijimas ir kt.);
- 3) palaikomoji tarnyba programą baigusioms klientėms.

Vienas svarbiausių programos uždavinių – aukų ryžtas kalbėti apie savo patirtus išgyvenimus, aktyviai liudyti teismuose prieš sutenerius, kitus prekybos žmonėmis nusikaltimo bendrininkus.

Svarbūs ir **apskričių bei miestų krizių centrai (Kauno, Anykščių ir kt.)**, kurie savo veiklą vykdo ne tik moterų, bet ir vyrų, reintegracijos į visuomenę kryptimi, taip pat prostitucijos prevenciją bei padeda prekybos žmonėmis aukoms, asmenims, grįžusiems iš įkalinimo įstaigų ir kita. Vilniuje atskirai

---

⁷⁹ Lietuvos Carito prieiga per internetą: <http://www.caritas.lt/index.php?id=29> [žiūrėta: 2009 12 01]

veikia **vyrų krizių ir informacijos centras**. Tai parodo plačią nevyriausybinių organizacijų orientaciją ne tik į moterų problemas (prostituciją, narkomaniją, smurtą prieš moteris šeimose), bet ir vyrų patiriamas problemas, tačiau realiai NVO pagalbos teikimui vyrams-nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis, yra visiškai nepasirengusios. Pastebima, jog vyrų krizių ir informacijos centro informacinė bazė internete, spaudoje afišuojama taip pat labai retai ir nežymiai, ypač lyginant su moterų krizių centrais. Tokia tendencija matyti ir iš JAV Valstybės departamento Stebėjimo ir kovos su prekyba žmonėmis biuro šių metų ataskaitos apie prekybos žmonėmis situaciją Lietuvoje, kurioje teigiama, jog į bendruomenių krizių centrus nesikreipė nė vienas vyras, prekybos žmonėmis auka, priešingai nei moterys.⁸⁰ Tai gana logiškas ir tendencingas reiškinys, nes moterys gerokai dažniau tampa smurto, prekybos žmonėmis aukomis, bet būtina atsižvelgti ir į vyrų visuomenėje patiriamas problemas. Dažnas vyras nedrįsta pripažinti, slepia tai, jog nukentėjo nuo prekybos žmonėmis ar panašaus pobūdžio nusikalstamų veikų (vyrų taip pat išnaudojami priverstiniam darbui, įtraukiami į nusikalstamas veikas ir pan.). Tokiam vyrų, kaip prekybos

---

⁸⁰ JAV ambasados Lietuvos Respublikoje prieiga per internetą: http://vilnius.usembassy.gov/lithuanian_index/tip2009lt.html [žiūrėta: 2009 11 30]

žmonėmis aukų nusikaltimo latentškumui neretai pasitarnauja ir visuomenės nuostatos, kurios formuoja vaidmenis-stereotipus pagal lytį (moteris gali būti pažeidžiama, silpna tuo tarpu, vyras negali rodyti savo silpnumo, palūžti ir panašiai). Tokių stereotipų laužymui ir vienodai vyrų bei moterų reintegracijai į visuomenę būtent ir turėtų padėti minėtieji krizių centrai, išsidėstę visoje Lietuvoje.

Lietuvoje veikia ir **Moterų informacijos centras** (toliau – Centras) – NVO, kurios šūkis: „*mes nekalbame apie lygias galimybes, mes kovojame už savo teises čia ir dabar.*“ Centras veikia jau 13 metų, aktyviai bendradarbiauja su kitomis nevyriausybinėmis moterų organizacijomis, valstybinėmis institucijomis bei organizacijomis, skatindamas lyčių lygybę visose gyvenimo sferose.

Moterų informacijos centras atstovauja moterų interesus, inicijuodamas teisės aktų pakeitimus, tobulinimą, rengia mokymus lyčių lygybės, profesinių ir šeimos įsipareigojimų derinimo, pagalbos smurtą patyrusioms moterims klausimais. Taip pat organizuojamos akcijos, renginiai, veikia Centro informacinis internetinis portalas www.lygus.lt. Ši NVO bendradarbiauja ir su užsienio organizacijomis (Šiaurės, Centrinės Europos ir kt.) moterų teisių, lygių galimybių klausimais. Trans-

parencij International 2007 m. atlikto tyrimo duomenimis, Moterų informacijos centras – viena skaidriausiai veikiančių nevyriausybinų organizacijų Lietuvoje. Pagrindinė Centro veiklos kryptis – lyčių lygybės, nediskriminavimo klausimai. Naujausi (2009 m.) Moterų informacijos centro projektai:

- 1) „Darom verslą 2009“;
- 2) Nyderlandų karalystės parama 20008-2009 m. - **Kampanija prieš prekybą moterimis**;
- 3) AWARE – moterų Europoje ir kiti projektai.

Išvardytos nevyriausybines institucijas – vienos iš aktyviausiai veikiančių NVO sektoriuje prekybos žmonėmis, lyčių lygybės, smurto prieš moteris ir kitais susijusiais klausimais.

Paminėtina ir tarpvyriausybine organizacija, kurios veikla taip pat labai reikšminga kovos su prekyba žmonėmis srityje – **Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras** (toliau – TMO Vilniaus biuras). TMO - nepolitine humanitarine organizacija, veikianti 141 šalyje (21 šalis yra stebetoja, o visos kitos – šalys narės), tarp kurių yra ir Lietuva. Taigi ši organizacija – platus pasaulinis tinklas, dirbantis su žmonių migracijos sukeliomomis problemomis, tarp jų – prekyba žmo-

nėmis. Lietuva yra TMO pasaulinio tinklo tikroji narė nuo 1998 m. ir ja tapo pirmoji iš Baltijos šalių. Šiomet TMO Vilniaus biuras užsiima trečiųjų šalių piliečių (ne ES ir EEE) integracijos, **kovos su prekyba žmonėmis** gebėjimų stiprinimo ir savanoriško gražinimo projektais.⁸¹ Per daugiau nei 10 TMO Vilniaus biuro veiklos metų įgyvendinta apie 50 projektų Lietuvoje ir užsienyje. Ypač aktyviai įgyvendinti darbo migracijos, savanoriško gražinimo, **prekybos žmonėmis prevencijos** programos. TMO Vilniaus biuras yra išleidęs ne vieną leidinį prekybos žmonėmis, migracijos problemoms spręsti, pvz.: naujusias leidinys – „Kelyje: nelydimi nepilnamečiai Lietuvoje“ (2009 m.), „Prekyba žmonėmis: nusikaltimų tyrimo metodika“ (2007 m.), skirta ikiteisminio tyrimo pareigūnams, prokurorams, užsiimantiems prekybos žmonėmis nusikalstamų veikų tyrimu. Be to, veikia depersonalizuota asmenų bazė, kurios duomenys naudingi charakterizuojant nukentėjusius nuo prekybos žmonėmis asmenis, identifikuojant būdingiausias tokių asmenų gabenimo tranzito, tikslo, kilmės šalis ir kita.

Nereikėtų pamiršti ir **Teisės instituto** – valstybinės mokslo įstaigos, Vyriausybės įkurtos dar 1991 m. Šios institu-

---

⁸¹ Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro prieiga per internetą: <http://www.iom.lt/lt/ka-mes-darome/> [žiūrėta: 2009 11 30]

cijos tikslai – prisidėti formuojant Lietuvos teisinę sistemą, remiantis europine ir nacionaline teisine patirtimi, saugant žmogaus teises bei laisves. Kaip viena prioritetinių Teisės instituto krypčių išskiriama kriminologija (didžiausias dėmesys – vaikų ir jaunimo problemoms). Būtent ši mokslo įstaiga 2007 m. pirmą kartą Lietuvos mastu atliko didesnės apimties **tyrimą apie prekybą vaikais** – „*Vaikų pardavimo ir prekybos jais paplitimas Lietuvoje*“.

Ši institucija ne tik atlieka įvairius tyrimus, bet ir teisės aktų kriminologines ekspertizes, kaupia, analizuoja, teikia valstybės institucijoms kriminologinius duomenis, dalyvauja teisės aktų projektų rengime, teisininkų, visuomenės švietime ir kita.⁸²

Apibendrinant dera pabrėžti, jog ne vienas kriminologijos ir baudžiamosios teisės specialistas (Teisės instituto tyrėjas S. Nikartas, Doc. dr. bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Doc. dr. O. Fedosiukas) pažymi, jog bene didžiausios pastangos Lietuvos valstybinėse bei nevyriausybinėse institucijose dedamos kovai su prekyba žmonėmis, siejant būtent su prostitucija, o ne kitomis sritimis, tokiomis kaip priverstinis darbas,

---

⁸² Lietuvos Teisės instituto prieiga per internetą: <http://www.teise.org/next.php?nr=51> [žiūrėta: 2009 12 01]

prekyba vaikais ir panašiai. Be to, Teisės instituto tyrėjas S. Nikartas pažymi, jog pastaroji įstaiga 2007 m. pirmą kartą Lietuvos mastu atliko didesnės apimties tyrimą apie prekybos vaikais situaciją Lietuvoje (mastą, aukų charakteristikas, formas, būdus ir kita). Jo manymu, šis nusikaltimas ir jo formos yra be galo latentiškos, o mūsų valstybė aptariamo nusikaltimo neakcentuoja, o daugiau kreipia pastangas kovai su prekyba žmonėmis prostitucijos išnaudojimo tikslais linkme (pažymėtina, jog į šią sritį patenka ir tam tikra dalis vaikų – merginos iki 18 m. išnaudojamos prostitucijai). Tai rodo gana struktūrizuotą ir vienakryptį valstybės požiūrį į prekybos žmonėmis nusikaltimą. Kita vertus, kaip pastebi Generalinės prokuratūros prokuroras Erikas Vaitekūnas, taip yra todėl, jog didžiausias problemas kelia būtent prekyba žmonėmis, susijusi su prostitucija, priverstiniu darbu, o ne priverstine organų donoryste ar kitais tikslais. Pastarųjų atvejų, prokuroro teigimu, Lietuvos teisėsaugoje užfiksuojama arba itin retai, arba tokie atvejai išvis nepatenka į teisėsaugos akiratį.

Pačių nevyriausybinių organizacijų 2009 m. studijoje pažymima, kad vien pati bendroji NVO veikla vis dar nėra pakankama, tokios organizacijos neatlieka „sarginio šuns“ vaidmens visuomenėje (nors visgi ne visos NVO privalo imtis tokio vaidmens). Tai lemia ir pačios visuomenės pasyvumas, mažas

skaičius pilietinių iniciatyvų ir panašios priežastys, priešingai nei brandžios demokratijos šalyse. Taigi nors nevyriausybinių organizacijų veikla yra ganėtinai aktyvi, jos nepakanka esamoje valstybės gyvenimo situacijoje. NVO veikia gana fragmentiškai, kai kurių projektų finansavimas jau nutrūkęs dėl lėšų stygiaus ir negebėjimo pritraukti naujus rėmėjus, vis dar kyla sunkumų pasinaudoti ES parama. Be to, socialinė realybė kinta greičiau nei atitinkamos organizacijos bei teisinė bazė suspėja į juos sureaguoti, taigi dažnai reguliavimas bei jo įgyvendinimo mechanizmas seka *post factum* - po jau įvykusių, prasidėjusių socialinių reiškinių.

Nevyriausybinių organizacijų 2009 m. studijoje (toliau – Studija) siūloma sukurti NVO duomenų registrą, kuris būtų viešai prieinamas, jame būtų skelbiami visų NVO duomenys, ataskaitos (veiklos ir finansinės). Taip pat yra siūlymų parengti NVO ir valdžios institucijų bendradarbiavimo plėtros programą. Visa tai paskatintų nevyriausybinės organizacijas ir valstybines institucijas daug efektyviau sutelkti jėgas ir žinias kovai su prekyba žmonėmis, padarytų informaciją apie NVO bei jų veiklą prieinamą visuomenei iš vienos sistematizuotos bazės. Nors NVO nuomonės, kaip teigiama Studijoje, paisoma, šios organizacijos pasitelkiamos kaip patarėjos rengiant atitinkamus teisės aktus, tačiau matyti tokio bendradarbiavimo trūkumas.

Todėl įvardytas bendradarbiavimas bei unifikuota NVO informacinė sistema būtų teigiamas žingsnis informacinės visuomenės principo įgyvendinimo linkme.

Kartu reikėtų išskirti tam tikrą **rekomendaciją** valstybinėms institucijoms dėl bendradarbiavimo su NVO. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija atlieka NVO projektų atranką dėl prekybos žmonėmis aukų reintegracijos, paramos ir kitų klausimų, o Lietuvos policija dažnai siunčia prekybos žmonėmis aukas į NVO, tačiau projektų finansavimas vėluoja, todėl stringa ir visas likęs nukentėjusiųjų perdavimo nevyriausybinėms organizacijoms, pagalbos jiems procesas. Valstybė turėtų tinkamai sureguliuoti finansavimo klausimus ir laiku teikti nevyriausybiniams organizacijoms, vadinamąjį „aukos krepšelį“ (t.y., laiku suteikti minėtąjį finansavimą NVO).

3. 4. Lietuvos bendradarbiavimas su užsienio valstybėmis.

Atskirai reikėtų paminėti pagrindines Lietuvos bendradarbiavimo su užsienio valstybėmis pastangas prekybos žmonėmis srityje. Viena solidesnių iniciatyvų – **Baltijos jūros valstybių taryba** (toliau – BJVT), įkurta dar 1992 m. Kopenhagoje, kaip neformalus regioninis politinis forumas, kurio es-

minis tikslas – integracinių procesų skatinimas, glaudesnių ryšių užmezgimas regione. Šiuo metu BJVT apima visas bendradarbiavimo Pabaltijo regione sritis, išskyrus karinę gynybą. BJVT įsteigimas paskatino daugiašalių Baltijos regiono valstybių bendradarbiavimą. Šiai regioninei organizacijai šiuo metu priklauso net 11 valstybių: Danija, Estija, Islandija, Latvija, Lenkija, Lietuva, Norvegija, Rusija, Suomija, Švedija, Vokietija, greta – ir Europos Komisija (jos atstovai). BJVT šalys-stebėtojos – Baltarusija, Ispanija, Italija, JAV, Jungtinė Karalystė, Nyderlandai, Prancūzija, Rumunija, Slovakija, Ukraina.⁸³ Organizacijai šiuo metu pirmininkauja Lietuva, o nuo 2010 m. liepos pirmininkavimą perims Norvegija. Tarybą sudaro užsienio reikalų ministrai ir Europos Komisijos atstovai, padedami Vyresniųjų pareigūnų (komiteto), kurie parenkami pirmininkaujančios šalies. BJVT valstybių narių šakinių ministrų susitikimai vyksta periodiškai įvairiais klausimais, tarp kurių ir socialinė sauga, vaikų, jaunimo reikalai, be to, vykdomi ir generalinių prokurorų susitikimai. Šios organizacijos vienas iš sudėtinių padalinių – **Grupė kovai su prekyba žmonėmis (TF-THB)**. Kitos paminėtinos grupės: **Bendradarbiavimo dėl pagalbos rizikos grupių vaikams ekspertų grupė (EGCC)**,

---

⁸³ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos prieiga per internetą: <http://www.urm.lt/index.php?1128280318> [žiūrėta: 2009 12 01]

Ekspertų grupė jaunimo reikalams (EGYA), Grupė kovai su organizuotu nusikalstamumu (TF-OC) bei Darbo grupė sienų kirtimo ir muitinės klausimais (WGCCBA). Taigi sukurta gana platus, daug esminių klausimų apimantis regioninis mechanizmas, gebantis tarptautiniu mastu kovoti su prekyba žmonėmis.

Grupė kovai su prekyba žmonėmis veikia prevencinėje ir apsaugos nuo prekybos žmonėmis sferoje: vykdo diplomatinio, konsulinio personalo mokymus BJVT veiklos regionuose, vykdo regionines informacines kampanijas prieš prekybą žmonėmis, ruošia regionų lyginamąsias teises prekybos žmonėmis analizes, vykdo bendrus projektus su Jungtinių Tautų Narkotikų ir nusikaltimų biuru (angl. k. šios JT institucijos santrumpa – UNODC), skatinantį NVO bei teisinės bazės stiprinimo bendradarbiavimą, siekiant kovoti su prekyba žmonėmis, asmenų gabenimu iš Baltijos jūros šalių regiono, į jį ir kita.⁸⁴

Vienu iš šiuo metu vykdomų projektų pavyzdžių galėtų būti iniciatyva dėl žmonių gabenimo iš Baltijos šalių į Švediją,

---

⁸⁴ Baltijos jūros valstybių tarybos prieiga per internetą: <http://www.cbss.org/Civil-Security-and-the-Human-Dimension/the-task-force-against-trafficking-in-human-beings-with-focus-on-adults> [žiūrėta: 2009 12 09]

ypač moterų, patyrusių smurtą, grasinimus. Veikia „karštoji linija“, kuria gali skambinti prekybos žmonėmis aukos, jų artimieji. Šiuo metu skambučių nesulaukiama, bet projektą planuojama įgyvendinti drauge su Švedijos Nacionaliniu Koordinatoriumi prieš Prostituciją ir Prekybą žmonėmis bei Nacionaliniu Centru dėl Smurto pagal Lytį. Projektą planuojama pavadinti „*Saugi kelionė*“. Pagal šio projekto planą potencialios ar esamos aukos, atgabentos ar pačios atkeliavusios į Švediją galės skambinti „karštąja linija“. Oro uostuose, autobusų stotelėse ir kitose viešose vietose planuojama klijuoti ryškius lipdukus su pagalbos taškų informacija, siekiant užkirsti kelią prekybai žmonėmis, moterų gabenimui iš kitų Pabaltijo šalių į Švediją ir skatinti nukentėjusius žmones kreiptis pagalbos. Jei projektas bus sėkmingas, jį planuojama vykdyti ir 2010 m. laikotarpiu.⁸⁵

Labai svarbus Lietuvos bendradarbiavimas su kaimyne Latvija bei su Estija. Lietuva yra pasirašiusi trišalį tarpvyriausybinių susitarimą „**Dėl konsulinės pagalbos ir bendradarbiavimo**“, kuris įsigaliojo dar 1999 m. rugsėjį. Šiuo susitarimu teikiama diplomatinė, konsulinė pagalba to prašantiems Susita-

---

⁸⁵ Baltijos jūros valstybių tarybos prieiga per internetą: <http://www.cbss.org/Civil-Security-and-the-Human-Dimension/the-task-force-against-trafficking-in-human-beings-with-focus-on-adults> [žiūrėta: 2009 11 28]

riančių šalių asmenims. Pagalba, pagal Susitarimo 3 straipsnį teikiama asmenims, nukentėjusiems nuo nusikaltimų, taip pat norintiems grįžti į savo šalį asmenims. Šis dokumentas svarbus nepaisant visaapimančio ES bei ET teisinio reguliavimo.

Vertėtų išskirti ir Lietuvos **tarpvalstybinį bendradarbiavimą su Beneliukso šalimis** (Belgija, Olandija, Liuksemburgu), kadangi nemaža moterų dalis išvyksta (išgabenama) į šias šalis. Olandijoje prostitucija legalizuota, todėl labai sudėtinga inkriminuoti prekybą žmonėmis prostitucijos tikslais, kaip teigia ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas, Doc. dr. O. Fedosiukas bei Generalinės prokuratūros Ikiteisminio tyrimo kontrolės skyriaus prokuroras E. Vaitekūnas. Tuomet veika kvalifikuojama kaip prekyba žmonėmis turint tikslą išnaudoti priverstiniam darbui, tačiau ir tokiais atvejais ši prekybos žmonėmis požymį inkriminuoti būna sudėtinga.

Vienas iš Lietuvos bendradarbiavimo su Beneliukso šalimis pavyzdžių – **Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Belgijos Karalystės Vyriausybės susitarimas dėl policijų bendradarbiavimo** (toliau – Susitarimas), įsigaliojęs 2005 m. liepos 1 dieną. Šiame dokumente Susitariančios šalys apibrėžė policijos bendradarbiavimo gaires, sritis, viena iš kurių – **tarp-tautinė prekyba žmonėmis**, apibrėžta Susitarimo I dalies 1

straipsnyje.⁸⁶ Taip pat Susitariančios šalys bendradarbiauja sąvadavimo, vaikų seksualinio išnaudojimo, neteisėtos migracijos bei daugelio kitų nusikalstamų veikų srityse. Šalys taipogi bendradarbiauja ieškant dingusių be žinios žmonių. Bendradarbiavimas vyksta keliais lygiais: keičiamasi informacija, kompetentingoms institucijoms siunčiami pagalbos prašymai, skiriami pareigūnai ryšiams palaikyti.

Vis dėlto, bendradarbiavimo sutarčių (dvišalių, trišalių), susijusių su prekyba žmonėmis Lietuva su kitomis Beneliukso šalimis šiuo metu nėra pasirašiusi. Tačiau bendradarbiavimas įstojus į ES bei prisijungus prie Šengeno erdvės tapo daug paprastesnis, remiantis Europos Sąjungos sutartimis bei konvencijomis, kaip bendrais ES šalims-narėms taikomais teisės aktais bei Europos Tarybos konvencijomis, kurios taip pat reglamentuoja žmogaus teises ir laisves, baudžiamųjų bylų perdavimo, ekstradicijos klausimus.

Seimas 2008 m. nustatė ir ES numatytas prioritetines veiklos kryptis Lietuvoje, tarp kurių yra organizuoto nusikaltamumo – prekybos žmonėmis ir vaikais aukų paramos progra-

---

⁸⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Belgijos Karalystės Vyriausybės susitarimas dėl policijų bendradarbiavimo. Valstybės Žinios 2004 07 20, Nr. 112-4174.

minis paketas, remiantis ET pamatiniais sprendimais „**Dėl kovos su vaikų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija**“, „**Dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir vaikų apsaugos**“ bei **Direktyva dėl kompensacijos nusikaltimų aukoms**. Šios veiklos kryptys išskiriamos kaip labai aktualios, nes turi būti efektyviai ginamos pažeidžiamiausių visuomenės grupių teisės ir interesai. Seimas šiems teisės aktams įgyvendinti ir pasiekti užsibrėžtų tikslų numato 2008-2013 m. strategines veiklos kryptis pagal Europos Komisijos 2008 m. teisėkūros ir darbo programą:

- 1) vykdant terorizmo ir kitų sunkių nusikaltimų prevenciją turi būti užtikrinta pagarba pamatinėms žmogaus teisėms bei laisvėms;
- 2) ES valstybių-narių įstatymai turi būti derinami ES lygiu, esant būtinybei užtikrinti nusikaltimų persekiojimą ir prevenciją;
- 3) būtina priimti atitinkamą bendrą ES teisės aktą dėl baudžiamojo persekiojimo perdavimo iš vienos šalies į kitą;
- 4) reikalingas kibernetinės bazės stiprinimas.⁸⁷

Taigi Lietuva, atsižvelgdama į ES teisės reikalavimus kaip vieną iš prioritetinių veiklos krypčių nustatė prekybos žmonėmis prevencijos ir aukų reabilitacijos programų įgyvendinimą. Šią veiklą planuojama vykdyti stiprinant nacionalinę teisės aktų bazę ir jos suderinamumą su ES teise baudžiamojo persekiojimo, nusikalstamumo prevencijos srityse bei užtikrinant visuotinai pripažintų žmogaus teisių ir laisvių apsaugą.

---

⁸⁷ Lietuvos Respublikos Seimo Europos reikalų komiteto ir užsienio reikalų komiteto išvada Dėl Lietuvos Respublikos Seimo prioritetų pagal Europos Komisijos teisėkūros ir darbo programą. Dokumento Nr.: KOM (2008) 712 galutinis, 2009 m. sausio 28 d., Nr. ES-08-01, Vilnius.

SUMMARY

National law, regulating the aspects of human trafficking matches with the international treaties, conventions and EU legal acts. Lithuania uses „good practice“ and experience of the world countries, especially EU members. The most striking changes were made in the Penal code of the Republic of Lithuania (norms, embed in the articles 147, 157, 307, 308) and Administrative violations code of the Republic of Lithuania (norm, embed in the article 182⁽¹⁾) and other legal acts, looking at the period of the year 2005-2009. The amendments were made according to the Palermo protocol and other international documents. Penal code has a new definition of human trafficking and children trafficking. Those norms were expanded by adding new alternative features (forms, ways) of committing those crimes. One of the most important changes during the mentioned period is the introduction of legal persons liability for the human trafficking. National laws also allow a person to claim for the compensation, if he is held a victim of human trafficking. Alongside, it is important to mention, that Lithuania's legal acts (especially, the Penal code) are somehow too casuistic (many alternative features, huge definitions) but in general, it must be stated, that our national

laws are modern and harmonized with the EU and international documents.

Lithuania's governmental and non-governmental institutions also contribute with other foreign countries, especially the EU members. Our country is a member of the Baltic Sea States Council, that also fights against the crime of human trafficking, Lithuania has drawn up many bilateral and unilateral treaties with foreign countries (Russia, Ukraine, USA and others), that help to persecute the criminals and bring the victims back to their native countries. There is also a new Coordination system of three levels operating in Lithuania for the prevention and control of human trafficking. Many non-governmental institutions help the victims to recover and reorganize their lives after experiencing this terrible crime. The most significant NGO is, as specialists say, Lietuvos Caritas, Crisis centers for men and women, working in local districts all over the country and other NGOs. Those organisations collaborate with governmental institutions, offering legal acts projects, amendments.

REKOMENDACIJOS, PROGNOSTINIAI PASTEBĖJIMAI

- Būtina proaktyvi Lietuvos atstovybių veikla užsienio valstybėse. Rekomenduotina, kad valstybės tarnautojai bei pareigūnai tiek Lietuvoje, tiek užsienio valstybėse imtųsi aktyvios prevencinės šviečiamosios veiklos, lietuvių kalba parengtų ir išplatintų (per vietos NVO, teisėsaugos institucijas, kitas organizacijas, kurios gali „kontaktuoti su auka) informacinius „paketus“, kuriuose būtų nurodoma, kur prekybos žmonėmis auka gali kreiptis, kaip veikia atskiros šalies aukų pagalbos ir paramos sistema, kokios paslaugos teikiamos ir kt. Informacija užsienio šalyse turi būti platinama per lietuvių bendruomenes, vietos nevyriausybinės ir kitas organizacijas, kurios dirba su prekyba žmonėmis aukomis;
- Greta įvardytos prevencinės šviečiamosios veiklos Lietuvoje ir užsienyje, būtina nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis asmenų reintegracijos bei resocializacijos skatinamoji veikla, t. y. efektyvi pagalbos jau aukomis tapusių asmenų sistema, kuria remiantis tokie asmenys galėtų nedelsiant gauti psichologinę, finansinę ir kitokią pagalbą ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje.

- Būtina sustiprinti kontrolę organizacijų, teikiančių įdarbinimo užsienyje paslaugas. Esant pagrįstiems įtarimams dėl jų dalyvavimo prekybos žmonėmis versle neatidėliotinai taikyti griežtas valstybės prievartos priemones, viešinant šiuos atvejus per žiniasklaidą, kartu užsitikrinant atitinkamą preventicinį poveikį;
- Į policijos (taip pat pasienio apsaugos pareigūnų) rengimo programas įtraukti prekybos žmonėmis temą. Nebūtinai atskiras dalykas, tačiau tikslinga išplėsti atskiras dalykų (pvz., kriminologijos, viktimologijos, baudžiamosios teisės ar kt.) programas, kartu suteikiant bazinių žinių apie prekybos žmonėmis teisinius ir socialinius aspektus;
- Būtina sistemiškai peržiūrėti pagalbos ir paramos aukai „sistemą“ Lietuvoje, kartu atsisakant paveldėto sovietinio modelio, kai nėra koordinacinės organizacijos nepertraukiamai ir sistemiškai besirūpinančios aukų socialinės – teisinės apsaugos sistemos užtikrinimu. Rekomenduotina sukurti neprojektine veikla grindžiamą organizaciją (kitos institucijos, departamento ar kt. padalinį), kuri būtų atsakinga už pagalbos ir paramos aukoms (įskaitant ir prekybos žmonėmis) sistemos palaikymą ir vystymą. Lietuvos eklektinis modelis nėra nei pragmatiškas nei veiksmingas.

- Valstybėje veikiančios nevyriausybinės organizacijos turėtų skirti daugiau dėmesio ir labiau pasiruošti nuo prekybos žmonėmis nukentėjusių vyrų reintegracijai į visuomenę, darbo rinką bei tokių asmenų reabilitacijai. Kol kas NVO tokioms galimoms situacijoms visiškai nepasiruošusios, visuomenės informavimo priemonėse itin retai galima aptikti informacijos apie nukentėjusiems vyrams teikiamą pagalbą. Taigi būtina sukurti programas bei jų priemones, kurias NVO būtų pajėgios efektyviai ir laiku taikyti, esant nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis vyrų pagalbos poreikiui.
- Siekiant prevenciškai veikti jaunimą būtina imtis nestandartinių sprendimų, t.y. skleisti informaciją per jų socialinius tinklus, nuolat platinti informacinius (ypač elektroninius, kurie praktiškai nekainuoja) pranešimus per jaunimo forumus, renginius (ypač alternatyvius, nekomercinius, mažai viešinamus, nemasinius, turinčius teigiamos subkultūros aspektus), taip pat organizuoti jaunimo diskusines laidas per televiziją ir kt.
- Siekiant geresnio visos visuomenės informavimo, organizuoti informacinę kampaniją panaudojant socialinę reklamą (ypač video klipus) ir kitas didelį efektyvumą užtikrinančias priemones;

- Valstybė turėtų tinkamai sureguliuoti finansavimo klausimus ir laiku teikti nevyriausybinėms organizacijoms, vadinamąjį „aukos krepšelį“. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija atlieka NVO projektų atranką dėl prekybos žmonėmis aukų reintegracijos, paramos ir kitų klausimų, o Policija dažnai siunčia prekybos žmonėmis aukas į NVO, tačiau projektų finansavimas vėluoja, todėl stringa ir visas likęs nukentėjusiųjų perdavimo nevyriausybinėms organizacijoms, pagalbos jiems procesas. Tinkamas finansavimo mechanizmo sureguliuojimas padarytų aukų reintegracijos, žalos kompensavimo sistemą efektyvesnę.

IŠVADOS

- Prekyba žmonėmis pasižymi itin dideliu latentišku. Šio reiškinio specifiškumas lemia tai, kad daugeliu atvejų teisėsauga pamato tik pavienius viktimizacinius procesus ar/ir jų padarinius. Tad siekiant gilesnio šio reiškinio pažinimo, masto įvertinimo būtini atskiri atrankiniai tyrimai ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio valstybėse (pvz., viktimologiniai tyrimai keliose užsienio šalyse, kuriose koncentruojasi didesnis kiekis išvykusių Lietuvos piliečių);
- Situacijos analizė parodė, kad prekyba žmonėmis suvokiama ir vertinama išskirtinai tarptautiniu aspektu, tačiau nepagrįstai neanalizuojama, netiriama situacija, kai prekybos žmonėmis auka bei „pirkėjas“ yra Lietuvoje. Tad tikslinga atlikti atrankinį tyrimą ir šiuo aspektu, siekiant atskleisti nacionalines (lokalias) prekybos žmonėmis formas, jų realizavimo modelius;
- Prekybos žmonėmis situacija gali kisti priklausomai nuo intervencijos intensyvumo, t.y. aktyviau dirbant, skiriant didesnę dėmesį – aukų skaičius didės, tačiau tai nereiškia, kad didėja pats mastas. Tikėtina, kad tai bylos apie teisėsaugos intervencijos rezultata, efektyvesnę darbą ar pan. Tad „pri-

sirišimas“ prie statistinių duomenų nėra tikslingas ir informatyvus kriminologiniu aspektu.

- Matyti, jog prekybą žmonėmis ir jos požymius Lietuvoje sąlyginai keičia susiklosčiusi ekonominė situacija, su ja besisiejantys socialiniai procesai, tokie kaip nedarbas bei jo augimas valstybėje, silpnesnių visuomenės grupių (moterų, vaikų, pensininkų, neįgaliųjų) socialinių teisių ignoravimas, šeimos, kaip vertybės sumenkėjimas, lengvo uždarbio vaikymasis ir materialių gėrybių išaukštinimas. Tačiau tiesioginių ryšių tarp ekonominio nuosmukio ir prekybos žmonėmis masto, jų kitimo nereikėtų kategoriškai susieti į vieną visumą, kaip neginčijamą priežasties-pasekmės santykį.
- Apibendrinant prekybos žmonėmis aukų charakteristikas pasakytina, jog vis dar tebevyrauja tendencija, kad aukomis tampa daugiausia asmenys (ypač merginos), kurių amžius svyruoja nuo 18 iki 25 metų. Dažnai, tai yra žmonės iš asocialių šeimų ar vaikų namų, taip pat vaikai, patyrę smurtą šeimose. Potencialių aukų rodiklis yra ne tik asmens amžius bei gyvenimo patirtis, bet ir išsilavinimas. Galima daryti išvadą, jog daugiausia prekybos žmonėmis aukų - tarp žemiausią išsilavinimą turinčių asmenų (vidurinių, specialųjų, aukštesnųjų ir pan.). Visgi dabartinis laikotarpis jau leidžia stebėti ir šio rodiklio pokytį – daugėja aukštąjį išsilavi-

nimą turinčių asmenų, kurie tampa prekybos žmonėmis aukomis. Tokias tendencijas, manytina, taip pat diktuoja ekonominė recesija, socialinių problemų didėjimas: nedarbo augimas, kuomet net aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys nebegali užsitikrinti darbo vietos, normalaus pragyvenimo lygio, o tai skatina jų migraciją ir neretai desperatišką bet kokio pobūdžio darbo paiešką, kad galėtų apskritai išgyventi bei išlaikyti savo šeimas.

- Galima pastebėti, jog Lietuvos prekybos žmonėmis statistikoje labai ženklių svyravimų penkerių metų periodu (2005-2009 m.) nematyti, tačiau vargu ar galima daryti aiškesnes išvadas matant tokius nedidelius registruoto nusikalstamumo skaičius. Ypač sunku plačiau kalbėti apie prekybą vaikais, kuri statistikoje apskritai beveik neregistruojama per pastaruosius penkerius metus.
- Valstybė turėtų daugiau dėmesio skirti prekybos vaikais bei jų seksualinio išnaudojimo klausimams, ne tik bendrajai prekybos žmonėmis problematikai. Į tai turėtų būti ypač atsižvelgiama ekonominės krizės kontekste, kadangi, kaip minėta, prognozuojamas įvairesnis prekybos žmonėmis (vaikais) aukos portretas, naujos tokios prekybos formos ir būdai (pvz.: suintensyvėjusi prekyba vaikais, siekiant juos įtraukti į nusikalstamas veikas). Ypač turėtų būti atkreipia-

mas dėmesys į viktimizacijos procesus bei vaikų-aukų resocializaciją, įvairiapusę pagalbą jiems, nes iki šiol tam dėmesio skiriama nepakankamai.

- JAV Valstybės departamento Stebėjimo ir prekybos žmonėmis kontrolės biuro 2008 bei 2009 m. ataskaitose apie Lietuvą pažymima, kad mūsų šalis yra viena iš labai sėkmingai su prekybos žmonėmis nusikaltimais kovojančių pasaulio valstybių. Didelės pastangos dedamos prevencijai bei teisės aktų tobulinimui.
- Lietuvai nėra pareikšta reikšmingų pastabų dėl teisės aktų spragų, trūkumų, nesuderinamumo su ES ir tarptautine teise. Mūsų šalies teisės aktai iš esmės atitinka Jungtinių Tautų, ES, Europos Tarybos, Interpolo, Europolo, kitų tarptautinių organizacijų nustatytus prekybos žmonėmis bei prostitucijos kontrolės ir prevencijos reikalavimus. Tačiau kartu dera atsižvelgti į išsakytą kritiką dėl pernelyg tiesioginio tarptautinių teisės aktų formuluočių inkorporavimo į nacionalinę teisinę bazę.

LITERATŪRA

Teisės aktai:

Lietuvos Respublikos Seimas:

1. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Valstybės Žinios 1985, Nr. 1-1 (2009 m. liepos 15 d., įstatymo Nr. ADM, redakcija);
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės Žinios 2000, Nr. 89-2741 (2009 m. liepos 9 d., įstatymo Nr. VIII-1968, redakcija);
3. Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas. Valstybės Žinios 2005, Nr. 85-3140 (2008 m. lapkričio 14 d., įstatymo Nr. X-296, redakcija);
4. Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas. Valstybės Žinios 1996, Nr. 116-2696 (2006 m. spalio 19 d., įstatymo Nr. I-1626 redakcija);
5. Lietuvos Respublikos Seimo Europos reikalų komiteto ir užsienio reikalų komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos Seimo prioritetų pagal Europos Komisijos teisėkūros ir darbo programą. Dokumento Nr.: KOM

(2008) 712 galutinis, 2009 m. sausio 28 d., Nr. ES-08-01, Vilnius.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė:

6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009-2012 metų programos patvirtinimo. 2009 m. rugsėjo 9 d., Nr. 1104, Vilnius.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009-2012 metų programa. Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 9 d. nutarimu Nr. 1104.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Belgijos Karalystės Vyriausybės susitarimas dėl policijų bendradarbiavimo. Valstybės Žinios 2004 m. liepos 20 d., Nr. 112-4174.

Publikacijos (vadovėliai, monografijos, straipsniai, pranešimai):

Lietuvių kalba:

9. Dr. Bazylevas I. Prekybos žmonėmis prevencija (taip pat ir prostitucijos klausimais). Vilnius, 2002 m. balandžio 11 d.;

10. Fedosiuk. O. Prekybos žmonėmis nusikaltimo normos naujosios redakcijos (2005 m. birželio 23 d.) aiškinimo ir taikymo problemos. Jurisprudencija Nr. 8(98), 2007, Vilnius;
11. Fedosiuk O. Prekyba žmonėmis baudžiamajoje teisėje ir teismų praktikoje. Teisė Nr. 54, 2005, Vilnius.
12. Mickevičius D., Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintų prekybos žmonėmis ir vaiko pirkimo arba pardavimo sudėčių atitikties Lietuvos Respublikos tarptautinėms sutartims ir Europos Sąjungos teisei aspektai. Teisė, 2005, Vilnius.;
13. Doc. dr. Purvaneckienė G., Moterys ir vyrai Lietuvos visuomenėje – 2009 m. Moterų ir vyrų padėties pokyčių visose srityse išplėstinis tyrimas ir vertinimas. Tyrimo ataskaita, 2009, Vilnius.;
14. Prekyba žmonėmis: prevencija, aukų apsauga, problemos, sprendimo būdai. Lietuvos žmogaus teisių centras. 2006, Vilnius.;
15. Prekybos žmonėmis pavojai ir prevencinė veikla mokykloje. Tarptautinė migracijos organizacija, 2004, Vilnius.;

16. Prekyba moterimis. Problema, prevencija, pagalba aukoms.// Tarptautinė migracijos organizacija ir Vilniaus universitetas, 2004, Vilnius.;
17. Prekyba moterimis ir vaikai: metodiniai patarimai pedagogams. Prevencinės veiklos aspektai Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ministerija, Lietuvos Respublikos švietimo ministerija, 2003, Vilnius.;
18. Sipavičienė A. Ekonominės krizės poveikis migracijai ir migrantams: padėtis pasaulyje ir Lietuvoje. Padalomoji medžiaga. Vilnius, 2009 m. gegužės 22 d.;

Anglų kalba:

19. Dottrige M., Child trafficking for sexual purposes. A contribution of ECPAT International to the World Congress III against Sexual Exploitation of Children and Adolescents. Rio de Janeiro, Brazil, 2008 November 25-28.;
20. Dowling S., Moreton K., Wright L. Trafficking for the purposes of labour exploitation: literature review. Home office online report, 10/07.;
21. O'Connor M., Healy G. Ryšys tarp prostitucijos ir prekybos žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais. Informacinis vadovas, 2006.;

22. Trafficking in Persons. Global patterns. United Nations Office on drugs and crime, 2006.;
23. Trafficking in human beings. United Nations expert group meeting on international migration and development, 2005, New York.;

Statistinė informacija

Prieiga per internetą:

24. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos: www.ird.lt;
25. JAV ambasada Lietuvos Respublikoje: www.vilnius.usembassy.gov;
26. JAV Valstybės departamentas: www.state.gov;
27. Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos: www.migracija.lt;
28. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės: www.stat.gov.lt;
29. Jungtinių Tautų Narkotikų ir nusikaltimų biuras: www.unodc.org.

Internetiniai NVO ir valstybinių institucijų tinklapiai:

Nevyriausybinių organizacijų:

30. AIDS ir užkrečiamųjų ligų centras: www.ulac.lt;

31. Dingusių žmonių šeimų paramos centras:

www.missing.lt;

32. Lietuvos Caritas: www.caritas.lt;

33. Moterų informacijos centras: www.lygus.lt;

Valstybinės ir tarpvyriausybės institucijos:

34. Baltijos jūros valstybių taryba: www.cbss.org

35. Lietuvos Teisės institutas: www.teise.lt;

36. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija:

www.urm.lt;

37. Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras:

www.iom.lt;

Ekspertiniai interviu:

38. Lietuvos Teisės institutas. Kriminologijos skyrius. Ty-
rėjas Simonas Nikartas;

39. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Baudžiamųjų bylų
skyrius. Mykolo Romerio Universitetas. Teisėjas, Doc.
dr. Olegas Fedosiukas;

40. Lietuvos Respublikos Generalinė prokuratūra. Ikiteis-
minio tyrimo kontrolės skyrius. Prokuroras Erikas Vai-
tekūnas;

41. Lietuvos Respublikos Kriminalinės policijos biuras.
Prekybos žmonėmis tyrimų skyrius. Viršininė Reda
Sirgedienė.

P R I E D A I

Priedas Nr. 1

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

**DĖL PREKYBOS ŽMONĖMIS PREVENCIJOS IR
KONTROLĖS 2009–2012 METŲ PROGRAMOS
PATVIRTINIMO**

2009 m. rugsėjo 9 d. Nr. 1104

Vilnius

Igyvendindama Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008–2012 metų programos įgyvendinimo priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. vasario 25 d. nutarimu Nr. 189 (Žin., 2009, Nr. [33-1268](#)), 3 lentelės 254 punktą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a :

1. Patvirtinti Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009–2012 metų programą (pridedama).

2. Rekomenduoti savivaldybėms, Generalinei prokuratūrai, Nacionalinei teismų administracijai ir Teisės institutui dalyvauti vykdant šiuo nutarimu patvirtintos Prekybos žmonių prevencijos ir kontrolės 2009–2012 metų programos įgyvendinimo priemones.

Ministras Pirmininkas

Andrius Kubilius

Vidaus reikalų ministras

Raimundas Palaitis

PREKYBOS ŽMONĖMIS PREVENCIJOS IR KONTROLĖS 2009–2012 METŲ PROGRAMA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės 2009–2012 metų programa (toliau vadinama – ši programa) – Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programos, kuriai pritarta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. 62 (Žin., 2002, Nr. [6-231](#)), ir Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 19 d. nutarimu Nr. 558 (Žin., 2005, Nr. [65-2333](#)), nuosekli tąsa.

2. Ši programa parengta atsižvelgiant į Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programos įgyvendinimo rezultatus, problemas, poreikį toliau vykdyti pasiteisinusias minėtos programos priemones, taip pat naujas prekybos žmonėmis tendencijas Lietuvoje ir užsienyje. Ieškant ge-

riausių prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės priemonių, atsižvelgta į geriausių užsienio valstybių ir tarptautinių organizacijų patirtį ir rekomendacijas, kaip kovoti su prekyba žmonėmis.

3. Prekybos žmonėmis prevencija ir kontrolė pirmiausiai grindžiama sisteminiu požiūriu, t. y. kovai su nusikalstamomis veikomis, numatytomis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (Žin., 2000, Nr. [89-2741](#)) 147, 147¹, 157, 307 ir 308 straipsniuose (toliau vadinama – veikos, susijusios su prekyba žmonėmis), turi būti tobulinama ir plėtojama bendra valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, nevyriausybinių organizacijų veiksmų prieš prekybą žmonėmis koordinavimo sistema (toliau vadinama – koordinavimo sistema).

4. Šios programos įgyvendinimas grindžiamas nediskriminavimo dėl lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės principu.

II. APLINKOS ANALIZĖ

5. Veiksniai, lemiantys prekybą žmonėmis, Lietuvoje mažai kinta. Kinta tik prekybos žmonėmis formos, mastas, potencialių prekybos žmonėmis aukų verbavimo taktika ir išnau-

dojimo būdai. Prekybai žmonėmis vis dar milžinišką įtaką daro socialiniai ir ekonominiai veiksniai, kurie lemia žmogaus gerovę valstybėje, be to, vidaus ir išorės (regioniniai ir globalūs) veiksniai, kurie neabejotinai susiję su vidiniais veiksniais.

6. Pagrindiniai vidaus veiksniai:

6.1. nestabili materialinė asmens būklė, skatinanti imtis neteisėtos veiklos arba išvykti uždarbiauti į užsienio valstybes;

6.2. sunkiai įsitvirtinanti lyčių lygybė – į moterį vis dar neretai žiūrima kaip į seksualinių paslaugų teikėją;

6.3. šeimos, kaip socialinės vertybės, menkėjimas;

6.4. pinigų, kaip esminės vertybės, aukštinimas visuomenėje, skatinantis jaunas žmones ieškoti lengvo ir greito uždarbio.

7. Pagrindiniai išorės (regioniniai ir globalūs) veiksniai:

7.1. didelė prostitucijos paslaugų paklausa Vakarų valstybėse;

7.2. aktyvi etninių organizuotų nusikalstamų struktūrų veikla užsienio valstybėse;

7.3. nevienoda teisinė atsakomybė už prekybą žmonėmis skirtingose valstybėse.

8. Prekybos žmonėmis egzistavimą lemia ir globalizacijos liberalizuojamos visuomenės ir asmens vertybės. Net 32 procentai asmenų, kurie Tarptautinės migracijos organizacijos

Vilniaus biuro depersonalizuotoje duomenų apie nukentėjusiuosius nuo prekybos žmonėmis bazėje 2008 metais užregistruoti kaip nukentėję nuo prekybos žmonėmis, žinojo, kad vyksta į užsienį dirbti pasilinksminimo sferoje ir teikti prostitucijos paslaugas. Nevienoda teisinė atsakomybė už vertimąsi prostitucija ir (arba) naudojimąsi prostitucijos paslaugomis įvairiose valstybėse taip pat prisideda prie prekybos žmonėmis plitimo, ypač po to, kai Lietuva prisijungė prie Šengeno erdvės ir įsigaliojo bevizis režimas su JAV.

9. Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro depersonalizuotos duomenų bazės duomenimis, pagrindinė nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis paskirties valstybė – vis dar Jungtinė Karalystė. Tačiau jų šioje valstybėje mažėja – 2005 metais iš Jungtinės Karalystės grįžo 32 tokie asmenys (2006 metais – 26, 2007 metais – 19, o 2008 metais – 17). Kita svarbi prekybos žmonėmis paskirties valstybė – Vokietija. 2008 metais Lietuvoje į nevyriausybinės organizacijas pagalbos kreipėsi 9 asmenys, minėtoje valstybėje nukentėję nuo prekybos žmonėmis (2005 metais – 14, 2006 metais – 7, 2007 metais – 2). Iš Graikijos 2008 metais grąžinti 3 tokie asmenys, iš

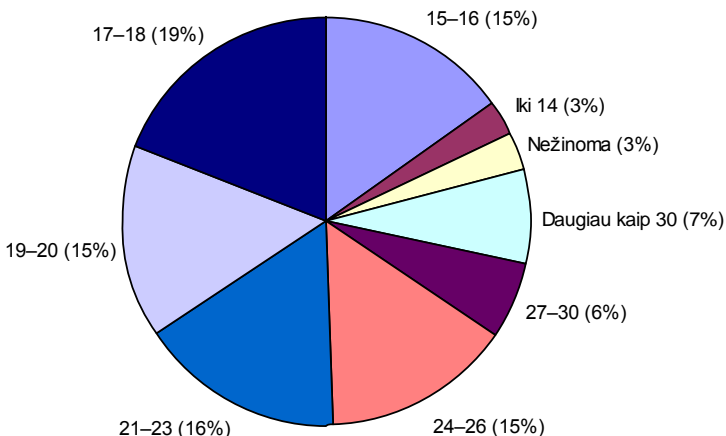
Airijos – 2 asmenys, iš Italijos, Ispanijos, Prancūzijos, Čekijos grįžo po 1 asmenį⁸⁸. Jiems suteikta pagalba.

10. 2006–2008 metų Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro depersonalizuotos duomenų bazės duomenys rodo, kad į prekybą žmonėmis dažniau įtraukiami asmenys, turintys žemesnį nei vidurinį išsilavinimą. Minėtos duomenų bazės duomenimis, nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis išsilavinimo vidurkis kasmet mažėja. 2008 metais net 40 procentų nukentėjusiųjų neturėjo pagrindinio išsilavinimo (nebuvo baigę 10 klasių), 10 procentų nukentėjusiųjų turėjo pagrindinį išsilavinimą (2007 metais 36 procentai nukentėjusiųjų neturėjo pagrindinio išsilavinimo, 14 procentų turėjo pagrindinį išsilavinimą; 2006 metais 35 procentai nukentėjusiųjų neturėjo pagrindinio išsilavinimo, 10 procentų turėjo pagrindinį išsilavinimą). Didžiuma nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis – asmenys nuo 15 iki 20 metų. 2006 metais buvo 55 procentai, 2007 metais – 46 procentai, 2008 metais – 49 procentai minėto amžiaus asmenų. Nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis amžius pateiktas paveiksle.

---

⁸⁸ Čia pateikti Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro ataskaitų apie nukentėjusiuosius nuo prekybos žmonėmis socialinę pagalbą teikiančiose institucijose duomenys (2006–2008 metai).

11.

Pav. Nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis amžius (Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro depersonalizuotos duomenų bazės 2008 metų duomenys)

12. Analizuojant Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro ir Užsienio reikalų ministerijos pateiktus duomenis, matyti, kad nukentėjusieji nuo prekybos žmonėmis vis labiau pasitiki Lietuvos Respublikos diplomatinėmis atstovybėmis ir konsulinėmis įstaigomis užsienio valstybėse – į jas 2008 metais kreipėsi 15 nukentėjusiųjų (2007 metais – 7 nukentėjusieji). Be to, Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro depersonalizuotos duomenų bazės duomenimis, 2008 metais 67 procentai, 2007 metais 52 procentai, 2006 metais 50 procentų nukentėjusiųjų į socialinę pagalbą teikiančias nevy-

riausybines organizacijas buvo nusiųsti teisėsaugos institucijų, kitų valstybės institucijų ir įstaigų.

13. Asmenys ir organizuotos nusikalstamos struktūros, vykdančios veikas, susijusias su prekyba žmonėmis (toliau vadinama – prekeiviai žmonėmis), verbuoja socialiai pažeidžiamus asmenis, atsižvelgdami į skirtingą jų socialinę, ekonominę ir kultūrinę padėtį visuomenėje. Atsižvelgiant į vietos ir tarptautines sąlygas, potencialių prekybos žmonėmis aukų verbavimo taktika gali skirtis, tačiau prekeivių žmonėmis ketinimai beveik visais atvejais tokie pat – pasipelnyti iš aukos išnaudojimo. Prekeiviai žmonėmis įvairiais būdais (nuo psichologinio smurto iki visiško aukos izoliavimo nuo išorės aplinkos) stengiasi kuo labiau kontroliuoti auką, verčia ją paklusti. Tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje prekeiviai žmonėmis aukas verbuoja apgaule, žadėdami padorius ir gerai mokamus darbus (indų plovėjos, auklės, namų tvarkytojos ir panašiai). Dažniausi aukų verbavimo būdai: grupinis ir individualus verbavimas, tikslinis ir atsitiktinis verbavimas, apgaulė, įkalbinimas ir šantažas, tai priklauso nuo to, ar verbuojama viena ar kelios aukos, ar auka yra verbuojama atsitiktinai, kaip auka įkalbinama.

13. Prekybos žmonėmis būklės Lietuvoje stebėsenos mechanizmo sukūrimas – vienas svarbiausių klausimų, kurį 2008 metais sprendė Europos saugumo ir bendradarbiavimo or-

ganizacija (toliau vadinama – ESBO), Europos Sąjunga (toliau vadinama – ES) ir Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras. Siekiant sukurti minėtą mechanizmą, Lietuvos kriminalinės policijos biure įdiegta operatyvinės informacijos sistema, sujungta su taktinės ir strateginės informacijos apie asmenis, susijusius su prekyba žmonėmis (įtariamuosius, kaltinamuosius, nukentėjusiuosius ir liudytojus), centralizuoto kaupimo, tvarkymo, analizės ir naudojimo sistema.

14. Lietuvoje veikia ir Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro depersonalizuota duomenų bazė, kurioje nukentėjusieji nuo prekybos žmonėmis identifikuojami pagal Protokolo dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildančio Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (Žin., 2003, Nr. [49-2166](#)), 3 straipsnį, nesvarbu, ar nukentėjusysis nuo prekybos žmonėmis dalyvauja ikiteisminiame tyrime. Informatikos ir ryšių departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos kaupia duomenis apie asmenis, ikiteisminio tyrimo pripažintus nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis, ir įtariamuosius pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 147, 147¹, 157 straipsnius. Be to, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, vadovaudamasi nevyriausybinų organizacijų kasmet teikiamais duomenimis apie

įgyvendinamus esamų ir potencialių nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos socialinės integracijos projektus, Vidaus reikalų ministerijai teikia depersonalizuotus duomenis apie esamus ir potencialius nukentėjusiuosius nuo prekybos žmonėmis arba priverstinės prostitucijos ir jiems suteiktą pagalbą. 2005–2008 metų duomenys (išskyrus operatyvinės informacijos sistemos duomenis) pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė

	2005 metai	2006 metai	2007 metai	2008 metai
1	2	3	4	5
Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistika (duomenys apie asmenis, ikiteisminio tyrimo pripažintus nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 147 straipsnį „Prekyba žmonėmis“)	25	27	11	25
Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro depersonalizuota duomenų bazė (duomenys apie nukentėjusiuosius nuo prekybos žmonėmis)	135	110	56	86

1	2	3	4	5
Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenys apie esamus ir potencialius nukentėjusiuosius nuo prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos ir nevyriausybiinių organizacijų jiems suteiktą pagalbą	287	402	438	621

15. Svarbu paminėti, kad Lietuvai, įstojusiai į ES ir intensyviai plėtojančiai ekonomiką, kyla nauja grėsmė – imigrantų iš kaimyninių ir Azijos valstybių srautas, kuris gali sukurti prekybos žmonėmis Lietuvoje, kaip paskirties valstybėje, problemą, todėl labai svarbu jau dabar numatyti šio prognozuojamo reiškinio prevencijos priemones.

16. Lietuvai prisijungus prie Šengeno erdvės, jos piliečiams suteikta laisvė judėti Šengeno erdvės valstybėse. Tai kelia ir naujas kovos su prekyba žmonėmis problemas – mažėja valstybės galimybės kontroliuoti piliečių (taip pat nepilnamečių) judėjimą, todėl ypač turi būti rūpinamasi prevencija ir švietimu prekybos žmonėmis klausimais. Įsigaliojęs bevizis režimas su JAV irgi gali skatinti pigios darbo jėgos migraciją iš Lietuvos, ypač esant ekonominiam nuosmukiui.

17. Lietuvoje sukurta pagal pakopinį principą veikianti koordinavimo sistema. Pirmąją koordinavimo sistemos pakopą

sudaro ir visos sistemos veiklą organizuoja nacionalinis koordinatorius prekybos žmonėmis prevencijos ir kovos su šiuo reiškinio klausimais, paskirtas vidaus reikalų ministro 2007 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. 1V-109. Antroji pakopa – vidaus reikalų ministro 2007 m. gegužės 8 d. įsakymu Nr. 1V-173 sudaryta tarpžinybinė darbo grupė, kurios veikloje dalyvauja visų Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programos priemonės įgyvendinančių institucijų atstovai. Trečioji pakopa – 10 policijos pareigūnų teritorinėse policijos įstaigose (po vieną policijos pareigūną kiekvienoje teritorinėje policijos įstaigoje) kovos su prekyba žmonėmis funkcijai atlikti. Šie pareigūnai teritoriniu principu bendradarbiauja su savivaldybių institucijų atstovais, švietimo, socialiniais darbuotojais ir nevyriausybinių organizacijų atstovais. Pagal šią programą ketinama formalizuoti šį bendradarbiavimą savivaldybėse – sudaryti prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės koordinacines darbo grupes, kurių tikslas – savivaldybės lygmeniu spręsti klausimus, kylančius dėl veikų, susijusių su prekyba žmonėmis. Darbo grupių uždaviniai būtų – nustatyti pagrindinius veiksnius, lemiančius prekybą žmonėmis savivaldybėje, pagal galimybes inicijuoti ir organizuoti prekybos žmonėmis prevencijos priemones ir užtikrinti kompleksinę socialinę pagalbą nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis savivaldybėje, taip pat spręsti

kitas su prekybos žmonėmis prevencija ir kontrole susijusias problemas.

18. Lietuvos Respublikos institucijų ir įstaigų, nevyriausybinių ir tarptautinių organizacijų bendro darbo pastangomis Lietuvoje jau dabar veikia nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis identifikavimo sistema, kurią sudaro šios programos 14 punkte nurodyti duomenys, gauti iš Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro depersonalizuotos duomenų bazės, Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

19. Įgyvendinant Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programą, nuolat tobulinta teisės sistema. Lietuvos Respublikos teisės aktai iš esmės atitinka Jungtinių Tautų, ES, Europos Tarybos, Interpolo, Europolo ir kitų tarptautinių organizacijų nustatytus prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės ir prevencijos reikalavimus. Nuo 2005 m. birželio 23 d. nustatyta baudžiamoji atsakomybė už išnaudojimą priverstiniam darbui, taip pat atsakomybė už prekybą žmonėmis juridiniams asmenims, o tai labai svarbu traukiant baudžiamojon atsakomybėn modelių, įdarbinimo, turizmo agentūras ir kitus juridinius asmenis, padariusius veikas, susijusias su prekyba žmonėmis. 2009 m. kovo 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos

kompensavimo įstatymo pakeitimo įstatymas (Žin., 2008, Nr. [137-5387](#)), kuris išplečia smurtinio nusikaltimo sąvoką – ji apima ir prekybą žmonėmis. Šio įstatymo pakeitimai leidžia nusi-kaltimu padarytos turtinės ir neturtinės žalos kompensaciją gauti ir nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis. Siekiant mažinti prostitucijos paslaugų paklausą, nuo 2005 m. birželio 16 d. pagal Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidi-mų kodekso (Žin., 1985, Nr. [1-1](#)) 182¹ straipsnį administraci-nė atsakomybė kyla ne tik už vertimąsi prostitucija, bet ir už at-lygintiną naudojimąsi prostitucijos paslaugomis.

20. Lietuva 2008 m. vasario 13 d. pasirašė 2005 m. ge-gužės 16 d. Varšuvoje priimtą Europos Tarybos konvenciją dėl veiks-mų prieš prekybą žmonėmis, prie kurios rengimo aktyviai prisidėjo. Šioje konvencijoje daugiau nei kituose galiojančiuo-se tarptautiniuose dokumentuose dėmesio skiriama nukentėju-sių nuo prekybos žmonėmis teisių ir laisvių apsaugos stiprini-mui.

21. Siekiant mažinti prekybos žmonėmis mastą, įgyven-dinant Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programą, ypač daug dėmesio skirta švietimo ir mo-kymo sistemos kūrimui. Įgyvendindama minėtą programą, Vi-daus reikalų ministerija kartu su nevyriausybinėmis organizaci-jomis ir Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuru

kasmet visuomenei (tikslinėms rizikos grupėms, ypač nepilnamečiams) organizavo informacines kampanijas, per kurias kalbėta apie prekybos žmonėmis keliamą pavojų. Svarbu ir tai, kad, Vidaus reikalų ministerijos užsakymu atliekamų visuomenės nuomonės apklausų duomenimis, Lietuvoje 2005–2008 metais itin padaugėjo žmonių, žinančių apie prekybos žmonėmis keliamą pavojų, tačiau sumažėjo tokių, kurie bijo tapti šio nusikaltimo aukomis.

22. Švietimo ir mokslo ministerija į bendrojo lavinimo etikos ir pilietinio ugdymo pagrindinės mokyklos programas įtraukė prekybos žmonėmis ir prostitucijos klausimus, į etikos programą – rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo kursą, kuris skatina mokinius ugdytis brandų požiūrį į vyrų ir moterų santykius, lyčių lygybę, neigiamą požiūrį į seksualinę prievartą, prostituciją, pornografiją, moko saugotis seksualinės skriaudos ir pavojų. Be to, į pilietiškumo pagrindų kursą įtraukti vaiko ir žmogaus teisių ir šių teisių apsaugos, lyčių lygybės, nepilnamečių nusikalstamumo, prekybos žmonėmis, skurdo, socialinės atskirties, smurto ir patyčių klausimai. Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos 2005 metais parengė Ankstyvosios prevencijos veiksnių užkardant neteisėtą nepilnamečių išvežimą į užsienį, siekiant juos parduoti, metodines rekomendacijas.

23. 2005–2008 metais organizuotas mokymas savivaldybių ir socialiniams darbuotojams, socialiniams pedagogams, klasių auklėtojams, sveikatos apsaugos darbuotojams, policijos, prokuratūros, migracijos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos pareigūnams, visuomenės informavimo priemonių atstovams.

24. Gerinant ankstyvąją prevenciją, skirtą potencialioms prekybos žmonėmis aukoms, internetu ir telefonu joms teikti patarimai ir konsultacijos. Per 2008 metus kvalifikuotą teisininko, socialinio darbuotojo, psichologo patarimą ar konsultaciją internetu vidutiniškai gavo 135, o telefonu – 350 besikreipusių potencialių prekybos žmonėmis aukų⁸⁹.

25. Įgyvendinus Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programą ir Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programą, Lietuvoje sukurta ir veikia nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis pagalbos sistema. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 2005–2008 metais nevyriausybinių organizacijų vykdė 52 projektus (15 iš jų vykdyta 2008 metais), skirtus nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis socialinei para-

---

⁸⁹ Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro pateiktų ataskaitų apie patarimų ir konsultacijų teikimo potencialioms prekybos žmonėmis aukoms veiklą įgyvendinant 2007 m. sutartį Nr. 1VL-727 ir 2008 m. papildomą susitarimą prie minėtos sutarties Nr. 1VL-122 duomenys.

mai, apsaugai ir gražinimui į visuomenę. Tvirtai galima teigti, kad kiekvienas nevyriausybinėms organizacijoms arba Lietuvos teisėsaugos institucijoms žinomas nukentėjusysis nuo prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos sulaukia socialinės, teisinės, medicininės ir kitokios pagalbos. Vidaus reikalų ministerijos užsakymu Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras parengė nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis gražinimo į Lietuvą sistemą.

26. Kad gerėtų valstybės institucijų ir įstaigų, nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimas kontroliuojant prekybą žmonėmis, Teisės institutas 2005 metais parengė Valstybės institucijų ir įstaigų bei nevalstybinių organizacijų bendradarbiavimo kontroliuojant prekybą žmonėmis koncepciją. Vidaus reikalų ministerija 2009 m. gruodžio 3 d. Vilniuje surengė mokslinę praktinę konferenciją „Valstybės institucijų ir nevalstybinių organizacijų bendradarbiavimas kovojant su prekyba žmonėmis“.

27. Lietuvoje sukurta ir veikia teisėsaugos institucijų, aktyviai kovojančių su prekyba žmonėmis, sistema. 2006 metais Lietuvos kriminalinės policijos biure įsteigtas specializuotas Prekybos žmonėmis tyrimo skyrius. 2007 metais aukštesnės pakopos policijos komisariatuose įsteigta 10 papildomų pareigybių kovai su prekyba žmonėmis. Nuo 2006 metų Generalinė-

je prokuratūroje ir teritorinėse prokuratūrose kovos su prekyba žmonėmis srityje specializuojasi 32 prokurorai.

2 lentelėje pateikiami pagrindiniai baudžiamojo persekiojimo rezultatai 2005–2008 metais⁹⁰.

2 lentelė

Metai	Iš viso baudžiamųjų bylų	Iš teismą perduotos baudžiamosios bylos	Teisme išnagrinėtos baudžiamosios bylos	Baudžiamosios bylos, kurių tyrimas nutrauktas	Ištariamieji	Teisėsargai žinomi nukentėjusieji nuo prekybos žmonėmis	Nukentėjusieji nuo prekybos žmonėmis	Nuteistieji
2005	32	18	7	3	21	35	25	15
2006	26	21	7	3	19	28	27	10
2007	18	4	3	2	3	56	11	6
2008	18	10	7	7	22	102	25	13
Iš viso	94	52	22	12	65	221	88	64

⁹⁰ Lietuvos kriminalinės policijos biuro ir Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenys.

28. Lietuvos Respublikos kovos su prekyba žmonėmis pastangas teigiamai vertina tarptautinė bendruomenė. JAV valstybės departamentas kiekvienais metais pagal 2000 metų Prievartos ir prekybos žmonėmis aukų apsaugos įstatymą pasaulio mastu vertina užsienio valstybių vyriausybių pastangas kovoti su prekyba žmonėmis. Lietuva, įgyvendindama valstybinės kovos su prekyba žmonėmis priemones, jau 5 metus iš eilės patenka į pirmąją grupę valstybių, dedančių didžiausias kovos su prekyba žmonėmis pastangas. Apie Lietuvos prekybos žmonėmis kontrolę ir prevenciją teigiamai atsiliepiama ir JAV valstybės departamento pasaulinėje ataskaitoje apie žmogaus teisių padėtį 2008 metais. Be to, ESBO kartu su Vidaus reikalų ministerija, Užsienio reikalų ministerija ir Teisingumo ministerija 2007 m. spalio 25–26 d. Vilniuje surengė aukšto lygio konferenciją „Prekybos žmonėmis prevencija: problemos ir sprendimai“, taip pareikšdama pasitikėjimą Lietuva. Konferencijoje dalyvavo 140 atstovų iš daugiau nei 30 valstybių. Lietuva – vienintelė iš Šiaurės ir Baltijos valstybių, surengusi šią aukšto lygio konferenciją, prisijungė prie Jungtinių Tautų pasaulinės iniciatyvos prieš prekybą žmonėmis. Tai reikšmingas Lietuvos indėlis į kovą su prekyba žmonėmis įvertinimas.

29. 2007–2009 metais kasmet Vidaus reikalų ministerijos iniciatyva Lietuvoje surengti Europos policijos kolegijos

(CEPOL) seminarai „Prekyba žmonėmis ir nelegali imigracija“, skirti vadovaujantiems ES valstybių policijos ir kitiems statutiniams teisėsaugos pareigūnams. Juose dalyvavo vadovaujantieji ES policijos ir kiti statutiniai pareigūnai iš 15 ES valstybių. Lietuvos policijos pareigūnas vadovavo tarptautinei darbo grupei, rengusiai minėtų seminarų mokymo programos aprašą. Be to, 2008 m. gegužės 28 d. surengta regioninė aukšto lygio Interpolo konferencija, kurioje 50 valstybių atstovai aptarė ir prekybos žmonėmis bei nelegalios migracijos klausimus.

30. Prasidėjęs 2008 metais pasaulio ekonomikos nuosmukis itin palietė Lietuvą. Didėjantis nedarbas gali skatinti naujus migracijos srautus į Vakarų Europą, tai savo ruožtu gali sudaryti palankias prekybos žmonėmis Lietuvoje ir Lietuvos Respublikos piliečiais užsienio valstybėse sąlygas. Taigi svarbu stiprinti prekybos žmonėmis prevenciją ir kontrolę, toliau įgyvendinti pradėtas priemones, užkertančias kelią prekybai žmonėmis.

III. PROGRAMOS TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

31. Šios programos strateginis tikslas – valstybės lygmeniu nuosekliai, sistemingai spręsti su prekybos žmonėmis prevencija ir kontrole susijusias problemas.

32. Šios programos tikslai:

32.1. užkirsti kelią prekybai žmonėmis ir kovoti su ja;

32.2. apsaugoti nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis teises ir teikti jiems kompleksinę pagalbą, užtikrinti pagalbos nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis ir liudytojų apsaugos sistemų veikimą;

32.3. užtikrinti veiksmingą tarptautinį Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių kompetentingų institucijų ir įstaigų, nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimą kovojant su prekyba žmonėmis.

33. Šios programos uždaviniai:

33.1. tobulinti prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės teisinį reguliavimą;

33.2. savivaldybių lygmeniu stiprinti tarpžinybinį bendradarbiavimą prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės klausimais;

33.3. gerinti prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos prevenciją;

33.4. tobulinti socialines paslaugas teikiančių specialistų, taip pat specializuotų teisėsaugos pareigūnų, teisėjų ir kitų specialistų kvalifikaciją prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės klausimais;

33.5. išanalizuoti ir įvertinti baudžiamosios atsakomybės už prekybą žmonėmis taikymo problemas;

33.6. plėtoti kompleksinės pagalbos nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis teikimą;

33.7. tobulinti tikslinės pagalbos teikimo nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis koordinavimą, didinti informacijos apie tikslinės pagalbos teikimo galimybes prieinamumą;

33.8. plėtoti regioninį ir tarptautinį bendradarbiavimą prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės klausimais, keitimąsi geriausia šios srities patirtimi.

IV. LAUKIAMI REZULTATAI

34. Įgyvendinus šią programą:

34.1. bus užtikrinta veiksminga ir operatyvi pagalbos nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis ir liudytojų apsaugos sistemų veikla, nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis teisių apsauga;

34.2. bus plėtojama aktyvi prekybos žmonėmis prevencija, ribojanti naujų asmenų įtraukimą į prekybą žmonėmis;

34.3. pagerės valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimas ir veiksmų koordinavimas prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės klausimais;

34.4. taps veiksmingesnis organizacinis, taktinis Lietuvos policijos darbas tiriant veikas, susijusias su prekyba žmonėmis, ir nagrinėjant administracinius teisės pažeidimus dėl vertimosi prostitucija ar atlygintino naudojimosi prostitucijos paslaugomis, sustiprės prekeivių žmonėmis baudžiamasis persekiojimas;

34.5. bus sudarytos palankesnės teisinės ir organizacinės sąlygos saugiai ir oriai nukentėjusiuosius nuo prekybos žmonėmis gražinti į Lietuvą arba kilmės valstybę.

V. PROGRAMOS VERTINIMO KRITERIJAI

35. Ši programa vertinama pagal:

35.1. kiekybės kriterijus:

35.1.1. nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis skaičių;

35.1.2. asmenų, patrauktų baudžiamojon atsakomybėn už veikas, susijusias su prekyba žmonėmis, skaičių;

35.1.3. pradėtų ikiteisminių tyrimų dėl veikų, susijusių su prekyba žmonėmis, skaičių;

35.1.4. nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos, sulaukusių socialinės ir kitokios pagalbos, skaičių;

35.1.5. nevyriausybinių organizacijų, teikiančių socialinę pagalbą nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos, skaičių;

35.1.6. nevyriausybinių organizacijų vykdytų specializuotų nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis prevencijos ir socialinės pagalbos jiems projektų skaičių;

35.1.7. surengtų mokymo ir kitų renginių prekybos žmonėmis klausimais ir juose dalyvavusių asmenų skaičių;

35.1.8. asmenų, patrauktų administracinėn atsakomybėn už vertimąsi prostitucija ir atlygintiną naudojimąsi prostitucijos paslaugomis, skaičių;

35.1.9. atliktų prekybos žmonėmis, pelnymosi iš kito asmens prostitucijos, įtraukimo į prostituciją ir išnaudojimo priverstiniam darbui sociologinių tyrimų skaičių;

35.2. kokybės kriterijus:

35.2.1. prekybos žmonėmis tendencijas Lietuvoje;

35.2.2. veikslių, skirtų kovai su prekyba žmonėmis, koordinavimo tarp valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, nevyriausybinių organizacijų efektyvumą;

35.2.3. prekybos žmonėmis informacinio ir prevencinio darbo veiksmingumą;

35.2.4. Lietuvos Respublikos kovos su prekyba žmonėmis veikslių tarptautinį vertinimą;

35.2.5. Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių, tarptautinių organizacijų bendradarbiavimo prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės klausimais veiksmingumą;

35.2.6. socialinės nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis apsaugos ir pagalbos šiems asmenims efektyvumą ir kompleksiskumą;

35.2.7. prekeivių žmonėmis baudžiamojo persekiojimo efektyvumą;

35.2.8. administracinės teisinės prievartos, taikomos asmenims, traukiamiems ar patrauktiems administracinėn atsakomybėn už vertimąsi prostitucija ir atlygintiną naudojimąsi prostitucijos paslaugomis, efektyvumą.

VI. PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS IR ATSKAITOMYBĖ

36. Už šios programos įgyvendinimo koordinavimą atsakinga Vidaus reikalų ministerija.

37. Šią programą įgyvendinančios institucijos Strateginio planavimo metodikos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimu Nr. 827 (Žin., 2002, Nr. [57-2312](#); 2007, Nr. [23-879](#)), nustatyta tvarka kasmet Vidaus reikalų ministerijai atsiskaito už šios programos įgyvendinimą praėjusiais ataskaitiniais metais.

38. Vidaus reikalų ministerija kasmet, teikdama Lietuvos Respublikos Vyriausybei metinę veiklos ataskaitą, Strateginio planavimo metodikos nustatyta tvarka atsiskaito ir už šios programos įgyvendinimą.

39. Ši programa įgyvendinama iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžete ir Valstybės investicijų programoje atitinkamoms institucijoms, atsakingoms už šios programos įgyvendinimą, patvirtintų bendrųjų asignavimų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka gautų lėšų.

40. Šios programos įgyvendinimo priemonės pateiktos priede.

PREKYBOS ŽMONĖMIS PREVENCIJOS IR KONTROLĖS 2009–2012 METŲ PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS

Uždavinys	Priemonės pavadinimas	Atsakingas vykdytojas	Įvykdymo terminas (metai)	Preliminarus lėšų poreikis (tūkst. litų)				
				iš viso	2009 metais	2010 metais	2011 metais	2012 metais
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. UŽKIRSTI KELIĄ PREKYBAI ŽMONĖMIS IR KOVOTI SU JA								
1. Tobulinti prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės teisinį reguliavimą	1.1. Išanalizuoti teisės aktus, reglamentuojančius leidimų dirbti Lietuvos Respublikoje suteikimą užsieniečiams, kurie nėra Europos Sąjungos valstybės piliečiai, jų veiklą ir kontrolę Lietuvoje, prireikus parengti reikiamus teisės aktus ar jų pakeitimus	Vidaus reikalų ministerija, Generalinė prokuratūra, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Teisės institutas, Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos	2010–2011	–	–	–	–	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	1.2. Parengti reikiamų teisės aktų projektus, kad būtų ratifikuota 2005 m. gegužės 16 d. Varšuvoje priimta Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis	Vidaus reikalų ministerija, Užsienio reikalų ministerija	2010	–	–	–	–	–
	1.3. Įgyvendinant Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ (Žin., 2004, Nr. 73-2539) 130 straipsnio 4 dalį, parengti ir pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei Apsisprendimo laikotarpio, per kurį esama ar buvusi su prekyba žmonėmis susijusių nusikaltimų auka turi priimti sprendimą, ar bendradarbiauti su ikiteisminio tyrimo įstaiga ar teismu, suteikimo tvarkos aprašą	Vidaus reikalų ministerija, Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Generalinė prokuratūra, Teisingumo ministerija	2010	–	–	–	–	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	1.4. Išleisti apibendrintą kasmetinę prekybos žmonių būklės Lietuvoje ataskaitą	Vidaus reikalų ministerija	2009–2012	58	8	10	20	20
2. Savivaldybių lygmeniu stiprinti tarpžinybinį bendradarbiavimą prekybos žmonių prevencijos ir kontrolės klausimais	2.1. Sudaryti Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių, Vilniaus miestų, Tauragės, Telšių, Utenos rajonų ir Marijampolės savivaldybėse prekybos žmonių prevencijos ir kontrolės koordinacines darbo grupes, į jas įtraukti teisėsaugos institucijų, savivaldybių, nevyriausybinių organizacijų ir kitų įstaigų, institucijų atstovus	Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, savivaldybės, kuriose bus sudaromos prekybos žmonių prevencijos ir kontrolės koordinacinės darbo grupės	2009–2012	–	–	–	–	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9
3. Gerinti prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos prevenciją	3.1. Rengti informacines kovos su prekyba žmonėmis kampanijas, per kurias informuoti visuomenę (ypač tikslines rizikos grupes – jaunimą, asmenis, gyvenančius kaime, vaikų globos namų auklėtinius ir kitas pažeidžiamas visuomenės grupes) apie prekybos žmonėmis keliamus pavojus	Vidaus reikalų ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos	2010–2012	90	–	10	40	40
	3.2. Organizuoti pedagogų ir mokyklų administracijų darbuotojų mokymą prekybos žmonėmis ir prostitucijos keliamų pavojų klausimais	Švietimo ir mokslo ministerija	2011–2012	20	–	–	10	10

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	3.3. Parengti ir išplatinti moksleiviams, pedagogams, vaiko teisių apsaugos institucijų (tarnybų) valstybės tarnautojams informacinius leidinius apie prekybą žmonėmis, prostituciją ir jų keliamus pavojus	Švietimo ir mokslo ministerija	2012	15	–	–	–	15
	3.4. Organizuoti kompleksinio tyrimo „Naujos prekybos žmonėmis formos Lietuvoje“ atlikimą	Vidaus reikalų ministerija	2011	30	–	–	30	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9
4. Tobulinti socialines paslaugas teikiančių specialistų, taip pat specializuotų teisėsaušgų pareiėūų, teisėjų ir kitų specialistų kvalifikaciją prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės klausimais	4.1. Parengti ir išleisti vaiko teisių apsaugos (institucijų) tarnybų valstybės tarnautojams skirtas prevencinio darbo su prekybos vaikais aukomis organizavimo, prevencijos, intervencijos ir postvencijos metodines rekomendacijas	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	2012	40	–	–	–	40

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	4.2. Rengti mokymą socialiniams darbuotojams ir nevyriausybinų organizacijų darbuotojams, teikiantiems kompleksinę pagalbą nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	2011–2012	15	–	–	5	10
	4.3. Rengti mokymą Lietuvos darbo biržos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos teritorinių darbo biržų (toliau vadinama – teritorinės darbo biržos) darbuotojams	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	2011–2012	15	–	–	5	10
	4.4. Įtraukti į teisėjų baudžiamosios teisės mokymo programą paskaitas apie prekybos žmonėmis kvalifikavimą, šio nusikaltimo tyrimą	Teisingumo ministerija	2010	–	–	–	–	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	4.5. Organizuoti policijos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos, migracijos tarnybų (teritorinių policijos įstaigų migracijos valdybos ir skyrių) pareigūnų, prokurorų mokymą, kaip atlikti ikiteisminį tyrimą dėl nusikaltimų, susijusių su prekyba žmonėmis, supažindinti juos su ikiteisminio nurodytųjų nusikaltimų tyrimo naujovėmis	Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Generalinė prokuratūra	2011–2012	30	–	–	15	15
5. Išanalizuoti ir įvertinti baudžiamosios atsakomybės už prekybą žmonėmis taikymo problemas	5.1. Surengti mokslinį praktinį seminarą „Baudžiamosios atsakomybės už prekybą žmonėmis taikymo problemas“	Teisės institutas, Teisingumo ministerija, Nacionalinė teismų administracija, Vidaus reikalų ministerija, Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Generalinė prokuratūra	2011	15	–	–	15	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9
II. APSAUGOTI NUKENTĖJUSIŲJŲ NUO PREKYBOS ŽMONĖMIS TEISES IR TEIKTI JIEMS KOMPLEKSIŲ PAGALBŲ, UŽTIKRINTI PAGALBOS NUKENTĖJUSIESIEMS NUO PREKYBOS ŽMONĖMIS IR LIUDYTOJŲ APSAUGOS SISTEMŲ VEIKIMĄ								
6. Plėtoti kompleksinės pagalbos nukentėjusiems nuo prekybos žmonėms teikimą	6.1. Remti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, nevyriausybinių organizacijų projektus, skirtus socialinei pagalbai nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos ir jų grąžinimui į visuomenę ir darbo rinką	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	2010–2012	987	–	87	400	500
	6.2. Atlikti analizę, parengti ir patvirtinti psichologinės socialinės rehabilitacijos programą prekybos žmonėms aukoms	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos	2011	30	–	–	30	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	6.3. Kasmet rengti apskritojo stalo susitikimus valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, nevyriausybinių organizacijų, teikiančių kompleksinę pagalbą nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis, ir teritorinių darbo biržų atstovams, per kuriuos būtų nagrinėjamos nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis įtraukimo į darbo rinką problemos ir siūloma, kaip spręsti šias problemas	Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	2009–2012	–	–	–	–	–
	6.4. Teikti pagalbą grįžtantiems į Lietuvos Respubliką nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis užsienio valstybėse	Užsienio reikalų ministerija	2009–2012	30	5	5	10	10

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	6.5. Organizuoti laikiną nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis apgyvendinimą užsienyje, kelionę į Lietuvos Respubliką, palydą, sutikimą ir kitą būtinąją pagalbą	Vidaus reikalų ministerija, Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos	2009–2012	98	8	10	40	40
	6.6. Stiprinti Lietuvos kriminalinės policijos biuro Liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos valdybos veiklą – aprūpinti šią valdybą specialia įranga ir technika	Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos	2011–2012	100	–	–	50	50

1	2	3	4	5	6	7	8	9
7. Tobulinti tikslinės pagalbos teikimo nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis koordinavimą, didinti informacijos apie tikslinės pagalbos teikimo galimybes prieinamumą	7.1. Tobulinti Bendrojo pagalbos centro pareigūnų gebėjimus tinkamai reaguoti į nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis ir potencialių šio nusikaltimo aukų pagalbos prašymus bendruoju pagalbos telefono numeriu 112	Vidaus reikalų ministerija	2011	20	–	–	20	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	7.2. Teikti internetu konsultacijas nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis ir potencialioms šio nusikaltimo aukoms	Vidaus reikalų ministerija	2010–2012	35	–	5	15	15
III. UŽTIKRINTI VEIKSMINGĄ TARPTAUTINĮ LIETUVOS RESPUBLIKOS IR UŽSIENIO VALSTYBIŲ KOMPETENTINGŲ INSTITUCIJŲ IR ĮSTAIGŲ, NEVYRIAUSYBINIŲ ORGANIZACIJŲ BENDRADARBIAVIMĄ KOVOJANT SU PREKYBA ŽMONĖMIS								
8. Plėtoti regioninį ir tarptautinį bendradarbiavimą prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės klausimais, keičiamąsi geriausia šios srities patirtimi	8.1. Paskirti prekybos žmonėmis prevencijos ir kovos su šiuo reiškiniu klausimų nacionalinį koordinatorių, kuris tarptautiniuose aukšto lygmenų renginiuose pristatytų prekybos žmonėmis būklę Lietuvoje, valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų atliktus prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės darbus ir prioritetus	Vidaus reikalų ministerija	2010–2012	21	–	7	7	7

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	8.2. Dalyvauti įgyvendinant Šiaurės ir Baltijos valstybių darbo grupės kovai su prekyba žmonėmis posėdžiuose priimtas priemonės (2009–2010 metais pirmininkauti minėtai darbo grupei)	Vidaus reikalų ministerija	2009–2012	44	9	15	10	10
	8.3. Organizuoti Baltijos jūros regiono konferenciją „Prekybos žmonėmis prevencija ir kontrolė“	Vidaus reikalų ministerija	2010	–	–	–	–	–
	8.4. Susipažinti su Europos Sąjungos valstybių institucijų, nevyriausybinių ir tarptautinių organizacijų prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencijos ir kontrolės veikla, pasinaudoti teigiama jų patirtimi	Vidaus reikalų ministerija	2009–2012	35	–	5	15	15

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	8.5. Organizuoti mokslinę praktinę konferenciją „Tarpautinis bendradarbiavimas kovojant su prekyba žmonėmis“	Vidaus reikalų ministerija	2011	35	–	–	35	–
	8.6. Susipažinti su turima Europos Sąjungos valstybių baudžiamojo persekiojimo patirtimi, kaip kovoti su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu priverstiniam darbui, pasinaudoti šia patirtimi	Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Generalinė prokuratūra	2011–2012	40	–	–	20	20
	8.7. Susipažinti su užsienio valstybių patirtimi, kaip naudotis informacinėmis technologijomis prekybai žmonėmis elektroninėje erdvėje užkardyti, apsaugoti liudytojus ir nukentėjusiuosius nuo nusikalstamo poveikio	Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos	2010–2012	75	–	25	25	25

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	8.8. Užtikrinti dalyvavimą Europolo ir Interpolo rengiamose priemonėse, susijusiose su prekyba žmonėmis	Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos	2009–2012	20	5	5	5	5
Iš viso				1898				

Ataskaita apie prekybos žmonėmis situaciją Lietuvoje 2009 m.

Išleido:

Advokatų kontora „Vinkleris ir partneriai“

A. Jakšto g. 9-302a, Vilnius

info@legalconsulting.lt

Spausdino:

UAB „LJ DIZAINAS“

Gedimino pr. 32-2, Vilnius

ljdizainas@zebra.lt

ISBN 978-609-95134-0-9

Leidiny s platinamas nemokamai

